

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE DAVRANIŞLAR
ÜZERİNE BİR İNCELEME: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ**

MERVE REYHAN EKİNCİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. TALHA KÖSE

İSTANBUL, 2021

**İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE DAVRANIŞLAR
ÜZERİNE BİR İNCELEME: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ**

MERVE REYHAN EKİNCİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. TALHA KÖSE

İSTANBUL, 2021

TEZ ONAY SAYFASI

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Din Bilimleri alanında Yüksek Lisans Derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Unvan – Ad Soyad

Kanaati

İmza

Bu tezin İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Teslim Tarihi

Mühür/İmza

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Merve Reyhan Ekinci

İmza:

X X X X

ÖZ

GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME:
ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Ekinci, Merve Reyhan

Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 177034009

Open Researcher and Contributor ID (ORCID): 0000-0003-0974-9598

Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası: 10408075

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Talha Köse

Eylül 2021, 138 sayfa

Bu çalışma, Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç tecrübesinde en çok etkilenen illerden biri olan Şanlıurfa halkının, Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilere yönelik tutum ve davranışlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Gruplararası Tehdit Teorisi tartışılmakta ve bu teorinin Şanlıurfa şehrinde geçerliliği etnik faktörler üzerinden test edilmektedir. Mevcut literatüre bakıldığında Avrupa ve Amerika tecrübesi üzerinden bir bilgi birikimi görülmektedir ve bu tecrübenin istisnaları olsa da çoğu noktada birbirine zıt kültürler üzerinden yaşanmıştır. Bu durum, gelen göçmenlerin yabancı olarak değerlendirilmesine, algılanan tehdidin ve dolayısıyla göçmen karşıtlığının artmasına neden olabilmektedir. Ancak Şanlıurfa ili sakinleri, daha önce gelen Suriyeli göçmenlerle birçok açıdan yakın bir kültüre sahiptirler, ortak bir tarih ve sınırı paylaşmaktadır ve hatta çoğunlukla akrabalık bağları bulunmaktadır. Ancak kentte yükselen göçmen karşıtlığı hem yerel medyaya hem de yapılan araştırmalara yansımaktadır. Bu çalışma, derinlemesine görüşme tekniği ile nitel bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma için seçilen örneklem, görüşmecilerin göç sonrası dönüşümü nasıl algıladıklarını öğrenmek için Şanlıurfa'da göç öncesi dönemden bu yana ikamet eden sakinler arasından seçilmiştir. Bulgular, etno-kültürel ortaklıktan bağımsız olarak tehdit algısının göçmen karşıtlığında etkili olduğunu göstermektedir. Sahada hem sembolik hem de 'gerçekçi' tehdit algılarına dair anlatılar birlikte aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etno-Kültürel, Göç, Göçmen Karşıtlığı, Öteki, Tehdit Algısı, Yabancı Düşmanlığı.

ABSTRACT

AN EXAMINATION ON ATTITUDES AND BEHAVIORS TOWARD MIGRANTS: THE CASE OF SANLIURFA

Ekinci, Merve Reyhan

MA in Religious Studies

Student ID: 177034009

Open Researcher and Contributor ID (ORCID): 0000-0003-0974-9598

National Thesis Center Reference Number: 10408075

Thesis Supervisor: Doç. Dr. Talha Köse

September 2021, 138 pages

This study aims to examine the attitudes and behaviors of the people of Şanlıurfa toward Syrian refugees. Şanlıurfa is one of the cities most affected by migration from Syria to Turkey. Intergroup Threat Theory is discussed and the validity of this theory to the case of the city of Şanlıurfa is tested through ethnic, religious and cultural factors. When we look at the existing literature, we see an accumulation of knowledge regarding similar experiences in the case of Europe and USA, and although there are exceptions to this experience in the case of Europe and America, it has mainly been lived through cultures that are cultures that are unfamiliar with each other. This situation may cause incoming immigrants to be considered as foreigners and increase the perceived threat and thus the anti-immigrant sentiment. However, the residents of Şanlıurfa province have a close culture in many respects with the Syrian immigrants who have already arrived. They share a common history and border, and even have kinship ties. Nevertheless, a rising anti-immigrant sentiment in the city is reflected both in the local media and in the studies carried out there. This study aims to make a qualitative contribution using an in-depth interview technique. For the research, the interview sample was selected among the residents who have lived in Şanlıurfa since the pre-immigration period to learn how residents perceive the transformation after the migration. The findings show that the perception of threat is effective in anti-immigrant opposition, regardless of ethno-cultural partnership. In the field, narratives

about both symbolic and 'realistic' threat perceptions were conveyed together.

Keywords: Anti-immigrant, Ethno-Cultural, Immigration, Othering, Perception of Threat, Xenophobia.

İTHAF

Yersiz yurtsuzluğu;
zihnen, ruhen ve bedenen tecrübe etmiş olanlara.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Doç. Dr. Talha Köse'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca değerli katkıları ve yorumları için tez jüri üyelerime de teşekkür ederim.

Lisans eğitimimin son senesinde tanıştığım andan bugüne kadar desteğini her anlamda hissettiğim değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Fatma Çakmak'a da teşekkür ederim. Yoğun programının arasında desteğini ve vaktini esirgemeyen Dr. Necdet Subaşı hocama da teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin her aşamasında yanımda olan, tanıştığımız günden itibaren maddi ve manevi her türlü desteğini hissettiğim Harun Şencal'a da teşekkür ederim. Yüreklendirmeleriyle ve ayırdığı değerli zamanıyla bu zorlu tez sürecini tamamlayıcı oluşumda emeği yadsınamaz. Hatice Nuriler'e de destekleri için minnettarım. Yaptığımız tartışmaların beni zihnen beslediği İslam Politik Ekonomisi ve de Uluslararası İslami Düşünce Enstitüsü'ndeki eğitimlerde tanıştığım arkadaşlarıma da teşekkür etmek isterim. Yüksek lisans eğitimimim onlarla daha da eğlenceli ve besleyici geçti.

Gerek saha sürecinde görüşmecilere ulaşmamda gerekse de deşifrelerdeki yardımlarından dolayı Muhammed R. Sümer'e de teşekkür ederim. Kıymetli vakitlerini bana ayırarak görüşlerini benimle paylaşan her bir görüşmecime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Üniversitede tanıştığımızdan beri uzaklara düştüğümüz zamanlarda bile kopmadığımız Zennure'ye hastalıkta sağlıkta, hüzünde mutlulukta her anlamda yanımda olduğu için teşekkür ederim. Bir oda arkadaşlığı daha iyi bir dostluğa nasıl vesile olabilirdi hiç bilmiyorum. Rabia, Suna ve Derya; Şanlıurfa'daki eğitimimden geriye kalan en güzel detay olarak hayatımda bulunmaktalar. Yüksek lisansta sınıf arkadaşı olmaktan çok mutlu olduğum Hüseyin'e her şey için teşekkür ederim. Zorlu zamanlarımda hep yanımda oldukları; hiçbir zaman yalnız hissettirmedikleri ve benim kendimden şüphe ettiğim, pes etmek istediğim anlarda bile benden desteklerini

esirgemedikleri için ne kadar teşekkür etsem az. Yazılan her satırda onlardan bir parça da var.

Eğitimim boyunca maddi ve manevi her türlü desteklerini benden esirgemeyen ailemin her bir ferdi için teşekkürün az geldiğini biliyorum. Eğitim için yanından ayrıldığımda yolumu gözleyen annemin, ilerlemek istediğim alanda farklı düşünsek bile benden desteğini hiç esirgemeyen babamın hakkını ödeyemem. Yardımları ile hayatın farklı yönlerinde zorluklarla karşılaşmamı engelleyen ablama, abilerime ve eşlerime de teşekkür ederim. Benimle vakit geçirmek istedikleri zamanlarda tezimle uğraşıp onlara vakit ayıramadığım içinse yeğenlerimden özür dilerim. Buna rağmen bu yoğunluğuma anlayışla ve destekle yaklaşmaları beni hep mutlu etti ve daha da cesaretlendirdi.

İnsan, insanın nasibidir denirmiş. Bu satırları yazarken yüzümde tebessüm oluşturan her birinizi nasibime yazdığı için Rabbime hamd olsun.

Merve Reyhan EKİNCİ

İSTANBUL, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I GİRİŞ.....	14
1.1. Araştırma Sorusu	16
1.2. Araştırmanın Amacı	18
1.3. Araştırmanın Önemi ve Alana Katkısı	19
1.4. Araştırmanın Yapısı	20
1.5. Araştırmanın Metodu	20
1.6. Araştırmanın Örneklemi.....	24
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	26
1.8. Sahada Karşılaşılan Zorluklar	27
BÖLÜM II GÖÇ ve GÖÇMEN	29
2.1. Göç Tanımı, Nedenleri ve Kuramları.....	29
2.2. Göçmen	33
2.3. Dünyada ve Türkiye’de Dış Göç.....	37
BÖLÜM III GÖÇMEN KARŞITLIĞI	40
3.1. Literatür Taraması	40
3.2. Teorik ve Kavramsal Çerçeve	46
BÖLÜM IV SURİYELİ GÖÇMENLER VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI- ŞANLIURFA ÖRNEĞİ	60
4.1. Şanlıurfa’da Kültür, Etnisite ve Göçmenlik Durumu.....	60

4.2.	Göçmen Karşıtlığının Dayandığı Gerekçeler	72
4.2.1	Dini Yaşantı	72
4.2.2	Kültürel Farklılıklar ve Gündelik Yaşam Tecrübeleri	77
4.2.2.1	Göçün İlk Senesi ve Sonraki Seneler Değişen Algılar.....	81
4.2.2.2	Modern ve Geleneksel Karşılaşmasında İlişkiler.....	83
4.2.2.3	Köy ve Kent Karşılaşmasında İlişkiler.....	84
4.2.2.4	Temizlik Alışkanlıkları.....	85
4.2.2.5	Çocuk Sahibi Olmak Konusundaki Görüşler	86
4.2.2.6	Evlilik Müessesine Dair Görüşler	88
4.2.2.7	Fiziksel Görünüm ve Kişisel Bakım Alışkanlıkları.....	92
4.2.2.8	Kültür İşgali.....	95
4.2.3	Ekonomi ve Sosyal Hizmetlerden Faydalanma	97
4.2.3.1	Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma	104
4.2.3.2	Kira-Konut Masrafları	106
4.2.3.3	Göçmenlere Yapılan Yardımların Kaynağı.....	107
4.2.4	Etnik Grup Aidiyeti.....	108
4.3.	Ötekileştirmenin Maliyeti: Göçmen Karşıtlığının Toplumsallaşması.....	114
BÖLÜM V SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....		120
REFERANSLAR.....		128
EKLER.....		136
EK A		136
ÖZGEÇMİŞ.....		137

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- çev. Çevirmen
t.y. Tarih Yok
vb. ve benzeri
WHO Dünya Sağlık Örgütü

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin seyri içerisinde yaşanan değişimlerle birlikte göç olgusu da değişmiştir. Tarih boyunca değişmeyen yönü ise hem göç veren hem de göç alan yerleri karşılıklı etkilemesidir. Bu sebeple göç eden ve göçmenle karşılaşan bireyler de bu etki mekanizmasının tam merkezini oluşturmaktadır. Başta savaşlar, çatışmalar, ekonomik çalkantılar ve iklim krizi olmak üzere birçok nedenden dolayı göç, gittikçe yükselişe geçen bir olgu olmaya devam etmektedir. Bu ise sosyal bilimlerin her alanında dikkatleri üzerine çekmekte ve konuya dair birçok çalışmanın yapılmasını sağlamaktadır¹. Akademideki çalışmalara katkı ‘sağlaması’ açısından bakıldığında gayet olumlu bir anlama sahip olan göç içerisinde birçok trajediyi, travmayı ve sömürüyü barındırabilmektedir. Gerek göçün özneleri gerekse de göç alan ülkenin vatandaşları bu durumdan farklı şekillerde etkilenmektedir. Bu etkileşimin doğurduğu bir başka olgu ise gittikçe yaygınlaşmakta olan göçmen karşıtlığının ve yabancı düşmanlığının, bununla bağlantılı olarak da İslamofobinin ve aşırı sağın yükselişe geçmesidir² (Perocco, 2018: 26). Yükselişte olan bu olguların siyasi arenada bir seçim malzemesi olarak kullanılması ve medyatik söylemlerle desteklenmesi ise çözümden ziyade mevcut durumu daha da karmaşıktırmaktadır. Göçmen karşıtı tutum ve davranışlar üzerine yerel bir inceleme yapmayı amaçlayan bu çalışma bahsedilen olgunun çıkış noktalarını, sebeplerini ve gündelik hayat içerisindeki karşılıklarına dair

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Akhtar, S. (2018). *Göç ve Kimlik*. İstanbul: Sfenks Kitap; Volkan, V. (2019). *Göçmenler ve Mülteciler*. Ankara: Pusula Yayınevi; Franz, M. & Silva, K. (2020). *Migration, Identity, and Belonging*. New York: Routledge; Miller, M. J. & Castles, S. (2008). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları; Emin, M. N. (2019). *Geleceğin İnşası: Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi*. Ankara: SETA; Korkmaz, A. (2017). Göç ve Din. İstanbul: Çizgi; İçduygu, A. & Diker, E. (2017). Labor Market Integration of Syrians Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3 (1). 12-35.

² Konu ile alakalı daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kallis, A. (2018). The Radical Right and Islamophobia. Rydgren, J. (ed.). *The Oxford Handbook of the Radical Right*. New York: Oxford University Press; Betz, H. (1994). *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. London: Macmillan; Akıncı Çötök, N., & Taşdelen, H. M. (2013). Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(6), 1–13.

bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır³. Bunu yaparken de özellikle etno-kültürel farklılıkların bu karşılıklı ve ötekileştirmeye etkisine odaklanmaktadır.

Göç literatüründe göçün çoğu zaman bir “sorun” ve ‘problem’ olarak addedilmesi ve yaygın kullanımın bu şekilde yerleşmesi çalışmanın konusunun bir parçasını oluşturmaktadır. Zira göç alan ülkeler tarafından kontrol edilebildiği ölçüde göç ve göçmen, olumlu bir anlama sahipken ve desteklenirken ‘kontrolden çıkması’ bir kriz olarak addedilmiş ve karşısında durulmuştur.

1880’lerden itibaren akademik anlamda çalışılmaya ve üzerine düşünölmeye başlanan göç olgusu şüphesiz ki toplumsal olarak yeni bir mefhum değildir. Fakat buradaki asıl nokta modern bir olgu olarak göçün sebeplerinin ve etkilerinin daha geniş çevrelere yayılmasıdır. Dünyadaki örneklerine önce sömürge devletlerinin etkisi ile şahit olunan modern göç olgusu; daha sonra sanayileşme ile önce ülke içi göçü daha sonra da dış göçü tetiklemiştir. Bu sırada savaşlar sebebiyle birçok coğrafyada göçler yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. İki büyük dünya savaşı sonrası Avrupa ülkeleri işçi açığını kapatmak için anlaşmalar ile ‘geri dönmek üzere’ işçi göçmen almıştır. Ülkemiz açısından bunun ilk örneği Almanya ile görölmektedir. Aynı zamanda mübadeleler ve iskân politikaları ile de bir göç akışı başlamıştır⁴.

Birkaç örneği verilen bu göçler sonuç olarak hem göç edenleri hem de göç edenlerle karşılaşan ev sahibi ülke vatandaşlarını etkilemiştir ve bu etkiler aradan nesiller geçse de devam etmektedir. Bu etkilerden birini ise göç ve göçmen karşılığı oluşturmaktadır. Özellikle günümüzde aşırı sağ ile birbirini karşılıklı olarak besleyen bu olgunun; ileride geleceği üzere, Avrupa (Fransa’da İtalyan ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelenlere yönelik göç karşılığı; Almanya’da Polonya ve Türkiye gibi ülkelerden gelenlere yönelik göç karşılığı) ve Amerika’daki (özellikle Afrika ve

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Yakushko, O. (2018). *Modern-Day Xenophobia*. London: Macmillan; Fetzer, J. S. (2000). *Public Attitudes Toward Immigration in the United States, France, and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press; Tümtaş, M. S. (2020). *Nöbetleşe Dışlanma: Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. İstanbul: İletişim.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; Arı, K. (2015). *Suyun İki Yanı: Mübadele*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları; Balta, E. (2015). *Nüfus Mübadelesi*. Çev. Günay, M., Akşit, A. & Durmaz, M. I. İstanbul: İnkılap; Kaya, A., & Şahin, B. (Eds.). (2007). *Kökler ve yollar: Türkiye’de göç süreçleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Asyalılara yönelik yabancı düşmanlığı ve göç karşıtlığı) örnekleri köklü bir geçmişe sahipken (Fetzer, 2000) ülkemizdeki varlığı özellikle Suriye göçü ile birlikte son senelerde hissedilmeye başlanmıştır (Erdoğan, 2018). Ülkemizde önyargı, ötekileştirme ve ayrımcılık zaman zaman yükselişe geçerek varlığını hissettiren olgular arasındadır. Fakat spesifik anlamda tüm ülke coğrafyasında hissedilen ve gittikçe daha fazla dile getirilen bir göçmen karşıtlığı; 2010'da Arap 'Bahar'ı sonrası gerçekleşen göç ile başlamış ve seneler geçtikçe daha da artmıştır. Fakat bugün gelinen noktada "geçici koruma altındaki" göçmen nüfusun belirli bölgelerde yoğunlaşması, kültürel anlamda şahit olunan yaşam tarzı farklılıkları gibi sebeplerle göçmen karşıtlığı hiç olmadığı kadar kendisini hissettirmiştir. Din kardeşliği, etnik olarak kardeşlik gibi olumlu yönler göçmen karşıtlığının azalmasına yönelik bir işleve sahipken; bu argümanla çelişkili olarak kültürel benzerlik önermesinin kabullenilmemesi, sürenin uzamasının negatif bir olgu olarak addedilmesi gibi olumsuzluklar mevcut toplumsal kabulü azaltmakta ve göçmen karşıtlığını arttırmaktadır (Erdoğan, 2018: 139, 207-220).

1.1. Araştırma Sorusu

Basit bir yer değiştirme olarak tanımlanamayacak kadar çeşitli ve derin olguları içinde barındıran göç, çalışma boyunca birçok kez zikredileceği üzere hem göç eden toplum hem de göç edenlerle karşılaşan ev sahibi toplum için farklı etkilere sebep olabilmektedir. Bunlardan en önemlisi ise ev sahibi toplumun, yeni gelenler olarak göçmenlere dair duydukları endişeler ve tehdit algıları; göç eden toplum içinse nesiller boyu aktarılmaya müsait bir sosyal dışlanmaya maruz kalma ihtimalidir. Yaşanan örneklere bakıldığında da bu iki taraflı olumsuz etkileşimi en az hasarla atlatabilen toplumlar çok nadirdir.

Bu noktadan yola çıkılarak, Arap Baharı ile tetiklenen Suriye iç savaşı sebebiyle yaşanan göçün ana hedef ülkelerinden biri olarak Türkiye'nin son senelerde yaşadığı tecrübe; bu araştırmanın çıkış noktalarından birini oluşturmaktadır. Özellikle Suriye ile sınır kapılarına sahip şehirlere bakıldığında bu tecrübe çok daha farklı boyutlara ev sahipliği yapmaktadır. Bu kentlerden biri olan Şanlıurfa ise Suriye ile hem tarihsel hem de kültürel birçok ortak noktaya sahiptir. Fakat tüm bu ortaklıklara rağmen özellikle son birkaç senedir özelde Şanlıurfa halkından genelde ise Türkiye halkından

Avrupa ile özdeş göçmen ve yabancı karşıtı söylemler yükselmektedir. Bu söylemler partilerin seçim çalışmalarında kullanılmakta ve destek bulmaktadır. Hatta yerel ve ulusal haberlere göçmenlerle yaşanan çatışmalar ve anlaşmazlıklar yansımaya başlamaktadır⁵. Mevcut literatürde bu karşıtlığın sebepleri; ekonomik, güvenlik, refahın paylaşımı gibi gerçekçi tehdit; kültürün yozlaşması, değişmesi gibi sembolik tehdit (Stephan ve diğerleri, 2016: 257) olarak ele alınmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma; tüm misafirperverlik ve din kardeşliği söylemlerine ve bu söylemlerin önyargıyı azaltacağı iddialarına (Stangor, 2016: 13) karşın Şanlıurfa'da yükselişe geçen bu göçmen karşıtı tutum ve davranışların (Bucak, 2019: 68; Doğan, 2019: 26; İnce, 2018: 319) zikredilen sebeplerinden özellikle biri olan etno-kültürel farklılığı; bir sınır kentinin merkez ilçeleri ile sınırlandırılmak kaydıyla incelemeye çalışmaktadır.

Araştırmanın ana sorusu şu şekildedir: Etnik farklılıklar Şanlıurfa halkının Suriyeli göçmenlere dair tutum ve davranışlarını ne şekilde etkilemektedir?

Bu soruya cevap aranırken çalışmanın araştırma deseni; etno-dini-kültürel farklılıkların ve ortaklıkların; bu tutum ve davranışlara nasıl etki ettiğine odaklanılarak oluşturulmuştur. Bu minvalde ilk senelerden itibaren kullanılagelen din kardeşi, Osmanlı toprağı söylemlerinin (Saraçoğlu ve Belenger, 2018: 57) ve ortak etnisitenin; seçilen evrende etkili olup olmadığı sorgulanmıştır.

Bunun yanı sıra bu tutum ve davranışlarda siyasi ve iktisadi faktörlerin etkisinin de yadsınamayacağı düşünülmektedir. Zira ilgili literatür incelendiğinde de bu faktörlerin birbirinden bağımsız ele alınamayacağı bir gerçektir (Fetzer, 2000; Stephan ve diğerleri, 2016; Turper, 2017). Bu sebeple ilgili çalışmanın saha bulguları incelenirken bu faktörlerin etkisine dair geri dönüşlerin yoğunluğu da dikkate alınmakta ve değerlendirmelere dahil edilmektedir.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Erişim Tarihi: 16.08.2021)

* https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/olay-yaratan-pankarti-astiran-iyi-partili-ilay-aksoy-asil-beka-sorunu-suriyeliler-3924115/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber

* <https://tr.sputniknews.com/20180928/sanliurfa-suriyeli-kavga-1035419331.html>

* <https://tr.sputniknews.com/20191004/suriyeli-siginmacilarda-donus-egilimi-azaliyor-1040320010.html>

* https://www.ntv.com.tr/turkiye/herkes-gibi-denize-girmek-istiyoruz,GoQVwM4t_EibXUI1hWnIRg

1.2. Araştırmanın Amacı

Anadolu topraklarındaki hâkim kültürde otorite ile yaşanan sorunlarda otoriteye isyan örnekleri ile karşılaşılrsa da toplum içerisinde yaşanan sorunların ve olumsuzlukların dillendirilmemesi, üstünün örtülmesi anlayışı hakim olagelmıştır. “Kol kırılır yen içinde kalır” atasözü bu anlayışın bir temsili olarak burada zikredilebilir. Aile, mahalle, şehir ve ülke içinde yaşanan sorunlar o sınırlar içerisinde çözümlenmeye çalışılmalı ve sorunlar ne kadar az dillendirilse o kadar iyidir anlayışı hâkim olmaktadır. Bu sebepten olsa gerek ötekileştirme, sosyal dışlanma gibi olgular toplumun birçok kesimi tarafından tecrübe edilse de son senelere kadar çok fazla dillendirilmemiş ve çalışılmamıştır⁶. Toplumdaki kutuplaşmanın ilerlemesi ve kitle iletişim araçlarıyla bu olaylara daha geniş kitlelerin şahitlik etmesi, son senelerde görünürlüğünün bu kadar artmasının sebeplerinden biri olarak gösterilebilir fakat belirli çalışma konularında dönemsel yoğunlaşmaların sebebi başka çalışmaların konusunu oluşturmaktadır⁷.

Bu çalışmanın konusuna karar verilerek yakın çevreyle paylaşıldığı zaman da “Türkiye’de göçmen karşıtlığı yok ki” gibi söylemlerle karşılaşmıştır. Çalışmanın saha bulgularında zikredileceği üzere bu söylemlere Şanlıurfa halkı içerisinde de rastlanmaktadır. Özellikle şehirdeki etno-kültürel ve dini topluluklar arasında göçten seneler önce yaşanan ötekileştirme ve çatışma tecrübesi de sorulduğunda birçok görüşmeci tarafından geçirtilirdiğine veya öyle şeylerin olmadığına değinilmiştir. Belirtmek gerekir ki bu çalışmanın amacı toplumdaki olumsuzluklara odaklanmak veya dikkati sadece sorunlara çekmek değildir. Fakat bir sorunun varlığının ortadan kalkması, ilk olarak o sorunun sürecinin çözümlenmesi ile mümkündür. Güngör’ün

⁶ Son dönemlerde yapılmış çalışmalar için bakınız: Uyan-Semerci, P., Erdoğan, E., & Önal, E. S. (2017). “Biz”liğin Aynasından Yansıyanlar; Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; Aktay, Y., & Kızılkaya, A. (2014). Hepimiz Ötekiyiz! Türkiye’de Kimlikler ve Algılar. İstanbul: Tezkire; Subaşı, N. (2018). Öteki Türkiye’de Din. İstanbul: Kopernik Kitap; Taylan, H. H. & Barış, İ. (2015). Romanlar ve Sosyal Dışlanma. Ankara-İstanbul: Çizgi Yayınları.

⁷ İlgili çalışmalar için bakınız: Barberá, P. (2014). How Social Media Reduces Mass Political Polarization: Evidence from Germany, Spain, And The US. *Job Market Paper, New York University*, 46; Stecula, D. A. (2018). *Mass Media And Political Polarization in The United States* (T). University of British Columbia; Tucker, J. A., Guess, A., Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., ... & Nyhan, B. (2018). Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of The Scientific Literature. Hewlett Foundation; S, Ünal. (2018). Genç Nesilde Ötekileştirmenin Dijital Yüzü: Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Kutuplaşma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1812-1866.

(2018: 11) ifadesi ile yabancının ve göçmenin de bir sorun haline gelmesi, bir çatışmanın ve ötekileştirilmenin merkezinde olması da böyle sorunlardan biridir. Bu çalışma ile bu problemin bir sınır kentindeki görünümüne ve hayat bulduğu noktalara ışık tutulması planlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi ve Alana Katkısı

Göçmenler ve ev sahibi toplum arasında ortak bir kültür ve tarihe sahip olmanın mevcut yabancı düşmanlığını, göçmen karşıtı tutum ve davranışları azaltacağı; ev sahibi ve çoğunluğu oluşturan toplum tarafından hoş karşılanacağı iddia edilmektedir (Fetzer, 2000: 141). Fakat çalışmanın yapıldığı şehir olan Şanlıurfa'nın; göçmen toplum ile etno-kültürel ve tarihsel ortaklığa sahip, coğrafi yakınlıklarına ek akrabalık ilişkilerine de sahip olmasına rağmen ilk seneler karşılaşılmaya giderek yükselişte olan bir göçmen karşıtlığına ev sahipliği yaptığına şahit olunmaktadır (İnce, 2018; Bucak, 2019). Zira akrabalık ve kanbağının; tanınmışlığı ve hissedilen yakınlığı da beraberinde getirmesi böylece “yabancı korkusu”nu azaltacağı düşünülmektedir. Hali hazırda sadece Şanlıurfa toplumunda değil genel anlamda Anadolu topraklarındaki misafirperverlik söylemleri ile Avrupa tecrübesindeki ötekileştirme, yabancı ve göçmen karşıtlığı karşılaştırılarak çoğu zaman bu konunun ülkemizde çalışmaya ya da dillendirilmeye değmeyeceğine dair söylemler de hakimdir. Fakat bu noktada önemli olan tüm bu ortaklıklara rağmen mevcut bir ötekileştirmenin ve karşıtlığın varlığı az bile olsa sebeplerinin araştırılması, ciddiye alınması ve mevcut toplumsal huzursuzluğun giderek çatışmaya dönmemesi için gerekli önlemlerin alınmasının elzem oluşudur.

Bu sebeple çalışma; şehirde farklı etnik gruplardan bireylerle birlikte yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerle, 9 seneye yayılan birlikte yaşama tecrübesinde giderek yükselişte olan ötekileştirme ve göçmen karşıtlığının sebeplerine odaklanarak kültürel ortaklıkların ve farklılıkların göçmen karşıtlığı, yabancı algısı ve ötekileştirme üzerindeki etkisine dair bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Zira göçmen ve yabancı karşıtlığının Türkiye akademisi için henüz genç ama yükselişte olan bir çalışma alanı olduğu bilenen bir gerçektir.

1.4. Araştırmanın Yapısı

Çalışmanın ilk bölümü girişten ve araştırmaya dair genel bilgilerden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise geniş bir çerçeveden göç ve göçmene dair teoriler ele alınarak, göçün kısa bir tarihine değinilecektir. Bu bölümle amaçlanan göçmen karşıtlığına dair teorileri ele almadan önce göçün, göçmenin durduğu yer ve tarih içerisinde kavramın yolculuğuna ve örneklerine bakarak bir arka plan oluşturmaktır. Böylelikle göçmen karşıtlığının zihnimizdeki yerinin berraklaşacağı düşünülmektedir.

Üçüncü bölüme geçmeden önce belirtmek gerekir ki göçmen karşıtlığı olgusu, yabancı düşmanlığı (zenofobi) ve ötekileştirme ile sık sık bir arada anılmakta ve gündelik hayat içerisinde görülebilmektedir. Bu sebeple ikinci bölümde ele alınan teoriler ve literatür bu olguların hepsini kapsamaktadır. Üçüncü bölümü meydana getiren Göçmen Karşıtlığı bölümünde, literatür taraması yapılarak eksikliklere dikkat çekilecek ve çalışmanın mevcut literatüre katkısına değinilecektir. Üçüncü bölümün devamında teorik ve kavramsal çerçevede göçmen karşıtlığını, yabancı düşmanlığını ve ötekileştirmeyi açıklarken kullanılan teorilerden birkaçına değinilecek ve çalışmanın bel kemiğini oluşturan Gruplararası Tehdit Teorisi hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Dördüncü bölümde saha araştırmasından elde edilen bulgular, ilgili kavramlar ve teorik çerçeve ile bağlantısı kurularak analiz edilecektir. Çalışmanın ana odak noktasını oluşturan bu bölümde Şanlıurfa ilinin Haliliye ve Eyyübiye merkez ilçelerinde 18 görüşmeci ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden ve toplam altı aylık gözlem sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Sahadaki geri dönüşlerde Türkiye geneline nazaran göçmen karşıtlığının Şanlıurfa'da az olduğu iddia edilse de gittikçe yükselmekte olan ve dönem dönem gerginliği artan bir göçmen karşıtlığının varlığından söz edilmektedir. Bu bölümde ele alınan konu başlıkları görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilen olay ve olgular üzerine oluşturulmuştur. Mevcut bulgular analiz edilirken betimsel bir analiz yöntemi takip edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Metodu

Bu çalışma, Şanlıurfa ile ortak kültür ve tarihe sahip göçmen grubun şehir halkı için ne ifade ettiğine; özellikle de etno-kültürel ve dini anlamda ortak bir “çadır”a (Volkan, 2019: 131) sahip olunmasının yerel halkın göçmenler hakkındaki tutum ve

davranışlarına nasıl bir etki ettiğine; göçmen karşıtlığının Şanlıurfa ilindeki görünümüne odaklanmaktadır. Göç konusu, ülke özelinde 2000’li yıllardan itibaren dikkatleri daha da üzerine çeken bir çalışma konusu olmuştur (Südaş ve Körükmez, 2015: 8). Göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı konuları ise son yıllarda daha da yoğun çalışılmaya başlanmıştır. Bu çalışma da bu alana nitel bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın cevap bulmayı amaçladığı araştırma odağı; Şanlıurfa yerel halkının, Suriye’den göç edenlere dair karşıt tutum ve davranışlarını ele almakta ve bu tutum ve davranışların etno-kültürel ve ek olarak dini anlamda nasıl anlamlandırıldığını anlamayı, araştırmayı hedeflemektedir. Bu sebeple nitel bir araştırma yönteminin daha derin analizlere imkan sağlayarak mevcut araştırma sorusundaki *nasıl ve nedire* daha uygun cevaplar vereceği düşünülmektedir. Bu sebeple nitel araştırma yöntemlerinin veri toplama araçlarından yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşme ve saha araştırması yöntemi seçilmiştir. Konunun sohbet akışı içerisinde, görüşmecinin rahat edebileceği akışı kendisi seçmesi için düşünülen bu veri toplama aracında belirli soru ve konular çerçevesinde görüşmeye yön verilmiştir. Böylece görüşmecilerin ele alınan olgulara nasıl anlamlar yüklediğinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Hali hazırda Türkiye’nin son dönemlerde yükselişe geçen göç literatüründe birçok nicel çalışma yer almaktadır. Bu çalışma ile -her ne kadar nitel veya karmaşık metodla yapılan çalışmalar da artış gösterse de- literatürde eksiklikleri hala hissedilmekte olan nitel çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Creswell’in (2021: 99) bir “araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türü” olarak açıkladığı durum çalışması; “gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılması” (Creswell, 2021: 98) olarak tanımlanmaktadır. Durum çalışmasının türlerinden olan bir tek araçsal durum çalışmasında “araştırmacılar bir konu veya soruna odaklanır ve sonra bu konuyu örneklemek için sınırlı bir durum seçer” (Creswell, 2021: 101). Tam da bu açıklamadaki amaca binaen bu çalışmanın deseni bir tek araçsal durum çalışması olarak seçilmiştir. “Belli bir konuyu, problemi ... en iyi şekilde anlamak için seçilmiş durum veya durumları anlamak ... derinlemesine bir anlayış sunmak” (Creswell, 2021: 100) durum çalışmasının amaçlarındandır. Buna ek Eisenhardt (1989: 535) da durum çalışmalarının açıklama sağlama, teori test etme ve teori üretme üzere çeşitli

amaçlar için kullanılabileceğini de belirtir. Durum çalışmalarının teorilere katkısı ve teorileri test edebilirliği konusu birçok araştırma çevrelerince tartışılmakta olmasına rağmen (Løkke ve Sørensen, 2014: 66) durum çalışmalarının hipotezleri test ettiği, özellikle de tek bir istisnanın bile hipotezi yanlışlayabileceği de (Stake, 1978: 7) göz ardı edilmemelidir. Popper'ın (1959) "yanlışlama" kavramsallaştırmasına ve tek bir siyah kuğunun, tüm kuğular beyazdır bilgisinin yanlışlayabileceği örneğine atıf yapan Flyvbjerg (2006: 227) bu durumun yeni araştırmaları ve teori inşalarını canlandıracağını belirtir. Bu sebeple mevcut çalışma teori test eden durum çalışması olma özelliği taşımaktadır.

Araştırma için üç temel aşama izlenmiştir. İlki alana dair İngilizce ve Türkçe çalışmaların gözden geçirilerek literatür taramasının yapılması ve ilgili teorilerin ve kavramların ele alınmasıdır. İkincisi ise literatür taraması ve teoriler incelenerek elde edilen bilgiler dahilinde saha araştırması için kullanılacak soruların oluşturulması ve sahaya gidilmesidir. Çalışma için toplamda altı ay şehirde yaşanmış, bu süreçte katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Son olarak da elde edilen bulgular ile mevcut teori ve literatürün geçerliliğinin sahadaki karşılığı analiz edilmiştir.

Suriye ile sınır kenti olmasından dolayı göçün ilk günlerinden itibaren bu olguyu çok yoğun bir şekilde tecrübe eden Şanlıurfa ili, göçmen nüfus ile birçok ortaklığa da sahiptir. Bu sebeple birkaç istisna hariç ülkenin geri kalan şehirlerine kıyasla göçmen karşılığı konusunda farklı bir desen oluşturmaktadır. Halihazırdaki göçmen karşıtı literatür de özellikle Avrupa tecrübesi ile şekillendiği için genelde toplumlar arası etno-dini-kültürel farklılığın büyük olması üzerinden tecrübeleri barındırmaktadır. Göçmenlerle ortak etnisiteye sahip olunmasına rağmen ev sahibi halkın, özellikle kültürlerinin bozulması tehdidine dair yükselttiği endişeler çalışmanın bu şehirde yapılması konusunda dikkati çekmiştir. Ayrıca tüm bu olgusal ortaklıklara rağmen hissedilen tehdit ve endişenin, birlikte yaşanan seneler geçtikçe daha da artışa geçmesi de bir başka dikkat çekici noktadır. Zira mevcut ortaklıkların seneler geçtikçe daha da artması ve uyumu kolaylaştırması ümit edilirken tam tersi bir etkinin varlığına dair sesler yükselmektedir. Bu nokta da araştırma için bir itici faktörü oluşturmuştur.

Şanlıurfa aynı zamanda Türkiye iç göç tarihi içerisinde hem köyden kente göç hem de zorunlu göç sürecinde Batı illerine yoğun göç vermiş bir şehirdir. Bu iç göç tecrübesinde ise özellikle Kürtlerin genel olarak da “Doğulu”ların çoğu zaman ötekileştirilen kesimin içerisinde bulunduğu çalışmalarla bilinmektedir (Saraçoğlu, 2009; Tümtaş, 2020). İç göç tecrübesinde var olan ötekileştirme vurgularının, gerekçelerinin neredeyse aynılarının bugün Suriyelilere yönelik yapılandırılması dikkat çekici bir noktayı oluşturmaktadır. Ötekileştirilirken ötekileştiren Şanlıurfa halkı bu yönden de çalışma için farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Şanlıurfa, göçün ilk senelerinden itibaren gerek sınır kentlerindeki kamplar ile gerekse de şehir merkezinde yoğun bir göçmen nüfusu ile karşılaşmıştır. Elde edilen verilere bakıldığında Şanlıurfa 2017 yılında kamp dışı 319.522, kamp içi 104.809 Suriyeli göçmen nüfusu ile ikinci şehir olarak yer almaktadır (AFAD, 2017: 19). Kamplar baz alındığında 2014-2015 yılında Ceylanpınar, Akçakale, Harran, Viranşehir ve Suruç kamplarıyla toplamda 108.622 nüfusu ile on şehir arasında en yüksek nüfusa ev sahipliği yapmaktadır (Göç İdaresi Müdürlüğü, 2015: 88). Günümüzde ise bu sayı 424.712 ye ulaşmakta ve dördüncü sırada yer almaktadır (Göç İdaresi Müdürlüğü, 2021). Bu bilgiler ışığında bakıldığında da bölge, göçün ilk yıllarından itibaren çok yoğun hissedildiği yerlerden biri olması sebebiyle mevcut araştırma için önem arz etmektedir.

Araştırma için Şanlıurfa şehrinin seçilmesinin sebeplerinden bir diğerini de nitel çalışma için seçilen sahanın ve araştırmacının ortak noktalara sahip olmasının olumlu katkıları olacağı düşünülmesidir. Araştırmacının Şanlıurfa doğumlu olması, üniversiteyi orada bitirmesi gibi sebepler hem görüşmeler ayarlanırken bir güven referansı oluşturmakta hem de görüşmeler esnasında ortak noktalarla görüşmecinin ısınmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca saha süresince araştırmacı bazen bilinirlik fakat kısıtlı temas sebebi ile katılımcı gözlemci; bazen de bilinirlik ve katılımcıların yakını olarak gözlemci katılımcı olmuştur (Neuman, 2014: 554).

Nihayetinde Şanlıurfa ili bir saha araştırmasında yerin seçimi için gereken “verilerin zenginliği, alışılmamışlık ve uygunluk” (Neuman, 2014: 553) özelliklerinden veri zenginliği ve uygunluk şartlarını taşımasından dolayı seçilmiştir.

1.6. Araştırmanın Örnekleme

Saha sürecinde görüşme yapılan kişiler belirlenirken şehirde çoğunluğu oluşturan etnik kimliklerin temel alındığı bir ayrıma gidilmiştir. Araştırmacının kendi dilinde yapılması için şehirde Türkçe bilen kişilerle görüşülmüştür. Araştırmada: Şanlıurfa ilinin merkez ilçelerinde yapılması sebebiyle *amaçsal örnekleme*; bu inceleme yapılırken de özellikle etnik farklılıkların tutum ve davranışlarına etkisine odaklanılacağı sebebiyle Kürt, Türk ve Arap 3'erli şekilde toplam 18 kişiyle görüşüleceği için *kotalı örnekleme*; son olarak da görüşmecilere şehirde araştırmacının iletişiminin devam ettiği arkadaşlar ve aile dostlarından oluşan 4-5 anahtar kişi vasıtasıyla olduğu için *kartopu örnekleme* yöntemi kullanılmıştır (Neuman, 2014). Saha süresince yapılan yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde ve ayrıyeten sohbetlerde veri doyumluluğuna ulaşılmış; bu sebeple saha altı ay sonra sonlandırılmıştır.

Kartopu örnekleminde anahtar kişiler farklı toplumsal görüşlere sahip, farklı sınıflardan kişilere ulaşılması yönünden kolaylık sağlayan kişilerden seçilmiştir. Anahtar kişiler şehrin yerel halkından olup çevresi geniş kişilerden, üniversite öğrencilerinden ve Diyanet personelinden oluşmaktadır. En temelde ise görüşme yapılacak kişiler ve araştırmacı arasındaki güven bağının daha kolay oluşmasına katkı sağlamaları amaçlanarak seçilmektedirler. Üniversite öğrencisi ve öğretmen olan anahtar kişiler farklı toplumsal grup ve görüşlere sahip kişilere erişimi sebebiyle; Diyanet personeli olan anahtar kişiler alanda etkin bir yönlendirici ve dinleyici olmaları sebebiyle seçilmişlerdir. Seçilen anahtar kişilerin de görüşmecilerin de doğma büyüme Şanlıurfalı olmalarına, şehrin seneler içerisindeki değişen dinamiklerine şahit olmaları sebebiyle özellikle dikkat edilmiştir. Ayrıca kartopu tekniğinin dezavantajları göz önünde bulundurularak anahtar kişilerden, aynı görüşte oluşan görüşmeci yoğunluğu ve dengesini düzenleyecek profillerde görüşmecilerle iletişim sağlamaları rica edilmiştir. Tabii ki tüm bu dikkat edişer rağmen fark edilmektedir ki her bir anahtar kişinin yönlendirdiği görüşmeciler birbirlerine yakın görüşlere sahip olmaktadır. Görüşmeciler arasında esnaf, üniversite öğrencisi, gazeteci-yazar, ev hanımları ve memurlar bulunmaktadır. Aynı zamanda saha görüşmelerinde STK temsilcileri ile saha hakkındaki tecrübeleri hakkında görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmeci örneklemini Türkiye Vatandaşı olan fakat etnik kimlik temel ayrımı ile ayrılan üçerli şekilde Türk, Kürt, Arap; erkek ve kadınlardan oluşmaktadır. Burada cinsiyet ve etnik kimlik anlamında dengede bir örnek oluşturulmaya dikkat edilmiştir. Fakat sahada geçirilen süre içerisinde yapılan tüm görüşmelere ek sohbetler ve gözlemler sonucu fark edilmiştir ki; erkek ve Kürt etnik kimliği şehrin içerisinde en çok görünürlüğe sahip olan grubu oluşturmaktadır. Araştırma süresince de görüşmeler dışında elde edilen bilgi aktarımı bu boyuttan ağırlık kazanmıştır. Semerci ve Erdoğan'ın (2021: 159) da belirttiği gibi saha çalışması içerisinde saha notlarını, katılımcı gözlemleri ve *kilit kişilerle* iletişimi barındırmaktadır. Tüm bu veriler içerisinde yapılan derinlemesine görüşmeler sahanın önemli bir yapı taşı olmakla birlikte ufak bir parçasından birini oluşturmaktadır.

Görüşmeler için randevu alınırken mekânı ve zamanı görüşmecinin seçmesi talep edilmiştir. Böylelikle görüşmecinin en rahat edebileceği ortam görüşmenin akışı için kolaylık sağlamıştır (Neuman, 2014: 591).

Görüşmecinin öyküsünün nitel araştırma yönteminde önemli bir yeri olması dolayısıyla önce görüşmecinin hayatı ve büyüdüğü şehrin onun için ne ifade ettiği de sorular arasına eklenmiştir. Böylelikle göçten önce şehrin, ev sahibi halk için ne ifade ettiği ve göçmenlerle gelen değişimin etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu aynı zamanda konuya sert bir girişi engellemekte ve görüşmecinin ve araştırmacının birbirleri arasındaki mesafeyi azaltmaktadır. Bu mesafe azaldıkça görüşmeci güvende hissetmektedir. Konuşmanın akışı içerisinde görüşmecinin vermediği kavram ve olgulara dair sorular böylelikle görüşmenin ileri vakitlerine yumuşak bir geçiş yapmaktadır. Bu rahatlık ve güven için en önemli noktalardan biri görüşme öncesi tanışmak ve araştırmacının da kendini tanıtmayı, mümkünse ortak noktalar bulmasıdır. Saha araştırması boyunca bu duruma dikkat edilmiştir. Sorular araştırma için bir sıra halinde oluşturulsa da görüşmelerin akışının bozulmaması için uygun yerlerde sorulmasına dikkat edilmiştir.

Sorular arasında görüşmecilerin Şanlıurfa'nın tarihine ve özellikle göç tecrübesine dair sorular da bulunmaktadır. Bu sorulara yönelik "araştırma konusu güncel bir dönem iken neden Şanlıurfa'nın tarihi sorulur ki" gibi bir eleştiri getirilebilir. Fakat görüşmecilerin geçmiş tecrübeleri bugünkü görüşlerini şekillendirmekte ve izler

taşımaktadır. Bu sebeple de şehre ve halkının etno-kültürel yaşamlarına dair göçten önceki tecrübelerine dair de sorulara çalışmada yer verilmektedir.

Saha araştırması için ilk olarak 28 Eylül 2019 tarihinde şehre gidilmiş ve 16 Ocak 2020 tarihine kadar sahada kalınmıştır. Daha sonra 4 Mart 2020 tarihinde tekrar gidilmiş ve Covid-19 salgınının 11 Mart 2020 tarihinde baş göstermesi ile ara verilmiştir. Yeni normale geçilen tarihler arasında 23 Eylül 2020 tarihinde sahaya son kez gidilmiş ve 23 Ekim 2020 tarihinde saha sonlandırılmıştır.

Bulgular; ses kaydını kabul eden görüşmecilerle kayıt alınarak, kabul etmeyen görüşmecilerle ise not tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmecilerden 13'ü ses kaydını kabul etmiş geriye kalan 5 kişi ise kabul etmemiştir. Ses kayıtları 'voicedocs' uygulaması kullanılarak elektronik ortamda deşifre edilmiştir. Daha sonra da ses kaydı tekrar dinlenilerek kontrol edilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak deşifrelere son hali verilmiştir.

Ses kayıtları alınırken görüşmecinin bazı zamanlar gerçek görüşlerini tam açmadığına şahit olunmuştur. Fakat bu nitel görüşmenin getirdiği ve araştırmacının farkında olduğu bir durumdur. Bu sebeple tüm süreç boyunca araştırmacı bunun farkında olarak değerlendirmelerini yapmalıdır. Görüşmeler bitip, ses kaydı kapatıldıktan sonra görüşmecinin eklemek istediği şeylerin olup olmadığı bu sebeple de sorulmuştur. Mülakat sırasında ve mülakattan sonra görüşmecilerin vücut dilleri, cümle kurarken ki hal ve tavırları gibi "sözlü olmayan iletişim biçimleri" de değerlendirmeler içerisine eklenmiştir (Neuman, 2014: 591).

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Görüşmeler sırasında kar topu tekniği ile yapılan görüşmelerde taraflı yönlendirmeye şahit olunması araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Görüşmecilerden biri, bir başka görüşmeci düşünürken ailesinden birinin verdiği öneriye "O olmaz, o çok karşıt" diyerek, önerilen kişiyle görüşme ayarlanmasına engel olmuştur.

Bir başka sınırlılık ise Arap kadın görüşmecilerde Türkçe bilen ve özellikle çalışan kadın görüşmeci bulmak konusunda karşılaşılmıştır. Çalışmada görüş çeşitliliğine

ulaşmak için hedeflenen her meslek ve sınıftan görüşmeci bulmak konusu özellikle kadın görüşmecilerde çıkmaza girdi. Birtakım kişiler ise direk görüşmeyi kabul etmedi.

Ayrıca çoğu kadın görüşmecinin ses kaydı kabul etmemesi şahit olunan bir başka sınırlılık oldu. Bir kesim güvenlikten endişe etmekteyken bir kesim ise eşinden çekindiği belirtti.

1.8. Sahada Karşılaşılan Zorluklar

Saha araştırması sırasında edinilen tecrübeler arasında; görüşme yapılırken görüşmeciye yönlendirmemek için araştırmanın temel kavramlarını görüşmecinin kullanmasını beklenmektedir. Bu konuda ise bir kısım görüşmeler esnasında yaşanan aksaklıklar bulunmaktadır. Görüşme esnasında ana temaya bağlı olarak özellikle açık uçlu sorular sorularak serbest çağrışım hedeflenmiştir. Bu sorularda belirsiz kavramlardan ve tanıdık olmayan terimler kullanılmaktan kaçınılmıştır (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2021: 115-116). Fakat görüşmecilerden bazılarında çok kısa dönüşler alınmış ve röportaj yapılacağı düşünülerek “siz sorun biz öyle cevaplayalım” şeklinde görüşme ortasında bölünmeler olabilmektedir. Bazen açık uçlu sorulan “göçmenlerin gelişi şehri nasıl etkilemiştir?” sorusuna “nasıl nasıl etkilemiştir, siz ne duymak istiyorsunuz, onu diyin o konuda anlatayım” şeklinde geri dönüşlere şahit olunmuştur.

Çalışmanın asıl odak noktası etnik farklılığın göçmen karşıtlığına etkisi olduğu için görüşmecilere hangi etnik kimliğe ait oldukları sorulduğunda bir kısım görüşmecilerden farklı tepkiler alınmıştır. Bir görüşmeci “hepimiz insanız, Allah’ın kuluyuz, ayrımcılığa gerek yok” diyerek bunu cevaplamamış; başka bir görüşmeci ise konuşma esnasında kendi beyanıyla ifade ettiği etnik kimliğini tarafımızdan sorulunca “ben öyle bir şey demedim siz nerden biliyorsunuz” diyerek inkar etmiştir.

Bir başka konu ise görüşme esnasında not almak yerine dikkatli bir şekilde dinlemenin; görüşmecinin hoşuna gitmeyeceği ve görüşmenin kalitesi için tavsiye edilmesidir. (Bernard, 2011: 293). Fakat uygulamada karşılaşılan geri dönüşlerde farklı durumlarla karşılaşmıştır. Özellikle sahada görev yapmış kişilerce ses kaydı alınmasına rağmen not tutulmuyor oluşu görüşmenin ciddiye alınmadığı yönünde bir algıya sebep olmuş

ve görüşme bitiminde ifade edilmiştir. Burada fark edilen ve öğrenilen durum; görüşme öncesi bir müddet görüşmeciye gözlemleyerek onu hangi faktörlerin rahat ettireceğine ve teşvik ettireceğine bireysel olarak karar vermenin gerekliliğidir. Ayrıca görüşmeciye not alınıp alınmaması hakkında nasıl rahat edeceği de görüşmeden önce sorulabilir (Bernard, 2011: 293).

BÖLÜM II

GÖÇ ve GÖÇMEN

2.1. Göç Tanımı, Nedenleri ve Kuramları

Göç, göçmen, göçer... Daha birçok farklı şekilde türetilebilecek üç harflik bir kök. Dilimiz açısından üç harflik haliyle fiziken kapladığı yere karşılık hayatımızdaki karşılığı havsalamızın alamayacağı kadar derin. *Migration*, kavramın literatürü şekillendiren İngilizce hali olarak karşımıza çıkmaktayken, Arapça karşılığı olan *hicrah* kültürümüzde özellikle dini ve kutsal bir kavram olarak yer almaktadır. İleride geleceği üzere özellikle Suriye göçünün ilk dönemlerinde kavramın kullanımını oldukça yaygındı. Bir araya getirilen harflerin oluşturduğu kelimeler her ne kadar birbirinden çok farklı olsa da ifade edilen, anlaşılabilir ve hissedilenler çok da farklılık arz etmiyor. *Gelmek ve gitmek*. İşte bu iki fiil ile karşılık buluyor. Üzerine sayfalarca yazılmasına rağmen hala müphem kısımlarının olması tam da bu noktada çıkıyor karşımıza. Bu geliş ve gidişlerin sebepleri, nasıl karşılandığı, bireysel ve toplumsal nasıl tepkiler verildiği üzerine konuşuluyor, yazılıyor ve yaşananlar nesilden nesile aktarılıyor.

Şüphesiz göç mefhumu insanlığın başlangıcına kadar götürülebilmektedir. Hatta sadece insanlıkla sınırlı kalmamakta mevsimsel göçlerle canlılar aleminde de şahit olunmaktadır. Birçok canlı türünde şahit olunan göç; aynı zamanda anlatılarda, kıssalarda, kültürlerin geçmişinden itibaren aktarılanlarda mevcuttur. Vahiy kaynaklı dinlerde Âdem ve Havva'nın Cennet'ten Dünya'ya göçüne; sonrasında, dünya üzerinde ise Kabil'in işlediği günahattan dolayı ait olduğu yerde duramayışına şahit olunmaktadır. Bir göçmen ya da göçü alan bölge insanı olarak göçün tecrübe edilmediği nadir durumlarda ise okul kitaplarında zikredilen Kavimler Göçü kavramı ile karşılaşılmaktadır. Tarihinin bu kadar eskiye götürülmesine, üzerine söylenenlerin, aktarılanların hiç bitmemesine rağmen göç mefhumunun 'göç olgusu'na dönüşmesi de bütün sosyal bilimler gibi 19. yüzyıla atıfla mümkün olmaktadır. Artık göç hakkında

söylenenler bir teorinin, bilimsel bir araştırmanın parçası haline gelmekte ve çoğunlukla sayılardan ibaret olabilmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (TDK, t.y.) şeklinde tanımlanan göç kelimesi Eski Türkçe kökenli bir kelime olup “taşınma, taşınan yük” anlamına gelen *köç* sözcüğünden evrilmiştir. Kaynaklarda tespit edilen en eski kullanımı, Kaşgarî'nin Divan-i Lugati't-Türk eserinde 1073 yılında geçmektedir (Nişanyan, 2015). Göç tanımlamaları; tecrübe edildiği coğrafyalara, toplumlara ve zamana göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu tanımlamalar doğrultusunda oluşturulan teoriler de bu değişikliklerden etkilenmektedir.

Göç en temelde iç ve dış göç olarak sınıflandırılabilir. Kabaca ülkelerin kendi sınırları içerisinde gerçekleşen mekânsal değişimlere *iç göç*, ülkeler arası yapılan yer değişimlerine ise *dış göç* denmektedir (Yalçın, 2004: 19). Bu göçlerin iradi olarak gerçekleşip gerçekleşmemesi sonucu yapılan ayrım da ise zorunlu/gönüllü ayrımı karşımıza çıkmaktadır. Thomas Faist (2003: 48) bu ayrımın en temel ayrım olduğunu; asıl vurgunun fiziksel bir zorlamanın varlığı ve yokluğuna dayalı olduğunu; bu ayrımın “bir dikotomi olarak değil de dereceli bir ölçü olarak” (Faist, 2003: 49) görülmesinin önemini belirtir. Kişilerin “başından sonuna kadar” kendi isteğiyle, belirli bir baskı ya da yönlendirme olmadan karar verdikleri göç; *gönüllü göç*, bireylerin veya toplulukların baskılar, savaşlar, mübadeleler gibi sebeplerle yaptıkları göçler ise *zorunlu göç* olarak açıklanabilir. Zorunlu göçler de otoritenin kontrolünde yapılanlar ve insanların içinde buldukları durum gereği yaptıkları olmak üzere ikiye ayrılabilir (Yalçın, 2004: 17).

Göç, aynı zamanda geçicilik ve kalıcılık durumlarıyla da ayrıştırılmaktadır. Göç eden kişilerin ayrıldığı mekanlarındaki sebepler geçene kadar başka bir yerde ikamet etme amacıyla gerçekleştirdikleri göçler *geçici* olarak değerlendirilirken, geri dönmek üzere ayrılma durumu *kalıcı* göç olarak değerlendirilir. Fakat şimdiye kadarki birçok göç tecrübesinde geçici olarak başlanan göçlerin kalıcılığa dönüştüğü de görülmektedir. Avrupa ülkelerine yapılan işçi göçleri, savaşlar sonucu dönülecek bir toprağın/mekanın kalmamış olması sebebiyle gerçekleştirilen göçler bunun

örneklerindedir (Yalçın, 2004: 20). Bu bağlantıda ele alınacak bir başka göç türü ise *transit göçtür*. Hedef ülkeye varılana kadar o yol üzerindeki ülkelerde belirli sürelerde konaklayarak gerçekleştirilen göç türü olarak açıklanabilir. Türkiye, Asya ve Avrupa arasındaki jeopolitik konumu sebebiyle transit göçe konu olan ülkelere biridir (Yılmaz, 2014: 1687).

Yukarıda belirtilen bu geliş ve gidişlerin sebepleri artık teorilerle açıklanıyor, evrenselleştiriliyor. Keza bu geliş ve gidişlere verilen tepkiler de öyle. En temelinde savaşlar, ekonomik krizler ve ekolojik değişimlerin yer aldığı bu kitlesel göçlerin nihai amacı ise; daha iyi bir yaşam standardı ve daha da önemlisi hayatta kalmak. Göç kuramları birbirinden etkilenerek ve eksik görülen yerleri tamamlayarak meydana gelmiş ve ilerletilmiştir. Bu konuda ortaya atılan ilk kuram ise 1885 yılında E. Georg Ravenstein tarafından, 1881 İngiltere nüfus sayımından yararlanılarak geliştirilen ‘The Laws of Migration’ (Ravenstein, 1885) dir. Bu kuram geliştirilirken dönemin İngiltere’sinin şartlarından etkilenilmiş ve haliyle ilerleyen zamanlarda, farklı dönem ve toplumlardan teorisyenlerce eksiklikleri fark edilerek eleştirilmiştir (Çağlayan, 2006: 71-72). Makale incelendiğinde görülmektedir ki Ravenstein çalışmaya; öncelikle yararlandığı nüfus sayımının bilgilerini kasaba, şehir ve merkezi şehirlerde yaşayan halkın ve oraya göç eden halkların bilgilerini vererek başlamaktadır. İlerleyen bölümlerde ise bu bilgilerden yola çıkarak göçün genellikle kısa mesafelerle, aşama aşama yapıldığını; dağılma sürecinin emilimin tam tersi olduğunu fakat benzer özellikler gösterdiğini; göçün zincirleme göçlere ve karşı akımlara sebep olduğunu; istisna durumlarda uzun mesafeli ve direkt göçlerin de olduğunu fakat yine ticaret ve sanayi merkezlerine doğru olduğunu; kent halkının kırsaldaki halka göre daha az göç ettiğini ve son olarak kadınların erkeklere kıyasla daha fazla göç ettiğini belirtir. Burada dağılma ve emilimden kastı ise; bazı yerleşim yerlerinin nüfusunun doğum ve ölümle değil diğer yerleşimlerden göç olarak değişeceğidir, bu tür yerleşimler için ‘emilim’; buraya nüfuslarını gönderen yerleşimler için de ‘dağılım’ terimlerini kullanmaktadır. Ayrıca makalenin birçok yerinde bu göç dalgalarının ana sebebinin, ticaret ve endüstri merkezi şehirlerdeki iş imkanlarının mevcudiyeti olduğunu vurgulamaktadır (Ravenstein, 1885).

Göçü ve özellikle de sebeplerini açıklarken en çok atıf alan bir diğer kuram ise *İtme-Çekme Kuramı*dır. Göçün sebebi olarak savaş, düşük hayat standartları gibi itici

faktörler ve hedef ülke için ise refah seviyesinin yüksek olması, toplumsal huzurun stabil olması gibi çekici faktörler zikredilmektedir. Yaşanan yerle ilgili özellikler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve bireysel faktörler bu kuramın dikkate aldığı dört temel konudur (Yalçın, 2004: 31). Tüm bu faktörler bireylerin kendi yaşam şartlarına göre farklılık gösterebilmektedir.

Romanların göçlerini örnek vererek itme-çekme kuramının her göç tipini açıklamayacağı konusunda eleştiri getiren Petersen (1958: 258), bu kuram çerçevesinde beş göç tipi geliştirir. Bunlar; ilkel göçler, zorunlu ve yönlendirilmiş (yönetilmiş) göçler, serbest göçler ve kitlesel göçlerdir. (I) Sel, deprem vb. afetler yani doğanın itici, zorlayıcı güçleri, sebebiyle karar verilen göçlere ilkel göçler denmektedir. Buradaki ikellik vurgusundan kasıt ise çağ olarak değil insanlığın doğa karşısında baş etme yetisinin olmayışı konusundadır. (II) Zorunlu göçler; yönetim sahiplerinin belli toplulukları göçe zorlaması, (III) yönlendirilmiş göçler ise; sosyo-politik durum ve baskılardan kaynaklı olmakla birlikte gitmek ve kalmak arasındaki kararda iradenin de bulunması durumudur. (IV) Serbest göçler tamamen bireysel seçimlerin söz konusu olduğu göçleri kapsamaktadır (Petersen, 1958: 259-263). Son olarak Petersen (1958: 263); gelişen teknolojinin sunduğu imkânlarla ortaya çıkan, birçok insanın birlikte göç etmeleri durumunu da (V) kitlesel göç olarak tanımlamaktadır.

Bahsedilen bu üç kuram da geliştirildikleri toplumlar ve dönemler özelinde, modernleşme ve sanayileşme sonucu gelişen kapitalist sistem temelli açıklamalarla oluşturulmuşlardır. Bu göç kuramlarına ek; göç edilen yerdeki fırsatların paylaşılabilirliğini temel alan “kesişen fırsatlar kuramı”, sömürge sistemini temel alan bir anlayışla sanayileşmiş şehirleri ‘merkez’ ve merkez dışında kalarak göç veren yerleşimleri ‘çevre’ kabul ederek geliştirilen “merkez-çevre kuramı” ve bu kurama reddiye mahiyetinde geliştirilen ve tek bir *sistemden* ziyade *sistemleri* savunan “dünya sistemleri” kuramları da göç konusunda konuşulurken değinilmesi gerekenlerdendir (Yalçın, 2004: 35-40).

Ele alınan tüm bu kuramların birçok sebep ve sonucu olan göç olgusunu tekipleştirmesine dair getirilen eleştiriler neticesinde geliştirilen ve göç ile alakalı her yönü kapsamaya çalışan bir diğer kuram da “göç sistemleri kuramı”dır. İki ya da daha

fazla ülkenin sosyo-politik ve ekonomik temelli ilişkiler zinciri ve bu neticede gelişen göç sistemleri temel alınarak geliştirilen bir kuramdır. Göç alan ve göç veren ülkelerin geçmişlerinde var olan bağlantılar da bu kuram için önemlidir. Dünya piyasasının politik ekonomisini, uluslararası ilişkileri ve göçe muhatap olan devletlerce düzenlenen kanun ve uygulamaları kapsayan yapılara ‘makro’; göçmenlerin birbirleriyle iletişimlerini, inançlarını, kültürel bagajlarını kapsayan yapılara ise ‘mikro’ sınıflandırmasını yapan bu kuram, göçmenlerin tüm bu yaşananlarla baş edebilmek için geliştirdikleri ağları da kapsayarak ‘zincirleme göç’ kavramıyla literatüre geçmektedir (Adıgüzel, 2016: 31-33; Castles ve Miller, 2008: 37).

Göçün hangi sebeplerle ortaya çıktığına dair oluşan bu kuramlara ek göçün etkilenebilirliği açısından oluşturulan bir kuram vardır. “İlişkiler Ağı (Network) Kuramı” göçmenlerin, menşei ülkeleri ile hedef ülkelerinde bulunan önceden yerleşmiş göçmenler, yeni gelecekler arasındaki kültürel ortaklıklar ve bağlardan oluşmaktadır. Bu bağlar, yeni gelecek göçmenin yardıma ihtiyacı olan her alanda ihtiyacını karşılayan ve göçün sürekliliğini sağlayan bir ‘toplumsal sermaye’dir (Abadan-Unat, 2002: 19).

2.2. Göçmen

Göç olgusu, göçün asıl öznesi olan göçmen üzerine düşünülmeden her zaman eksik kalacak bir meseledir. Göçün sebepleri ele alınırken genel anlamda dış etkenler hakim olsa da gerek menşe ülkeyi gerekse de hedef ülkeyi etkilemesi ve oradan etkilenmesi açısından göçmen, göçün en derin mevzularındandır.

Öncelikle göçmenin genel bir tanımına vurgu yapılarak, göçmenliğin çeşitlerinin ele alınması konuyu daha açıklayabilir. Göç Terimleri Sözlüğü (Cross, 2013: 37), Birleşmiş Milletlere atıfla göçmeni şöyle tanımlamaktadır:

Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadami statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar.

Bu tanımdan yola çıkarak göçmen bir üst başlık olmaktadır. Farklı göç türlerinin öznesi olan göçmenler ise farklı kavramsallaştırmalarla göçmenin alt başlıklarını meydana getirmektedir. Burada dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise herhangi bir yer değiştirme faaliyetinin göç, failinin de göçmen sayılması için amaç ve zaman sınırlaması vardır. Thomas Faist (2003: 42) de göçmen kavramını kısaca “bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişi” şeklinde açıklamaktadır. Her iki tanımda da vurgunun dış göçe dair yapılması ve iç göç konusunun dışarda tutulduğu dikkat çekmektedir. Faist (2003: 42) bu durumu “aynı idari birim içerisindeki bir hareket artık göç olarak görülmez; bu, yeniden yerleşmektir” şeklinde açıklamaktadır.

Göçmenlerin sınıflandırılması konusunda ise alana dair bilinen ilk bilimsel çalışmanın sahibi (Yalçın, 2004: 22) olan ve en çok atfın yapıldığı Ravenstein (1885: 181) göçmenleri; yerel, kısa mesafeli, basamaklarla göç edenler, uzun yolculukla gelen göçmenler (doğrudan) ve geçici göçmenler olarak ayırmaktadır ki bunlar da tarım işçilerini, denizcileri vesaire içermektedir.

Göçmenliğe dair kavramsallaştırmalara geçmeden önce değinilecek bir konu da *göçmen* dendiğinde yerel halkın yoğunluklu teması hangi göçmen grup ile olmuşsa, o göçmen grubu algılamalarının daha yüksek olması halidir. Eğer araştırmacı bu kavramlara hâkim olmaz, araştırma bölgesinde göçmenin yerel halk tarafınca karşılığını bilmezse araştırmada karmaşa çıkabilme ihtimali yüksektir. Zira bu kavramsal farklılıklar sadece sahada bulunanlarca ve konuya hâkim olanlarca bilinebilmektedir.

Öncelikle kavramsal olarak *göçmen*, göç sebepleri ve göç ediliş şekli temelinde farklılaşmaktadır. Salman Akhtar (2018: 5) bu ayrımı *göçmen* ve *sürgün* kavramları ile yapar. Bu ayrıma göre göçmen; gönüllü ayrılır, hazırlanmaya vakti vardır, daha az travmatik bir süreçtir, memlekete tekrar dönme ihtimalini taşır ve sosyo-politik yükü azdır. Buna karşın sürgün (mülteci); zorla uzaklaştırılmış, hazırlanmaya vakti az olmuştur ya da hiç olmamıştır, yıkıcı bir sosyo-politik yük durumundan kaçır, aidiyet bağının kopma ihtimali vardır ve hedef ülkenin vatandaşlarınca gönülsüzce kabul edilir, şüphe ile yaklaşılır. Yazar bunları belirttikten sonra bir göçmenin aniden sürgün

konumuna gelebileceğini de belirtir ve süreçteki tüm bu etkenlerin *içruhsal yas* ve uyum sürecindeki farklılıklara etki edeceğini ekler.

Bahsedilen bu kavramsal farklılıklar aynı zamanda göç eden kişiye hedef ülkede hukuksal bir statü de kazandırmaktadır. Bu sebeple her devlet kendi gerçekliği içerisinde bu statüleri belirlemekte veya ilgili anlaşmalara ortak olmaktadır.

Bu konuda yapılması gereken ilk ayırım *mülteci* ve *sığınmacı* arasındaki farktır. Her iki grup da zorunlu göçe sebep olan faktörlerden dolayı göç etse de hedef ülkenin kanunlarına göre göçmenlik statüleri belirlenmektedir. Türkiye ise 1951’de Cenevre Sözleşmesi’nin taraflarından biri olmuş fakat şartlara coğrafi kısıtlama ekleyerek sadece Avrupa’dan gelenlere *Mültecilik* statüsünün verileceğini belirtmiştir⁸. *Sığınmacı* ya da mevcut durumdaki kullanımı ile *Şartlı Mülteci* ise Avrupa devletleri dışından gelenlere yönelik tanınacak hakları kapsamaktadır. Bu sığınma statüsü başka bir devlete göç edene kadar geçici olarak sağlanmaktadır⁹. 2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin daha önce tecrübe etmediği ölçüde bir göç dalgası meydana gelince, mevcut hukuksal statülerde de değişime gidilmesi gerekmiştir. Hali hazırda 1990’lı yıllardan beri azar azar *sığınmacı* göçü alan Türkiye, Resmî Gazetede ilan ile 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü kurmuştur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, t.y.). Müdürlüğün kurulması ile birlikte de Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylelikle *sığınmacı* ifadesi yerini *şartlı mülteci* kavramına bırakmıştır. Bu statülerde değinilmesi gereken bir diğer kavram ise *ikincil korumadır*. Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen fakat ülkesine geri gönderildiği takdirde yaşam tehlikesi veya onurlu yaşamaya yönelik tehdit ihtimali taşıyan kişilere

⁸ “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.”
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 17.08.2021. <https://www.goc.gov.tr/multeci>

⁹ “Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesini, 1. maddesindeki mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak “Coğrafi Kısıtlama” ile kabul etmiştir. Buna göre şartlı mülteci; Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye’den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir.”
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 17.08.2021. <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci>

yönelik verilen bir statüdür. Mültecilerle aynı haklara ve uzayan süreçlerde vatandaşlık hakkına sahip değildirlir (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2016: 23).

Göçmenlik statülerinden bir diğeri ise ‘geçici koruma’dır. Ülkemize sığınan Suriyelilere sağlanan bir koruma statüsü olan geçici koruma; “açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması”nı içermektedir (Geçici Korumanın Unsurları, t.y.). Bu koruma statüsünde ikamet izni, sağlık ve eğitime erişim ile kısıtlı çalışma izinleri bulunmaktadır. Fakat bu koruma altındaki kişiler, bireysel olarak bir uluslararası koruma talebinde bulunamazlar ve bu statüleri hükümetin kararlarına bağlıdır (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2016: 23). Mevcut çalışma içerisinde ele alınacak göçmen karşıtlığındaki “göçmen” kavramı ile kast edilen geçici koruma kapsamı içerisindeki Suriye vatandaşlarıdır.

Ülkemiz standartlarında hukuksal statüleri aktarıldığı gibi olmasına karşın göçmenlerin pratikteki, halkın ve yöneticilerin gözündeki durumları daha farklı olabilmektedir. ‘Misafir’, ‘din kardeşi’ gibi söylemlere ek daha karşıt ve insandışılaştırıcı başka ifadeler de tanıklık edilmektedir. Bu konuda anlaşılması gereken ve halkın da özenle bilgilendirmesinin elzem olduğu konu Suriyelilerin veya ülkemizde yaşayan diğerkülkelerden gelen şartlı mültecilerin *misafir* değil, uluslararası kanunlarca belirlenmiş *hakları* olan bireyler olduğudur. Ev sahibi halk tarafından kullanılagelen *misafir* kavramı ise bu işi minnete, vicdana ve tercihe bırakmaktadır (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2016: 29). Tam bu noktada göçmenin statüsü meselesi de değinilmesi gereken bir başka mevzudur. İlerideki bölümlerde sahadan elde edilen verilere atıfla ele alınacağı üzere göçmenin beyin göçüyle gelmesi, ya da mültecilik durumunda olup da kentli-kırsaldan gelen ayrımı, meslekleri veya nitelikleri göçmenlerin statüsünü, haliyle de yerel halk tarafından ne derece ‘göçmen’ olarak algılanacaklarını, kabullerini belirlemektedir.

Göç, göçmen, mülteci ve *misafir* üzerine konuşulurken kullanılan kelime ve kavramların önemini bir başka açıdan daha vurgulamak gerekir. Örneğin literatürde yer alan *düzensiz göçmen* yerine *yasadışı göçmen* kavramı kullanıldığında genel kanı, göçmenlerin yasadışılığına vurguyla şekillendirmiş bulunmaktadır (Cross, 2013: 27).

Ki bu da gelen kişilerin kendi hikayeleri olan bireylerden ziyade bir suçlu olarak algılanmasına sebep olmakta ve var olan önyargıyı arttırmaktadır.

Nihayetinde toparlamak gerekirse Türkiye, Cenevre sözleşmesine düştüğü coğrafi kısıtlama şerhi ile Avrupa dışından iltica etmek isteyenleri mülteci statüsü tanımamaktadır (Resmi Gazete, 1961). Bunun yerine önceden sığınmacı olarak kabul edilen statü “Geçici Koruma Kapsamı”na dönüştürülmekte ve gelen Suriyeli göçmenlere hep geri dönüleceği ve misafir olduklarıyla gözüyle bakılmaktadır. Bu bakış açısının ve boşlukta bırakılan hak ve hukuk noktalarının sebep olduğu toplumsal olay ve olgular ise çalışmanın bulgularında ele alınacaktır.

2.3. Dünyada ve Türkiye’de Dış Göç

İnsanlık tarihi kadar eskiye götürdüğümüz göçün gerek dünyada gerekse de ülkemiz özelinde birçok örneği yaşanmıştır. Bazıları hatıralardan da belgelerden de silinmiş, bazıları ise ağıtlarla, türkülerle ve devlet raporları, iskân kanunları ile toplumdaki ağırlıklarını korumaya devam etmektedirler. Örneğin, mübadele ile gelen göçmenlerin bugünkü torunları, yani üçüncü kuşak göçmenler, kendilerini tanıtırken *macir*, *muhacir* olarak tanıtmaktadırlar. Zorunlu göç tecrübesi ‘ana vatan’a yapılırsa dahi göçmenliğe vurgu nesiller sonra bile anlatılarla devam etmektedir.

Göçün tarihi açısından kabaca modern dönem öncesi ve sonrası olarak da bir ayrıma gidilebilir. Modern dönem öncesinden kasıt sanayileşme ve ulus devlet oluşumundan önceki dönemlerdir ve sınırı sömürge dönemine kadar götürülebilir. Bu dönemlerde gerçekleşen göçlerin genel sebepleri iklim (çevresel ve ilkel göç olarak da geçmektedir), savaşlar ve salgın hastalıklar gibi sebeplerdir. Literatürde bu dönemdeki özellikle kıtalar arası ticaret kervanlarına vurgunun olmayışı göçün kapsamı açısından dikkat çekicidir. Modern öncesi dönemdeki göçlere; Kavimler Göçü, Orta Asya’dan Anadolu’ya yapılan yoğun göçler, dini saiklerle gerçekleştirilen göçler, sürgün, soykırımdan kaçma, fethedilen topraklardaki iskân politikaları neticesinde yapılan göçler örnek verilebilir (Yalçın, 2004: 96).

Coğrafi keşiflerin de neticelerinden biri olan göç olgusu, bu tarih değiştirici gelişimle birlikte hem fiziki hem de toplumsal açıdan yaygınlaşmaya başlamıştır. Zira

imparatorluklar art arda sömürgelerine yerleşimciler göndererek bir nevi Batı'dan Doğu'ya, Kuzey'den Güney'e göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler tek yönlü olmamış; sömürgeleştirilen topraklardan köleler 'asıl' topraklara getirilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken savaşlar, salgın hastalıklar, çevresel koşullar sebebiyle göçler de devam etmiştir ve günümüzde şahit olduğumuz gibi her dönemde de edecektir (Yalçın, 2004: 99).

Ulus-devletlerin kurulması, sınırların daha net bir şekilde çizilmesi ve milliyetçilik duygularının sahiplenilmesiyle birlikte toprak aidiyeti milli kimlik ile bağdaşmış ve devletler arasında mübadeleler, sürgünler yaşanmaya başlamıştır. 1923-1927 yılları arasında yapılan Yunan-Türk mübadelesi, Ermeni Tehciri Türkiye özelinde örneği verilmeden geçilmeyecek göçlerdendir. Bu göçlere bir diğer örnek; İsrail'in kurulduğu zamanlarda diğer ülkelerde bulunan 'vatandaşlarını' ülkeye alması ve o topraklarda bulunan Filistin halkının sürgün edilmesi örnek verilebilir. Yerinden etmenin bir başka örneğine ise Myanmar'da politik şiddet ve etnik temizlik politikaları sebebiyle göçe zorlanan Arakan halkında şahit olunmaktadır.

Birbirinden çok da ayırıştırılmayacak dönemlerde sanayileşmeyle birlikte kırsaldan kente göç dikkat çekici bir artış göstermeye başlamıştır. Bu dönemde yapılan göçlerle birlikte oluşmaya başlayan göç kuramları literatüründe de kuramlardaki ekonomik neden baskınlığı, sanayileşme ve kapitalist sistem merkeziliği hissedilmektedir. Bu saiklerle gerçekleştirilen göçlerde hem ülkelerin kendi içerisinde kırsaldan sanayinin geliştiği merkez kentlere doğru bir iç göç hareketine hem de ülkeler arasında bir göç hareketine şahit olunmaktadır. Aynı dönemlerde ucuz işçi göçüne ihtiyaç duyan sanayileşmiş devletler, nüfus yoğunluğunu daha 'verimli' kullanmak isteyen devletlerle anlaşmalar yaparak bugün hala devam eden 'işçi göçleri'nin ilk adımını atacaklardır.

Türkiye, üzerinde bulunduğu Anadolu topraklarının konumundan ve üzerinde yaşayan topluluklar sebebiyle tarihinde birçok farklı göç tecrübesi yaşamış bir devlet olmakla birlikte kurumsal ve hukuksal anlamda başka bir milletten yoğun nüfuslu bir göç tecrübesine sahip değildi. Anadolu topraklarına Türklerin yerleşmesi göç ile gerçekleşmiş, devletler yıkılıp devletler kurulurken yine birçok göç yaşanmıştır. Osmanlı Devleti de hem fethettiği topraklarda uyguladığı iskân politikasıyla hem de

İspanya'dan kurtarılan Seferad Yahudileri örneğinde olduğu gibi farklı göç tecrübelerine ek yıkılma aşamasında yaşanan birçok savaş sebebiyle kaybedilen topraklardan gelen halklarla da göçü tecrübe etmiştir. Türkiye Devleti kurulurken de izlenen nüfus politikaları neticesinde mübadeleler gerçekleşmiştir. 1926'da sayıları yüzbinleri bulan Trakya Türkü'nün, Anadolu'daki Rumlarla değiştirilmesi örneği buna örnek verilebilir (Karpas, 2017: 26). Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir (Pekin, 2005; Arı, 2015; Balta, 2015).

BÖLÜM III

GÖÇMEN KARŞITLIĞI

3.1. Literatür Taraması

Göçmen karşıtlığı; göç edilen ülkenin sakinleri tarafından göçmenlere karşı hissedilen huzursuzluk, istememe, uzak durma gibi her türlü olumsuz duyguyu kapsayan bir kavram olarak açıklanabilir. Gerek ana akım medyada gerekse sosyal medya ve günlük hayatın içerisinde çokça yer edinen göçmenler konusu ve onlara duyulan karşıtlık konuları sıklıkla dile getirilmektedir. Fakat meselenin kapsamlı bir şekilde anlaşılmadığı, benzer ve ezberlenmiş kalıp yargılar üzerinden devam ettirildiği de gözden kaçırılmamalıdır. Göçmen karşıtı ve yabancı düşmanlığı ile sonuçlanan ötekileştirmenin sebepleri nedir diye bakıldığında ise tek bir sebep, tek bir olay veya gerekçenin bu derece büyük ölçekli bir olayı açıklamada yetersiz kalabileceği açık ve nettir. Özellikle aşırı sağ ile de anılmakta olan göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı; gelecek korkusu, sosyal güvensizlik, basmakalıp inanış ve önyargılar, milliyet ve ulus vurgusu, ekonomik dalgalanmalar gibi faktörler ile ayrılmaz bir bağlantı içerisindedir (Yılmaz, 2008: 30). Bu sebeple birbirlerinden bağımsız düşünülmeleri, toplumsal değişim ve dönüşümde çok önemli olan her bir noktanın gözden kaçması anlamına gelebilmektedir. Göçmen karşıtlığı ile birlikte çokça anılan aşırı sağ konusunda Ovamir Anjum (2020: ix), liberal demokrasilerde bile hem ekonomik hem de kültürel sebeplerle küreselleşme karşıtı ultra-ulusalcı politikaların yükselişte olduğuna; seçimlerde dikkate değer başarılar elde ederek geri dönüşü kolay olmayan etkilere sebebiyet verdiğiğine değinmekte ve bu aşırı sağ dalgayı bir tsunami olarak tanımlayarak, beyaz üstünlüğünün, İslamofobinin, ekonomik milliyetçiliğin ve göçmen karşıtlığının uyumunun bu etkiyi yarattığını belirtmektedir. Milliyetçi, pan-milliyetçi ve etnik milliyetçi grupların ırksal ve kültürel üstünlük iddiası taşıyan yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı söylemleri aşırı sağ partilerin politikalarını şekillendirmektedir (Rensmann ve Miller, 2010). Çalışmanın bu bölümünde kısaca tanımı yapılan göçmen karşıtlığına dair çalışmalardan ve çalışmanın bu literatür içindeki yerinden bahsedilecektir.

Önceki senelerde yapılmış çalışmalar genel anlamda Avrupa ve diğer okyanus aşırı ülkelere verilen göçün etkileri ve sonuçları üzerine yapılmış, Türk diasporasına dair kıymetli çalışmalardır. Fakat 2011'den itibaren Türkiye toprakları ve her bir şehri daha önce tecrübe edilmeyen büyüklükte bir göç tecrübesiyle karşılaşmış ve bu tecrübenin kalıcılığı yıllar geçtikçe fark edilerek dikkatleri üzerine çekmiştir. Türkiye'de genel olarak entegrasyon, uyum vb. çalışmaların içerisinde değinilse de özel olarak göçmen karşıtlığı ve zenofobiyi merkezlerine alarak yapılan nitel çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Fakat son iki üç senedir yükselişte olan bir olgu olduğu göz önüne alındığında yapılan çalışmalar da artış göstermektedir.

Geçici Koruma kapsamında ülkemize gelen Suriyeli göçü konusuna dair; uyum, entegrasyon ve ev sahibi halkın göçmenler hakkındaki tutum ve davranışları üzerine yapılan geniş eksenli çalışmalar gözden geçirildiğinde de önyargı, sosyal dışla(n)ma, kültürel uyum(suzluk), karşıt tutum ve ötekileştirmeye dair veriler bulunmakta ve ele alınmaktadır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016; Erdoğan, 2018; Karaarslan ve Gençoğlu, 2019; Kaya, 2017; Koyuncu, 2014; Orhan ve Gündoğar, 2015).

Türkiye'deki göçmen karşıtlığı ve ilgili çalışmalara bakıldığında gözümüze çarpan ilk şey bu konunun 2000'li yılların başlarına kadar akademik anlamda dikkatleri üzerine pek çekmemiş ve bu tarihten itibaren giderek artan bir ivme kazanmış olmasıdır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 3). İlgili kavramlar üzerinden yapılan ilk çalışmalar; Türkiye'ye yönelik göç ve göçmen tecrübesini de barındırmakla birlikte genel anlamda Avrupa tecrübesi üzerinden yapılmıştır (Abadan-Unat, 2006; Göker, 2015; Kaya, 2005; Kaya, 2016; Kaya ve Kentel, 2005; Kaya ve Kentel, 2008; Yılmaz, 2008; Yılmaz ve Erdoğan, 2012). Fatma Yılmaz'ın (2008) ve Yeşim Özer'in (2015) çalışmaları bu konuda göze çarpan teorik ve kavramsal çalışmalardandır. Zaman geçtikçe, özellikle 2016 ve sonrasında göçmen karşıtlığı (Arslantürk, 2019; Saraçoğlu ve Belenger, 2018; Toğral Koca, 2016; Topal, Özer ve Dokuzlu, 2016), yabancı düşmanlığı (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018; Padır, 2019), ötekileş(tir)me (Uyan-Semerci ve Erdoğan, 2017; Ünal, 2014; Yaman, 2017) ve önyargı (Kaya, 2007; Özipek, 2018) kavramlarına dair yapılan çalışmalarda da artış olduğu göze çarpmaktadır.

Yapılan çalışmalardan biri Cenk Saraçoğlu ve Daniele Belanger'in 2018 yılında yayımlanan "Mekan, Yer ve Şehir: Türkiye'de Suriyeli Karşıtlığının Kentteki Görünümleri" adlı çalışmalarıdır. Saha araştırması 2016 yılında başlayan ve makale yayımlandığı süreçte de hala devam eden İzmir'deki etnografik bir alan çalışmasına dayanan bu çalışma "Türkiye'deki Suriyeli karşıtlığının 'Suriye göçünü' önceleyen ve onu aşan siyasal ve ideolojik temellerle bir arada değerlendirilmesi gerektiğine" (Saraçoğlu ve Belenger, 2018: 67) dikkat çekmektedir. Çalışmaya göre; kişilerin ideolojik ve politik süreçlerden etkilenmeleri, yaşanan ve çalışılan mekanlar ve bunlarla kurulan ilişkilerin nitelikleri bahsedilen karşıtlıkta etkili olan faktörler olarak dikkati çekmektedir. Makalede; ödenen vergilerle Suriyelilere yardım edilmesi, Suriyeli gençlerin üniversiteye sınavsız girmeleri, hastanelerde Suriyelilere öncelik tanınması gibi bir takım kalıp yargıların çok fazla olmasına ek, sadece iktisadi bir tehdit değil toplumsal hayata dair de bir tehdit olarak görüldüklerine dikkat çekilmektedir (Saraçoğlu ve Belenger, 2018: 54). Ayrıca İzmir'de yapılan bu çalışmada birçok görüşmeci tarafından özellikle belirtilen bir diğer husus da Suriyelilerin İslami giyim tarzlarından duydukları rahatsızlık ve bunu bir 'İslamileştirme' çabası olarak gördükleri yönünde oluşan tehdit algısıdır. Çalışmada değinilmesi gereken bir diğer husus da 'asfaltın öbür tarafında' kavramsallaştırması ile temsil edildikleri bölgede yaşayan Kürt, Roman ve Alevi toplumlarının Suriyelilere karşı yaklaşımıdır. Bu yaklaşım ötekiliğe dair ortak tecrübeden dolayı bir empati ve dayanışma oluştursa da ücretlerdeki değişim ve Suriyelilerin ekonomik açıdan tehdit olarak görülmeleri de ikili bir durumun ortaya çıkmasının göstergesidir (Saraçoğlu ve Belenger, 2018).

2019 yılbaşı kutlamalarına İstiklal Caddesi'nde geçici koruma altındaki Suriye vatandaşlarının da katılması üzerine tepkiler yükselmişti. Bu tepkiler üzerine olayı izleyen bir haftalık süreçte Twitter'da Suriyelilerle alakalı tweetleri inceleyen "Sosyal Medyada Göçmen Karşıtı Tutumlar: Bütünleşik Tehdit Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme" (Arslantürk, 2019) adlı çalışma alana katkı sunan bir başkasıdır. Çalışmanın sonucunda gerçekçi tehdit algısının baskın olduğu fark edilmiştir. Twitter'ın nefret ve ayrımcı söylemleri daha kolay ve hızlı yaymasına dikkat çekilen çalışmada, sınırlı kaynaklara erişim ve kullanım açısından algılanan rekabetin varlığı göze çarpmaktadır. Sembolik tehdit algısında ise ortak dini değerlerin etkisiyle dini tehditten ziyade ırk, etnisite, dil ve kültür gibi tehdit algıları baskın gelmiştir. Aynı

zamanda ideolojinin etkisine de dikkat çekilen çalışmada Arslantürk (2019: 14), olumsuz yorum sahibi hesaplarda Kemalist ve Türkçü ideolojilerin baskınlığı; olumlu yorum sahibi hesaplarda ise dini/muhafazakar söylemlerin baskınlığının gözlemlendiğini belirtmektedir. İncelenen olumlu tweet sahibi hesaplarda göze çarpan bir diğer etken ise iktidar partisine dair hissedilen aidiyettir. Bahse konu olumsuz içeriklere bakıldığında ise “Suriyelilerin Türkiye’de eğlendikleri ve onların yerine Türk askerlerinin savaşması, güvenlik sorunlarının sorumlusu, demografik yapıyı bozacakları, kültüre verecekleri zarar, sisteme yük olan tembel insanlar oldukları, kaba ve saldırgan olmaları” gibi kalıp yargılar dikkat çekmektedir (Arslantürk, 2019).

Uyan-Semerci ve Erdoğan’ın (2018) yaptığı bir araştırmanın sonuçları da Türkiye’de göçmen karşıtı tutumlar hakkında bilgi vermektedir. Katılımcıların %71,4’ü Suriyelilerin Türkiye vatandaşlarının işlerini ellerinden aldığı; %67,4’ü suç oranlarını arttırdığı; %66,4’ü ahlaki değerler ve geleneklerin artan Suriyeli nüfusu sebebiyle tehlikede olduğu; %58,1’i terör olaylarının artış sebepleri olduğunu ve %55,5’i sağlık konusunda tehlike arz ettikleri fikrine katılmaktadır. Suriyeli bir komşusu olması; kızının bir Suriyeli ile evlenmesi; bir Suriyeliyi işe alma ya da onlarla iş yapma; çocuklarının Suriyelilerle arkadaşlık yapması konusunda ise katılımcıların yüzde yetmişinden fazlası böyle durumları istemedikleri cevabını vermektedirler.

Daha önce yapılan bu çalışmalara genel olarak bakıldığında, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı konularında nitel araştırma yöntemleri ile yapılan özellikle ev sahibi toplumun algı ve yaklaşımları üzerine literatürde yeterince çalışma olmadığı göze çarpmaktadır (Kaya, 2017: 65). Konunun toplumsal anlamdaki öneminin gün be gün fark edildiği göz önünde bulundurulursa alana dair yapılacak nitel çalışmalara daha da ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

“Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu” adlı çalışmasında hem Suriyelilerle hem de Şanlıurfalılarla anket çalışması yapan Mithat Karasu (2016: 995) “misafirliğin” uzaması ile sorunların da arttığı sonucuna ulaşmakta ve etkili bir uyum sürecini öneri olarak sunmaktadır. Uyum sürecine başlamak için geçiciliği çağrıştıran misafir kavramının kullanımı ise birbiri ile çelişki içermektedir. Şanlıurfa halkı; Suriyelilerin gelişini doğru bulmasına ek “kira fiyatlarında artış, işsizliğin yaygınlaşması, kamu hizmet yükünün artışı, toplumsal düzenin bozulması,

ahlaki değerlerin aşınması konularında Suriyeli sığınmacılardan şikayetçi” (Karasu, 2016: 1012) olmaktadır. İleride geleceği üzere bu çıktılar mevcut araştırmanın verileri ile benzerlik oluşturmaktadır. Karasu aynı zamanda bu şikayetlerin toplumsal gerginliğe sebebiyet vermesine ve bunun sonucunda da gittikçe iç gruplarına kapanan Suriyelilerin mekânsal ve kültürel olarak toplumdan daha da ayrışacağını belirtmektedir (Karasu, 2016: 1012).

“Şanlıurfa'daki Yerel Halkın Suriyeli Sığınmacılara-Mültecilere Yönelik Algısı” (Doğan, 2019) adlı çalışmada ise yine nicel bir yöntem olan anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarında toplumsal algının sığınmacılar aleyhinde yükseldiği belirtilmektedir. Bu algının sebepleri arasında ise; nüfus yoğunluğu, suç ve cinsel istismar yüzdelilerindeki artış, işsizlik ve enflasyon oranlarındaki değişimler bulunmakta ve tüm bunlardan Suriyeliler sorumlu tutulmaktadır. Çalışma aynı zamanda şehirde bir “mülteci fobisinin” mevcut oluşuna da vurgu yapmaktadır (Doğan, 2019: 26).

Celal İnce (2018) Suriyeli göçmenlerle nitel görüşmeler yaparak mekânsal tercih konusuna odaklanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Şanlıurfa şehrini seçerken kültürel ve coğrafi yakınlığı baz aldıkları; şehirden ayrılma sebeplerinin etno-kültürel sorunlardan ziyade ekonomik endişelerden kaynaklandığı (İnce, 2018: 309); yine de belli bir toplumsal ayrışmanın da varlığından söz edilebileceği (İnce, 2018: 319) ve göçmenlerin belli bir düzene çomak sokan kimseler olarak görüldüğü (İnce, 2018: 320) çalışmada elde edilen veriler arasında bulunmaktadır. Araştırma verileri arasında mevcut çalışmanın sonuçları ile örtüşen, Şanlıurfalı kadınların makyaj konusunda Suriyeli göçmen kadınlara karşı duydukları olumsuz hislere dair anlatırlar da mevcuttur (İnce, 2018: 322). İnce (2018: 325) sonuç itibarıyla iki toplum arasında tarihi ortaklık, akrabalık ilişkileri, dil ve din ortaklığı, kültür benzerliği olmasına rağmen ev sahibi toplumun bir kısmının benzeyen noktalara kıyasla azınlıkta kalan farklılıklara odaklandığına dikkat çeker.

Şanlıurfa halkının göçmenlere karşı tutum ve davranışları üzerine yapılan bir başka çalışmada, Şanlıurfa halkından çalışmaya katılanlar %63,9 oranında “Suriyeliler geldikten sonra hayatımız kötüye gitmiştir” cevabını vermiştir (Bucak, 2019: 60). Katılımcıların %57,1'i göçmenlere karşı olumsuz algılara sahip oldukları cevabını

vermişlerdir (Bucak, 2019: 61). Çalışmanın sonucunda Suriyeli göçmenler, ev sahibi toplum tarafından ulus için problemli olarak görülmekte ve sosyal yardımlardan fayda sağlayarak kendileri için üretim yapmadıkları düşünülmektedir. Ayrıca göçmenlerin kaldıkları sürenin uzamasının da bu durumda etkili olduğuna değinilmiştir (Bucak, 2019: 61). Katılımcıların çoğunluğu Suriyelileri topluma bir “yük” olarak görmekte; Türkiye vatandaşlarına kıyasla Suriyeli göçmenlerin daha iyi şartlara sahip olduklarına inanmaktadır. Bunun sonucunda da hükümetin pozitif ayrımcılık yapmasına binaen Suriyeli göçmenlerin neredeyse kıskanıldığı bir durum oluşturdukları fikrine sahip olmaktadır (Bucak, 2019: 64). Ev sahibi toplumdaki katılımcıların çoğu, Suriyelilerle çocuklarının arkadaş olmasını istememekte; komşu olmak istememekte, kızlarının bir Suriyeli ile evlenmesine karşı durmakta; Suriyelilerle iş yapmak konusunda olumsuz düşüncelere sahip olmakta (Bucak, 2019: 64) ve göçmenleri yabancı olarak görüp bir tehdit olarak algılamaktadırlar (Bucak, 2019: 68). Çalışma aynı zamanda temas arttıkça negatif düşüncelerin azaldığı sonucuna da ulaşmaktadır (Bucak, 2019: 65).

Göç tecrübesinde her iki toplum arasında gelişen ilişkilerden akrabalık/asabiyet bağına ve çok eşli evliliklere odaklanılan “Türkiye’de Suriyeliler: İç İçe Geçişler ve Karşılaşmalar” eserinde Mahmut Kaya (2017) nitel bir yaklaşımı benimseyerek saha araştırması yapmaktadır. Çalışmasında asabiyet ve evlilik ilişkilerine odaklanan Kaya, göçmenlerin toplumsal kabulünde hayati bir unsur olan akrabalık ilişkilerine ek (Kaya, 2017: 130) dini ve vicdani değerlerin de önemini vurgulamaktadır (Kaya, 2017: 129). Bahsedilen toplumsal kabul ve dayanışma konusunda ise mevcut akrabalık ilişkilerinin samimiyeti; aşiret kimliğine bağlılık; mevcut ekonomik kaynakların yeterliliği önemli etkenler arasındadır (Kaya, 2017: 53). Savaş öncesi Şanlıurfa’da çok eşliliğin azalmaya yüz tuttuğunu belirten Kaya, göçten sonra bu durumun artış gösterdiğini ve fırsatçılığa dönüştüğüne de dikkat çekmektedir (Kaya, 2017: 74). Toplumsal olarak husumetlere de sebep olabilen (Kaya, 2017: 97) bu evliliklerde “kadınlar ticari bir meta olarak kullanılmakta” ve her iki toplumda da mağduriyetler artmaktadır (Kaya, 2017: 132). Bu evliliklerin sebeplerini ise Kaya (2017: 131) şu şekilde açıklamaktadır:

Geçmişten günümüze bölgede çocuksuzluk, erkek çocuk isteği, çok çocuk isteği, erken yaşta evlenmelerden kaynaklı geçimsizlikler, boşanmanın ayıp sayılması, aşiret kültürü, cinsel tatmin, kültürle harmanlanmış dini ve geleneksel yaklaşımlar, ilk eşin hastalığı, aşk vb. nedenlere bağlı olarak gerçekleşen çok eşli evlilikler, Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye gelişiyle farklı değişkenlerle birleşerek daha görünür hale gelmiştir. ... Savaş sonucu ölen erkekler ve

onların dul kalan eşleri, kızlarıyla değişen cinsiyet oranları, Suriyeli mülteci kadınların evliliği bir tür koruma himaye aracı olarak görmesi, yoksulluk ve çete, mafya gibi grupların eline düşme korkusu, Suriyeli kadınların başlık veya mehir oranlarının düşük olması, Suriyeli kadınların güzel, bakımlı ve kültürlü olarak kabul edilmesi, aşk gibi faktörler bölgede çok eşliliği yeniden tetiklemiş durumdadır.

Literatürde Şanlıurfa'daki göçmen karşıtlığına dair çalışmalar olsa da bu çalışmalar sadece göçmenlerle yapılmış olmaları veya anket şeklinde nicel metotlar kullanılması sebebiyle yerel halkın Suriye'den göç eden insanlarla beraber yaşam tecrübesine dair derinlemesine bir bilgi vermekten uzaktır. Literatürdeki bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışma; nitel veri toplama araçlarından olan yarı-yapılandırılmış mülakat ve katılımcı gözlem araçlarıyla yerel halkın tecrübelerini araştırıp bulgularımızı analiz ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

3.2. Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Göç hareketleri, her ne kadar insanlık tarihi kadar eskiye götürülerek ele alınsa da sosyolojik bir olgu olarak göç, sosyolojinin kendisi gibi modern bir olgudur. Haliyle göçün sonuçlarından doğan ya da onunla bağlantılı olan uyum, entegrasyon, yabancı düşmanlığı ve göç/göçmen karşıtlığı gibi kavramlar da modern dünyaya ait kavramlar olarak ele alınabilir. 'Öteki' ve 'yabancı' kavramları; asırlar öncesinde Antik Yunan'dan günümüze ulaşan eserlerde yer almaları hasebiyle göç gibi insanlık tarihi kadar eski bir olgu olarak addedilebilir. Fakat bu kavramların literatüre geçişleri, ele alınışları, kavramsallaştırılarak bir disiplin içinde yer alma faaliyetlerinin hepsi modern çağ ile yani Sanayileşme sonrasında hayatımızda daha derin ve kuvvetli yer etmeye başlamıştır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi göç konusunun teorilerle ele alınması, kavramsallaştırılması Ravenstein ile başlamış ve onun bu çalışması göç literatürünün oluşmasına kılavuz olmuştur (Çağlayan, 2006: 68; Yalçın, 2004: 22). Onun ele aldığı konu ise sanayileşme ile başlayan kırsaldan kente doğru yapılan göçlerdir. Daha sonraki teoriler de yine bu bağlamda gelişmiştir. Geliştirilen teorilere göre göç, sadece ülke içinde değil, 'sanayileşmemiş' ülkelere 'sanayileşmiş' ülkelere doğru yönelmeye başlamıştır. Bu durum ise farklı kültür ve coğrafyalardan insanların daha büyük kitleler halinde bir araya gelmesine sebebiyet vermiştir ve sonucunda göç alan ülkenin vatandaşları ile göç eden toplumlar arasındaki farklılıklar daha fazla dikkatleri

üzerine çekmiştir. Kitlesele göçlerin; farklı költürlere sahip olsalar da dünyanın birçok yerinde göç almakta olan ölkelerin vatandaşlarının neredeyse aynı gerekçelerle göçe karşı bir duruş sergilemeleriyle sonuçlanacak olay ve olguları tetiklediği söylenebilir.

Bu karşıt duruş, bazen bir düşüncede kalabilirken bazı durumlarda eylemlere dökülebilir ve hatta kitlesele eylemlere dönüşebilme potansiyeline sahiptir. Genel olarak bakıldığında bu tutum ve davranışlara sebep olan düşüncelerin temelinde manipüle edilmeye çok açık, kendi iç karmaşıklığımızın bir yansıması olan korkuların yattığı görölmektedir (Yakushko, 2018: 11-94; Khair, 2016: 2). Literatürde bu korkuların kaynağının daha ziyade ekonomik ve költürel olduğu gösterilmiştir (Stephan ve diğeri, 2016). Ancak yapılan araştırmalar sonucunda göç alan ölkelerdeki vatandaşlarda korkuya sebep olan tehdit algılarının gerçek hayatta karşılıklarının çok az olduğu vurgulanmaktadır (Hooghe ve Vroome, 2015; Turper, 2017; Fetzer, 2000; Yakushko, 2018).

Bahsedilen bu korunma duygusu ve tehdit algısı, göçmen karşıtlığının anlaşılmasında önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Koru(n)ma duygusu ve bu amaçla çizilen sınırlar canlılık özelliklerimizdendir (Khair, 2016). Zira doğada ve insanlık tarihimize bunun birçok örneğine rastlayabilmekteyiz. Fakat bu duygu algı üzerinden manipüle edildiğinde bir başka canlıya maddi ya da manevi bir zarara dönüşme olasılığını taşımakta ve tehlike arz etmeye başlamaktadır. Göçmen karşıtlığı da bunlardan biridir. Yeni, tanınmadık, bilinmeyene karşı duyulan temkinli olma hali, - mevcut çalışmanın bulgularında da görüleceği üzere- nefrete ve *yabancı*nın yaşam şekli ve seçimlerini elinden alma hakkını kendinde görmeye kadar gidebilmektedir. Göçmen karşıtlığı ve yabancı korkusunun nedenlerine geçmeden önce göç alan bir ölkede göçmenlerin durumunu ve konumunu anlamak bahsi geçen bu korkuları anlamlandırmak için daha faydalı olabilmektedir.

Bu konuya dair Castles ve Miller (2008: 344-348) ırkçılık ve azınlıkların oluşumları ile alakalı bir değerlendirmeye giderken göç alan ölkeleri üç kategoriye ayırmaktadır. İlk olarak bazı göçmen toplumlarının ev sahibi toplumla költürel ve sosyo-ekonomik yakınlıklarından dolayı oraya dahil olarak etnik grup ya da azınlık oluşturmadığı ölkelerden bahsetmekte ve bu topluluklara örnek olarak Avustralya'daki İngilizleri, İsviçre'deki Fransızları vermektedir. Daha sonra ikinci kategori olarak bazı göçmen

grupların etnik cemaatler oluşturduğunu ve bu cemaatlerin vatandaşlık, siyasal, ekonomik ve sosyal haklara sahip olsalar da kendilerine ait yerleşim yerlerinde, kendi dil ve kültürlerini korumaya eğilimli olduklarını belirtir. Üçüncü kategoriye ise etnik azınlıkların meydana gelmesi oluşturur. Bu grupların genellikle dezavantajlı bir sosyo-ekonomik statülerine ek; yasal statü, sosyal ve siyasal haklar çerçevesinden de mahrumiyetlerinin söz konusu olduğunu belirtmektedirler. Bunun sonucu olarak da etnik ve ırkçı ayrımcılığa ve şiddete maruz kalarak toplumdan dışlanmalarını bu toplumların özellikleri olarak saymaktadır. Bu kategorilendirmelerini 1989 yılında Avrupa üye devletlerinde yürütülen bir çalışmanın sonuçları ile desteklemektedir. Bu çalışmaya göre ev sahibi Avrupalı toplumlar, Avrupa kökenli göçmenleri daha kolay kabullenirken; Arap, Asyalı, Afrikalı göçmenlere karşı mesafeli durmakta ve düşmanca hisler beslemektedir. Bu duruma, “soyütüreye dayanan farklılık sonradan gelme durumuyla, kültürel uzaklıkla, sosyo-ekonomik pozisyonla çakışabilir veya son olarak ırkçılığın hedefi olarak hizmet edebilir” (Castles ve Miller, 2008: 347) cümleleri ile açıklama getirmektedirler.

Castles ve Miller (2008: 44-45) göçmenlerin kalıcı olup yerleşmeleri durumunda ev sahibi toplum üzerindeki etkilerinin, o toplumun tutum ve davranışlarına bağlı olduğunu belirtir. Bu davranışlar; ‘etnik cemaatler’in oluşmasını mümkün kılacağı gibi tam tersi ‘etnik azınlıklar’ın da oluşmasına sebep olabilir. Burada yapmış oldukları cemaat ve azınlık ayrımında cemaat, kültürel farklılıkların kabul edildiği birlikte yaşam kültürünün oluşmasının bir sonucu iken; azınlık, farklılıkların reddedilerek bölünmüş bir toplum vurgusunu barındırmaktadır. Castles ve Miller’in ele aldığı bu sınıflandırmada da görülmektedir ki farklılık ve yabancılaşma arttıkça ötekileştirme ve dışlama artmaktadır. Kültürel ve sosyo-ekonomik yakınlıkların hissedilen korku ve tehdidi azalttığı düşünülmektedir. Fakat yabancılaşma arttıkça, dışlanma artmakta, toplumsal iletişim ve temas azalmakta ve toplumsal dışlanmaya dair bir kısır döngü oluşmaktadır.

Castles ve Miller’in ilk kategorisi ile paralel olarak göçmenlerin hedef ülkeye yerleştikten sonraki kimliklerinde yaşanacak değişimlerle alakalı Hortaçsu (2007: 275) birtakım özelliklerin etkili olduğunu belirtir. Hedef ülke ile göçmen veren ülke arasındaki tarihsel geçmiş, coğrafi yakınlık, etno-kültürel yapıları, din ve sosyo-ekonomik konum gibi unsurlar ve tarafların bu unsurlara yükledikleri anlamın ağırlığı

bu etmenler arasındadır. Tüm bu unsurlar göçmenlerin ev sahibi toplum tarafından karşılanmasını ve kabulünü derinden etkilemektedir (Hortaçsu, 2007: 275). Göker (2015: 106) buna örnek olarak İsveç'te Finlandiyalıların kültürel ortaklık ve yakınlıktan dolayı nerdeyse özdeş kabul edildiklerine değinir. Bu çalışmayı farklı kılan özelliklerden birisi de tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. İleride geleceği üzere saha araştırmasının yapıldığı Şanlıurfa'da tüm bu etmenlerdeki yakınlık ve ortaklığa ek akrabalık ilişkileri bile mevcutken yine de yükselmekte olan bir göçmen karşıtlığı ve 'yabancı' düşmanlığı ile karşılaşmaktadır.

Yabancı düşmanlığının, ırkçılığın ve ötekileştirmenin sebebi olarak sayılan tedirginlik ve korku hissinin kaynağının aslında 'onlar'ın, 'yabancı' oluşundan değil de bu duygulara sahip grubun gelecekleri için tehlike yaratabilme ihtimaline binaen oluştuğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Yani mevzu bahis tehdit algısının kaynağı bir ırk ayrımcılığı ile değil, iç grup için suç ve ayıp sayılabilecek her türlü olgunun 'onlar'la birlikte anılmasındadır ki bu durum da 'yabancılar'a yapılacak kötülükleri veya yapılamayacak her türlü yardımı meşrulaştırmaktadır (Yılmaz, 2008: 30). Tam da bu noktada: Bahsedilen bu suç ve ayıp addedilen, korkulan davranışlar iç grubu oluşturan bireylerde de (hatta bazen daha fazla) var olmasına rağmen bu tehdit ve korku duygularının tanıdıklarına ve iç gruba değil de 'yabancı'lara yöneltilmesi, tüm gruba atfedilmesi; mevzunun tam da yabancılık ve ırkçılık-kültürel ırkçılıkla ilgili olduğunu göstermektedir. Stangor (2016: 13) da bireyin kendisine benzer bulduğu kişileri daha yakın görmeye ve daha yardımcı olmaya; sosyal anlamda kendisine uzak, grup değerlerini tehdit etme potansiyeli olan kişilerden ise kaçınmaya ve onları damgalamaya daha yatkın olduğunu belirtmektedir.

Ötekileştirme, yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı gibi konularla alakalı teorilerden biri Sosyal kimlik teorisidir. Sosyal Kimlik Teorisi; insanların iç-grup ve dış-grup olarak sosyal kategorilere ayrılmasının, pozitif bir grup bilinci oluşturmak ve oluşan bu bilinci devam ettirmek amacıyla yapıldığını öne sürmektedir (Tajfel, 1982). İç-gruba ait bireyler dış-grup olarak gördükleri-belirledikleri bireyleri; kendi pozitif değerlerine, ortak çıkarlarına ve birliklerine karşı bir tehdit olarak görmekte ve algılamaktadırlar: Bahse konu sosyal kimlikler; ulus, din, etnisite, meslek vb. olgulardan oluşmaktadır (Tajfel, 1982). Bu olguların her biri ortak değerlere ait bir sınır çizerek, onun dışında kalanları dış-grup olarak nitelemektedir. Bu sınırların çizilmesi ve grupların oluşması ise önyargı ve kalıpyargılara giden sürecin de bir

başlangıcını oluşturmaktadır (Arslantürk, 2019). Her grup kendi özelliklerini, dış-grup özellikleri üzerinden tanımlamaktadır. Bu da önyargıyı nitelemektedir. Gruplararası davranışlarda sosyal kategorizasyon, sosyal kimlik ve sosyal karşılaştırma aşamalarının varlığına değinen Tajfel (1979: 185); sosyal kimlik aşamasının, bireylerin kendilerine dair negatif bir algıdansa olumlu bir algıyı tercih etmeleri motivasyonuna dayalı olduğunu belirtir. Ayrıca iç grup taraftarlığında, grup içi kazançtan ziyade, dış gruba olan farklılığa odaklanılmaktadır (Tajfel ve Turner, 2004: 57). Toplumsal süreçlerin bir sonucu olarak iç grup ve dış grubun yaratılması (Schnapper, 2005: 149) konusunda Tajfel ve Fraser “eğer Yahudiler olmasaydı, Hitler’in onları icat etmesi gerekirdi” deyişine atıf yapmakta ve aslında tam da bunu yaptığını belirtmektedirler (Tajfel ve Fraser, 1981: 423). Sosyal kimlik teorisine göre asıl olan “üye/parça olmak”tır; kabul edilme, destek görme, ait olma duyguları bireye yarar sağlamaktadır (Stephan ve diğerleri, 2016: 255).

Bir sosyal kimliğin oluşturulması, sosyal kategorizasyonun yapılması ile bağlantılı olarak Ovamir Anjum (2020: xii), Jean-Marie Guehenno’ya (1995) atıfla; ulusun tek bir boyuta indirgenemeyeceğini, tarihsel faktörlerin birlikteliği ile insanları ne oldukları üzerine değil ne olduklarının hatırası üzerine bir araya getirmekte ve kesin sınırlarla çizilmiş bir yer olduğunu belirtmektedir. Bu konuya örnek olarak, Türkiye Devleti kurulurken Anadolu toprakları üzerinde yapılan arkeolojik kazıların devlet tarafından desteklenerek artırılması; elde edilen verilerden yeni medeniyet anılarının inşa edilmesi ve mevcut kültürün silinmek istenmesi (Toprak, 2020) verilebilir. Buna binaen Türkiyeli olmak, Şanlıurfalı olmak, Şanlıurfalı Arap/Türk/Kürt olmak ya da Şanlıurfa ‘eşraf’ından olmak tarihsel faktörlerin de birlikteliği ile inşa edilen sosyal kategoriler olarak addedilebilir.

Göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığını açıklamak için geliştirilen bir diğer teori ise Gruplararası Tehdit Teorisidir. Tehdit teorisine göre gruplararası tehdit; bir grubun üyesinin, bir başka grubun kendilerine zarar vermeyi istediği ya da dilediği anlayışından hareketle ortaya çıkmaktadır. Bu tehditlerden birincisi olan Sembolik tehdit; iç grubun bütünlüğünün ve değerler sistemine dair endişeleri içermektedir. Bu değerler dış grup tarafından değişebilir, yerinden edilebilir, yok edilebilir. Bir başka değerler sisteminden olan dış grubun varlığı bile iç grubun ahlakına, inançlarına ve normlarına tehlike arz etmektedir (Stephan ve diğerleri, 2016: 256). Fiziksel bir zarar,

kaynakların ve güç/otoritenin kaybı konusundaki endişeler ise gerçekçi tehdit kavramını ifade etmektedir. Doğal kaynakların, politik gücün, ekonomik gücün, bölgenin kaybı; hırsızlık, mala zarar verme, bulaşıcı hastalıklar ve kirliliğin yayılması; dışlanmak; eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememe bu gerçekçi tehditlerden bir kısmıdır (Stephan ve diğerleri, 2016: 257). Bu tehdit algıları, nefret, korku, öfke gibi güçlü negatif duyguları uyandırabilmektedir ve bu duygulara sebep olan algılar gerçek olmasa da sonuçlarının gerçek olduğu (Stephan ve diğerleri, 2016: 257) vurgusunu bu minvalde tekrardan yapmak gerekmektedir.

Teorinin aslını oluşturan “Bütünleşik Tehdit Teorisi”, sembolik ve gerçekçi tehditlere ek olumsuz kalıpyargı ve gruplararası kaygı olmak üzere dört başlıktan oluşmaktaydı. Güncellenen halinde ise olumsuz kalıpyargılar, hem gerçekçi hem de sembolik tehdit başlığı altında yer almaktadır (Stephan ve diğerleri, 2016: 257). Üçkağıtçılık, agresiflik gibi kalıpyargıları gerçekçi tehdit olarak değerlendiren Stephan ve diğerleri, sapkınlık, ahlaksız gibi kalıpyargıları da sembolik tehditler olarak değerlendirmektedir. Gruplararası kaygıyı ise dış grup üyeleri ile etkileşime girmek konusundaki endişelere odaklandığı için gerçekçi tehdit başlığı altında ele almaktadırlar (Stephan ve diğerleri, 2016: 258).

Stephan ve meslektaşları teoriyi öncelikle sembolik ve gerçekçi olarak iki ana başlığa toplamakta; daha sonra da bu iki başlığı da kendi içinde bireysel ve grupsal olarak ele almaktadırlar. Gerçekçi grup tehdidi sosyal ferah ve kaynakların kullanımını; Gerçekçi bireysel tehdidi işinden olma, fiziksel saldırı; Sembolik grup tehdidi din, inanç sistemi, ideoloji, ahlaki yozlaşma; Sembolik bireysel tehdit de itibar kaybı, benlik saygısının azalması gibi durumları içermektedir (Stephan ve diğerleri, 2016: 258).

Stephan ve meslektaşları araştırmaları sonucunda: Gruplar arası tehditlerin, dış grupları destekleyen çok çeşitli politikalara karşı olumsuz tutumlar ve muhalefeti de ortaya çıkardığını; ayrıca iç grubu güçlendirmeye yönelik davranışların yanında dış grup üyelerine zarar verme amaçlı olumsuz davranışlara ve niyetlere de yol açtığı sonucuna ulaştıklarını belirtirler (Stephan ve diğerleri, 2016: 272).

Alanda geliştirilmiş olan köklü teorilerden birini oluşturan Grup Çatışma Teorisi ya da Gerçekçi Çatışma Teorisi; kısıtlı kaynaklar ve değerler üzerindeki rekabetin,

gruplararası çatışmalara sebep olduğunu varsayar (Hooghe ve Vroome, 2015: 41). Bu çalışmada kısıtlı kaynaklardan ziyade etno-kültürel farklılıklara odaklanılacağı için bu teorinin temel alınmadığının belirtilmesi gerekmektedir.

Sosyal kimlik teorisi; statü tehdidi ve ayırt edicilik tehdidi olarak iki temel ayrıma gitmektedir. Statü tehdidi, iç grubun fiziksel korunma ve iyi olma hali gibi durumları içermediği için gerçekçi tehditlerden ayrılmaktadır. Ayırt edicilik tehdidi olarak Türkçe'ye çevrilebilecek olan “distinctiveness threat”; iç grubun dış grupla olan benzerliği ve ortak noktaları sebebiyle iç grubun kendi kimliğinin farklılıklarını tehdit altında hissetmesidir. Sembolik tehdidin merkezinde ise dış grup ve sahip oldukları farklılıklardan kaynaklı tehdit algısı yatmaktadır (Rios, Sosa ve Osborn, 2018: 216). Sosyal kimlik teorisi iç gruba odaklanırken Gruplararası Tehdit Teorisi dış gruptan gelecek olan tehditlere odaklanmaktadır (Rios ve diğerleri, 2018: 217). Tüm bu sebepler neticesinde; bu çalışma için Gruplararası Tehdit Teorisinin temel alınması araştırılmak istenen saha ve konu için daha uygun bulunmuştur. Zira etno-kültürel ve dini farklılıkların mevcut göçmen karşıtlığına etkisine odaklanılmak amaçlanmaktadır ve burada asıl merkeze alınan ev sahibi toplum olan iç grup üyelerinin dış grubu nasıl algıladığıdır.

Tehdit algıları; iç grup üyelerinin dış grup üyeleriyle rekabeti algısından ziyade, özellikle güvenlikleri ve iyi oluşları söz konusu olduğunda manipüle edilmeye daha açıktır (Rios ve diğerleri, 2018: 220). Tehdit ve önyargı arasındaki ilişkide “tehdit, önyargıyı şekillendirmede önem kazanmaktadır” ve insanlar dış gruba yönelik olumlu duygularsansa tehdidi tecrübe etmeye daha yatkınlardır, ki bu da önyargıya öncülük etmektedir (Makashvili, Vardanashvili ve Javakhishvili, 2018: 477). John J. Macionis (2012: 366) ise önyargı ve ayrımcılığın birbirlerini beslediğini; kalıpyargıların “onlara inanan bireylere ve bazen onlar tarafından kurban edilenlere bile gerçek” geldiğini belirtir. Önyargı ve ayrımcılığı; I. Önyargı ve ayrımcılık, II. Sosyal deavantaj, III. Azınlığın doğuştan alt kademe olduğu inancı şeklinde üç aşamada kendi kendini yenileyen kısır bir döngü çemberi ile açıklamaktadır.

Bu kazanımların ve kaynakların paylaşılması konusunda ev sahibi toplum için Güngör'ün (2018: 56) ifadesi ile ‘alarm zilleri çalmakta’ ve zenofobik duygu ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. İnsan olarak varlığını en iyi şekilde sürdürme arzusunun

taşınmasına ek; yukarıda vurgusu yapılan günümüzde küresel kapitalizm ile daha da harlanan bu arzu ekonomik ve sosyal refahı, bireysel ve toplumsal hedeflerde ilk sıraya taşımakta ve bu unsurlara gelecek her türlü tehdidi uzaklaştırmaya yönelik çaba sarf etmektedir (Güngör, 2018: 56). Maddi olanakların hak edilmeden kullanılması düşüncesi, hali hazırda zorlu bir rekabet ortamı olan iş, konut gibi durumlarda daha da rekabetin oluşması bahsedilen bu kaynaklar ve iş piyasası konusunda hissedilen tehdide örnek olabilir. Bu tehdide karşı geliştirilen çabanın içerisinde ise; tehditin faili olarak görülen grupların yabancılığının ve ötekiliğinin öne çıkarılması bulunmaktadır. Bu öne çıkarılan ötekilik, sadece zihinsel boyutta kalmamakta ve her gün farklı örneklerine şahit olduğumuz davranışsal yaptırımlara dönüşerek, dışavurumu gerçekleştirmektedir (Güngör, 2018: 57).

Ayrıca göçmen karşıtı tutum ve davranışların daha yaşlı, düşük eğitim seviyesine sahip, çok fazla televizyon izleyen ve genel bir güven eksikliğine sahip bireylerde daha fazla görüldüğü gözlemlenmektedir. Bu konuda medyanın da önemli bir rolü bulunmaktadır (Hooghe ve Vroome, 2015: 50). Göçmen grubun nüfusundaki artış, sınırlı kaynaklar üzerinde rekabeti arttıracak algısının kaynağını oluşturmakta ve ev sahibi toplumun kendi çıkarlarına rakip olarak görülmektedir. Bu çarpık algı ise göçmen gruplara ve azınlıklara karşı olumsuz duygu, tavır ve davranışların artmasına sebep olmaktadır (Hooghe ve Vroome, 2015: 40). Toplumdaki sınırlı kaynaklar üzerinde gruplar arası rekabet ile ilgili geliştirilen gerçekçi grup çatışması teorisi, dış grup büyüdükçe iç grubun çıkarlarını tehdit edeceği algısına dayanmaktadır. Fakat sonradan yapılan çalışmalar burada önemli olanın dış grubun gerçekte ne kadar olduğunun değil iç grubun, dış grubu ne kadar büyük algıladığının önemli olduğunu göstermektedir (Hooghe ve Vroome, 2015: 41). Asıl azınlığı oluşturan toplum olan göçmenlere kıyasla, ev sahibi toplumun bireyleri kendilerini azınlıkta kalmış olarak tanımlayabilmektedir. Örneğin bir ülkede yaşayan göçmen sayısının nüfusa oranı çok daha az iken, araştırmalara katılan katılımcılar tarafından bu oranın çok daha fazla olduğu, etnik azınlık grup oranlarının abartıldığı belirtilmektedir (Herda (2010)'a atıfla Hooghe ve Vroome, 2015: 45). Mikael Hjerm (2007: 1269) ise çalışmasında çoğunluk grup için azınlık grubun sayısının zenofobik ve göçmen karşıtı davranışların sebeplerinden olan tehdit algısında etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaştıklarını belirtmiştir.

Anjum (2020: x), küresel kapitalizmin gelişmekte olan ülkelerde siyasi anlamda kendi kaderini tayin hakkını yok ettiğini ve mevcut eşitsizlikleri daha da şiddetlendirerek eski ve yeni kabile çatışmalarını daha da alevlendirdiğini dile getirmektedir. Siyasetin temel güçlerinden biri olan kaynakların yeniden dağıtımının da her yerde azaldığını eklemektedir. Anjum'un yaptığı bu değerlendirme günümüzde toplumlar ve gruplar arası gerginliklerin, ötekileştirmenin, göçmen karşıtlığının bu derece yükselmiş olmasının nedenlerinden birine ve yapılan çalışmalarda da göze çarpan “gerçekçi tehditler”e bir kez daha dikkat çekmektedir. Fakat burada üzerine düşünülmesi gereken bir nokta “gerçekçi tehdit” adlandırılmasıdır. Her ne kadar bu “tehdit”lerin “gerçek” olabilmesinin yanında algısal da olduğu, tüm bu algısallığa rağmen gerçek sonuçlarının olduğunun unutulmaması (Stephan ve diğerleri, 2016: 258) gerektiği teoriyi geliştirenlerce vurgulansa da isimlendirme “gerçekliğini” korumakta ve çalışmaların değerlendirmelerinde yer almaktadır. Gerçekçi tehdit başlığı altında ele alınacak her türlü tehdit algısının temelinde açıkça bir emek sömürsü yatmaktayken vurgu hala göçmene atıfla var olmaktadır. Yakushko (2018: 67), bu “gerçekliğe” dayalı kaygıların, ırksal azınlıkların ve kadınların ekonomiye daha fazla dahil edilmesinin ekonomiye zarar verdiği, beyaz erkekler için iş maliyeti yarattığı ve yüksek sosyal maliyetlerle sonuçlandığı yönündeki ırkçı ve cinsiyetçi kaygılardan farkı olmadığını; tüm bu tehdit algılarının bir mitem ibaret olduğunu belirtir. Ayrıca göçmenlere atfedilen bu tehditlerin gerçeklikten ziyade taraflı bir önyargının hayal ürünü olduğunu (Yakushko, 2018: 67) vurgular.

Tehditlerin ‘gerçekçiliği’ ile bağlantılı olarak Miller (2020: 3) endişe duygusunun; her ne kadar duygusal anlamda değerlendirilse de ‘ekonomik endişe’ kavramına bakıldığında duygusallıktan uzak bir şekilde ekonomi ile alakalı gayet rasyonel bir kavram olduğunu savunmaktadır. Fakat bu ‘rasyonel’ durumun göçmenlerle ya da azınlık gruplarla herhangi bir ekonomik rekabet içerisinde olmayan bireylerde bile görülmesi durumu aslında ekonomik endişenin de bir duygusal durumdan kaynaklanabileceğini göstermektedir. Fakat daha sonrasında ‘ekonomik endişe’ye dair; “bireyin veya bireyin toplumunun yakın geçmişte mal ve hizmet üretiminde ne kadar kötü performans gösterdiğine, geçmiş eğilimler ve mevcut göstergeler göz önüne alındığında katılımcının gelecekteki performans için ne kadar kötümser olduğuna (veya olabileceğine) ilişkin öznel ve nesnel değerlendirmeleri yakalar” (Miller, 2020: 3) şeklindeki tanımda sadece bireyin durumunun değil toplumun

durumunun da bu görüşü etkileyebileceğini belirtmektedir. Fakat yine de buradaki rasyonel zihnin ve modern kapitalist düzenin bir sonucu olan bireyselleşmenin aksine topluma aidiyet ve sahiplenme durumunun da bireyin görüşünü etkilemesi pek de duygusallıktan uzak sayılmamaktadır.

Makashvili ve diğerleri (2018: 476) çalışmalarında dinin; kültürün ve değerlerin bir uzantısı olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Dinin ve kültürün kaynakları konusunda literatürde hala tartışmaların var olması ve kesin yargılardan uzak olunması durumunun aksine bu şekilde kesin bir yargı belirtilmesi konusunda bu görüşe eleştirel yaklaşılabilir. Savundukları ise; genel anlamda kültür ve değerlerin bir uzantısı olarak değerlendirebilecek inancın, başka dini pratikler ve normlara sahip dış-gruba karşı iç grubun daha hassas olabileceği yönündedir (Makashvili ve diğerleri, 2018: 476).

Göçmen toplum ve ev sahibi toplumun gerçek hayatta temas halinde olmasının olumlu anlamda bir öğrenmeye yol açması sonucunda göçmen karşıtı tutumların azaldığı söylenebilir. Burada önemli olan temel nokta bu temasın olumlu olmasıdır. Tersine bir durumda ev sahibi toplum, göçmenlerin varlığını sosyal hayatları içinde gördükçe de tehdit hissedebilmektedir. Ayrılaştırılmış toplumlarda etnik grupların, göçmenler ve ev sahibi toplumun birbirlerine karşı önyargı seviyeleri gittikçe artabilmektedir (Hooghe ve Vroome, 2015: 40).

Farklı etno-kültürel arka plana sahip arkadaşlar edinmenin de daha düşük göçmen karşıtı tutum ve davranışların sergilenmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Hooghe ve Vroome, 2015: 47). Etno-kültürel çeşitliliğin çok olduğu toplumlarda çoğunluk grubun daha az oranda önyargı ve tehdit algılamasında, azınlık toplumla kurulan ve devam ettirilen olumlu ilişkilerin etkisi çok fazladır. Olumlu ilişkiler kurulduca, ev sahibi toplumun negatif algıları ve davranışları toplumdaki çeşitliliğe ters orantı halinde seyretmektedir (Hooghe ve Vroome, 2015: 47). Toplum bazında ise topluluğun büyüklüğü ve kozmopolit şehirler arasında göçmen karşıtı tutum ve davranışlara dair bir bağlantı henüz bulunmamaktadır (Hooghe ve Vroome, 2015: 50).

Tehdit teorisine dair yapılan çalışmalara değindikten sonra göçmen karşıtlığı ile ilgili olan kavramların da incelenmesi faydalı olacaktır. Bu minvalde en temel kavramlardan biri olan kimlik kavramı özellikle psikoloji ve sosyoloji alanlarıyla ele alınmakta ve

incelenmektedir. Kavramın psikoloji sarmıcını Erik Erikson'un özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında geliştirdiği şekli oluşturmaktadır. Erikson kimliği, hem bireyin hem de içinde bulunduğu kültürün içine "yerleşen" bir süreç olarak görmektedir ve savaş sonrasında "kimlik krizi" kavramını geliştirmiştir (Marshall, 1999: 405).

Kavramın sosyolojik gelenekteki karşılığını ise William James ve George Herbert Mead'in benlik kuramları ve sembolik etkileşimcilik ile bağlantısıyla görmekteyiz. Burada da yine kimliğin kurgulanmış ve oluşturulmuş olduğuna gönderme yapılmaktadır. Daha sonradan gelen çalışmalarda da kimliğin "toplumsal olarak ihdas edilmiş", "toplumsal olarak dönüştürülmüş" vurguları özellikle Erving Goffman ve Peter Berger ile devam etmektedir (Marshall, 1999: 405). Daha sonraları benlik ve sembolik etkileşimcilik bağlantısına dil ve temsil ilgisi de eklenmiştir. Bu bağlamda ise Saussure ve bireyi kendi kuralları ile şekillendiren 'dil'in sistemliliğine vurgusu dikkat çekmektedir. Özelde dil olarak karşımıza çıkan bu sistem; toplumsal ve kültürel bağlamda genel olarak her türlü 'temsil' olarak var olmakta ve bu temsil kim oluşumuzu biçimlendiren anlamlara dönüşmektedir (Marshall, 1999: 406). Saussure'dan etkilenerak 'söylem' üzerine odaklanan M. Foucault ise "kimliğin hammaddesinin söylem içinde" (Marshall, 1999: 406) oluştuğunu belirtmekte ve bu söylemlerin bireylerce içselleştirilmesinin kimlik duygusuna şekil verdiğini savunmaktadır. Foucault'nun çalışmaları ile karşımıza 'öge' kavramı da çıkmaktadır ve bu kavram tek bir kimliği içselleştirmekten ziyade çok katmanlı kimliklere sahip oluşumuza gönderme yapmaktadır. Farklı söylemler farklı kimlik versiyonlarını oluşturmaktadır. Burada ise en çok karşımıza çıkan söylemler ve ögeler sınıf, etnisite, din ve cinsiyet olmaktadır (Marshall, 1999: 406). Bu ögelerin birbirinden bağımsız, apayrı olmak yerine aşırı derece bağlantılı oldukları ise yapılan çalışmalarla daha da anlaşılmaktadır ve aralarında ilişki dereceleri bugün de yapılan çalışmalarla anlaşılmaya devam etmektedir. Kimliğin çok katmanlılığı ile alakalı Amin Maalouf (2019: 9) "benim birçok kimliğim yok, bir kişiden diğerine asla aynı olmayan özel bir 'dozda' onu biçimlendiren bütün ögelerden oluşmuş tek bir kimliğim var" demektedir.

Bu iç içe geçmelik ise karşımıza 'melez kimlik' kavramını çıkartmaktadır. Özellikle küreselleşen dünya ve artan göç mobilizasyonu ile kimliklerin birbirleriyle iletişimlerinin artması sağlanmış ve bu da birbirlerine karışmalarını kolaylaştırmıştır.

Bu karışma durumu ise özümseme-erimek şeklinde olabileceği gibi yeni bir kültür- kimliğin ortaya çıkmasına da vesile olabilir (Marshall, 1999: 406-408).

Rensmann ve Miller-Gonzalez (2010) etnik kimliğin, yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı tutumlar konusunda zamansal ve mekansal farklılıkları açıklayabilen bir faktör olduğunu; bu tutum ve davranışlar ile genelde milliyetçi özelde etnik milliyetçi tutumlar arasında bağlantı olduğunu belirtir. Ayrıca etnik açıdan çeşitlilik gösteren toplumlarda da bu tutumların keskin yükselişine tanıklık edilebileceğini fakat etnik olarak dışlayıcı toplumlardan göçmen toplumlarına geçiş yapılarak göçmenlerle yakın temasın önü açıldığı müddetçe hiç değilse bireysel anlamda karşıt tutum ve davranışların azalabileceğini de eklemektedirler.

Kimlik kavramından sonra ele alınabilecek bir diğer kavram da ırkçılıktır. Zenofobinin temellerinden biri olarak addedilen ve bu konuda karşımıza çıkan kavramlardan olan ırkçılık (Dictionary, 2017); özellikle Avrupa ülkelerinde ve bu ülkelerin eski sömürgelerinde gücünü hissettirmekte, 1970'lerden itibaren giderek artan ekonomik ve toplumsal değişimler sebebiyle oluşan güvensizlik ortamı sonucu kendisini şiddete kadar varan bir dil ile de ifade etmektedir (Castles ve Miller, 2008: 348). Göçmen karşıtlığı ile karşımıza çıkmakta olan bir diğer kavram olan yeni ırkçılık; kültürün, ırkın yerini almasıdır. Buna kültürel ırkçılık da denilebilmektedir ve genetik bir üstünlükten ziyade toplumların kültürleri ile üstün olduklarını iddia etmeleri üzerine kuruludur (Khair, 2016: 1; Volkan, 1999: 33). Bu iddiaların merkezinde yer alan ve evrimsel üstünlüğün kanıtı olarak addedilen zekanın da genetik, kalıtsal ve toplumsal olarak farklılıkların sözde kaynağı olarak görülerek, göçmenlere yönelik nefreti ve önyargıyı devam ettirdiği vurgulanmaktadır (Yakushko, 2018: 65).

İrkçılık, yeni ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığının, yani temelde ötekileştirmenin, çıktılarında birisi de günah keçisi ilan etme durumudur. “Öteki konumunun bir tür kefaret aracı olarak” (Güngör, 2018: 25) görülmesi olan günah keçisi ilan etme durumu; karmaşık sosyal durumlarda insanların yaşanan zorlukların sebebinin belirli bir sosyal gruptan ve iç çatışmalar sebebiyle meydana geldiğini bilmeleri fakat hedef olarak bir başka grubun seçilmesidir (Tajfel ve Fraser, 1981: 421). Örneğin şu an her ne kadar mantıksız gözükse de birçok Alman, yaşanan “gerçek” problemlerin sebebi olarak Yahudileri görmüştür (Tajfel ve Fraser, 1981:

422). Böylelikle “toplumun saldırganlık, şiddet, suç gibi istenmeyen bagajlarının yabancının sırtına yüklenmesiyle belirgin bir rahatlama sağlanabilmekte”dir (Güngör, 2018: 27). “Kurban mitleri” üretilerek, “mutlu bir topluluk yaratmak için ödenmesi gereken bedel çoğu zaman bir yabancının dışlanmasıdır” (Kearney, 2012: 41).

Konu ile alakalı bir diğer kavram ise ön yargıdır. Günümüzde sadece olumsuz örneklerine şahit olduğumuz ön yargı aslında nötr bir kavramdır, kaçınılmazdır fakat nihai değildir (el-Messiri, 2021: 74-76). Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir” (TDK, t.y.) olarak tanımlanmaktadır. Rios ve meslektaşları (2018: 227) önyargıyı; dış gruba ve gruplara karşı her türlü negatif tutum, duygu veya davranış tepkisi olarak genel bir terim olarak tanımlamaktadır. Önyargı çoğu zaman gerçeklikten değil duygusal anlamda bağlı kalınan yargılardan beslenebilmektedir. Kavramın popülerleşmesi 1920’li yıllara dayanmaktadır ve Theodor Adorno, Gordon Allport isimlerle özdeşleşmektedir (Marshall, 1999: 559). Kavram aşırı genelleme içermesi, bireyleri ve toplumları hak edilmeyen ithamlara maruz bırakması, çifte standartlılığı ve hoşgörüsüzlüğü barındırması sebebiyle eleştirilmiştir (Marshall, 1999: 559). Önyargı sadece bireyin düşüncelerinde yer aldığı müddetçe olumsuz bir fiile sebebiyet vermeyeceği gibi önü alınamayarak, çeşitli politikalar ve uygulamalarla daha büyük gruplara yayılarak dünya tarihinde örneği çok defa görülmüş soykırımlara kadar ulaşan zaiyatlara sebep olabilmektedir.

Castles ve Miller (2008: 48) ‘yabancı düşmanlığı’, ‘etnosantrizm’ gibi kavramların; ırkçılık kavramını kullanmak ve ondan bahsetme konusundaki çekingenlikten kaynaklandığını ve ‘örtmece’ kavramlar olarak kullanıldığını belirtir. Ardından ise etiket ve isimlere takılmaktansa asıl önemli olanın bu olay ve olgunun sebeplerinin anlaşılması olduğunu eklemektedirler. Bu çalışma ile bu sebeplerin anlaşılmasına, Suriye ile sınırı ve etno-kültürel anlamda ortaklıkları olan bir şehirden edinilen veriler vesile ile katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Özetlemek gerekirse; “belirsiz korkular için son derece elverişli bir referans noktası” (Faist, 2007: 22) olan uluslararası göç tarihinde de görüldüğü gibi “yabancılar veya

göçmenler çoğu kez kültürü tehdit eden kişiler olarak algılanmaktadır” (Faist, 2007: 27). Bireylerin kendilerine yakın buldukları insanları kabullenmeleri ve sosyal anlamda kendilerine uzak özelliklerde gördükleri grupları da tehdit olarak algılayarak damgalamaları literatürde yer almaktadır (Stangor, 2016, Castles ve Miller, 2008; Fetzer, 2000). Bu durum da göçmenlerin yerleştikleri toplumda azınlık oluşturup oluşturmayacaklarını ve kalıcılıklarını etkileyen temel bir faktördür. Göçmen karşıtlığı ve ilişkili olarak ötekileştirme, kültürel ırkçılık, yabancı düşmanlığı, kalıpyargı, önyargı kavramlarını açıklamak konusunda literatürde birçok teori bulunmaktadır. Sosyal Kimlik Teorisi (Tajfel ve Turner, 2004) ve Gruplararası Çatışma Teorisi (Tajfel, 1982) gibi teoriler alanda sıklıkla kullanılmaktadır. Sıklıkla ele alınan bir başka teori de Gruplararası Tehdit Teorisidir (Stephan ve diğerleri, 2016). Dış grubun; iç gruba ait olan kültürel, manevi değerlere ve yaşam tarzına; ekonomik ve sosyal hizmet olanaklarına; güvenliğine dair zarar vereceği algısının mevcudiyeti üzerine geliştirilmiş olan teori araştırmanın sahasını anlamlandırmak açısından önemli görülerek seçilmiştir.

BÖLÜM IV

SURİYELİ GÖÇMENLER VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI- ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde Şanlıurfa ilinde toplamda 6 aylık bir süreçte katılımcı gözlemci olarak ve yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucu elde edilen veriler ele alınacak, toplanan veriler ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu veriler; görüşmecilerle yapılan vurguların yoğunluğu neticesinde *Dini Yaşantı, Kültürel ve Gündelik Yaşam Tecrübeleri, Ekonomi ve Sosyal Hizmetlerden Faydalanma ve Etnik Grup Aidiyeti* ana başlıkları altında incelenecektir.

4.1. Şanlıurfa'da Kültür, Etnisite ve Göçmenlik Durumu

Bu çalışmada ele alınan şehir Şanlıurfa ile ilgili gerekli bilgilerden bahsedilerek değerlendirmeye geçilmesi şehrin ve sakinlerinin dinamiklerinin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Coğrafi açıdan ülkenin Güneydoğusunda bulunan şehir, Suriye ile Mürşitpınar ve Akçakale sınır kapılarına sahiptir. Özellikle GAP projesi ile tarım alanında daha da gelişen şehir, farklı bölgelere fazlaca mevsimlik işçi vermesi ile de bilinmektedir. Bu durum aşağıda ilgili bölümlerde de ele alınacağı gibi birçok katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Özellikle son seneler daha da dikkatleri üzerine çeken Göbeklitepe göstermektedir ki şehir insanlık tarihinin ilk yerleşim yerlerinden birine ve asırlar içerisinde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmaktadır. Bu konuyla, katılımcıların özellikle şehrin çokkültürlülüğüne dair vurgularında karşılaşılacaktır. Fakat şehrin günümüzdeki durumuna bakıldığında Türk, Kürt ve Arap kültürlerinin hâkim olduğu fark edilmektedir. Diğer etnik ve dini kimlikler ise görünürlüklerini yitirmiş ya da azınlıkta bulunmaktadır. Örneğin, katılımcıların birkaçı tarafından yarı yapılandırılmış

görüşmelerimiz dışında, saha araştırması süresince yapılan sohbetlerde şehirde Ermeni vatandaşların da bulunduğu fakat kimliklerini gizleme ihtiyacı hissettikleri belirtilmiştir. Veyahut Kıyas beldesinde Alevi bir çift ile yapılan sohbet esnasında Alevi üst kimliği bulunulmasına rağmen Kürt, Türk ve Arap Alevilerinin birbirleriyle çok iletişimde olmadığı ve zaten farklı köylerde, bölgelerde yaşadıkları belirtilmiştir.

Bu çokkültürlülüğe ek olarak şehrin çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere ev sahipliği yaptığı kaynaklarda belirtilmekte ve inanç turizmi şehrin ana gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Şehrin sakinlerince övünç kaynaklarından biri olan çokkültürlülüğe ek çokdinlilik de eklenmektedir. Fakat özellikle Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş aşamasındaki, tarihçilerce en uzun yüzyıl olarak anılan dönemde (Ortaylı, 2004: 13-32), gerek ülke genelinde gerekse de yerelde yaşanan olaylar bu durumu oldukça etkilemiştir. Şehrin 1919'da İngilizler ve sonrasında Fransızlar tarafından işgali (Mutlu, 2019) ve kurtuluşu sonrasında şehirdeki gayrimüslim nüfusun gittikçe azaldığı bilinmektedir (Yurdakul, 2016: 143). Özellikle 1915 olayları sonrası şehirdeki gayri Müslim nüfus azalmıştır.

Şehrin demografisi ile alakalı bir başka konu da şehirdeki Türk nüfusu ile ilgili görüşlerdir. Şehirdeki Türk nüfusu hakkında kaynaklarda çok fazla muhalif görüşler olmasa da görüşmeciler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda üniversite öğrencisi, etnik kimliğini Kürt olarak belirten bir görüşmeci “Ben Türk görmedim şahsen Urfa'da. Ha Türk olduğunu söyleyenler var. Ben Türküm diyo ama eı pek inanmıyorum yani ailesini anlatıyo, köyünü anlatıyo, aşiretini anlatıyo ama Türküm diyo” (Görüşmeci 1) diyerek şehirde yerli olarak Türklerin olmadığına inandığını ve aslında köy, aşiret göndermesinin Türk kimliği ile bağdaşmayacağını belirtmektedir. Daha sonra ise zamanında Şanlıurfa'ya yerleşen Türklerin; Araplaştığını ya da Kürtleştğini, bu sebeple de kendisince Şanlıurfa'da yerli Türklerin yaşamadığını eklemektedir. Birgörüşmeci ise kendi aşiretlerinin Kürt ve Türk melezi bir aşiret olduğunu belirterek bölgede Türk nüfusunun devam ettiği yönünde bir beyan vermektedir:

Benim dün akşam da aynı konuyu konuşmuştuk amcamla. Dedim ki biz Türkmen miyiz çünkü bizde böyle hafif Türkmenlikte var Türk Kürt karışıkmiş şey savaş döneminde Kurtuluş Savaşı döneminde bir kayıp yaşanmış, daha

sonrasında Türklerle bir beraber olma durumumuz çıkmış, ondan sonra Kürt Türk beraber olan bir aşiret çıkmış ortaya (Görüşmeci 4).

Bu durum aynı zamanda bölgede etnik kimlik geçişlerinin çok keskin olmadığını ve etnik kimlikler arasında çok fazla akrabalık ilişkisinin olduğunu da göstermektedir. Belirtilen görüşlere ek olarak; 1927 ve 1935 nüfus sayımlarında şehrin Türk nüfusu, Kürt nüfusu ile birbirine yakın gözükmektedir (İlyas, 2017: 172-178). Şehirde etnik olarak bir Türk varlığından bahsedip bahsetmemek başka bir çalışmanın konusu iken değinmeden geçmemek gerekir ki; şehirdeki bireylerin şehirleştikçe Türkleştiği olgusu sahada dikkatleri çekmiştir. Görüşmecilere etno-kültürel kimlikleri sorulduğunda Görüşmeci 12, “İsotçuyuz biz, yani şehirliyiz” demiştir. Daha sonra tekrar Türk müsünüz yani diye sorulduğunda “İsotçuyuz yani şehirliyiz” demiştir. Sahada sohbet edilen birisi ise “İsotçu yani şehirli demek, köy görmemiş” diyerek açıklamıştır. Ya da görüşme yapılan kişilere görüşülecek kişinin etnik kimliği sorulduğunda “İsotçu o, yani şehirli, Türk artık” denilmiştir. Bu denklemde; İsotçu olmak; şehirli olmaya, kırsaldan olmamaya ve de Türk olmaya işaret etmektedir.

Ulus-devletleşme sürecinde Halkevlerinin rolü üzerine yapılan çalışmada da (İlyas, 2017) görülebileceği gibi; bu dönemde açılan kurslara, yapılan etkinliklere en çok şehrin nüfusu katılmış ve Türkleştirme politikalarına maruz kalmışlardır. Köylere ulaşılacak istense de bu politikanın o kadar etkili olamadığı, daha sonraki dönemde kırsaldan şehre göç ederek uzun süreler şehirde yaşadıkları halde etno-kültürel kimliklerini devam ettiren Arap ve Kürt toplumlarında görülmektedir. Bu konuda istisnalar da olabilmektedir. Kürt ve Arap bazı görüşmeciler gerek konuşmanın seyri içerisinde kurdukları cümlelerde gerekse de özellikle “Türk olduklarını, Türkiyeli olduklarını” vurgulayarak bu konuda farklı bir çerçeve oluşturmaktadırlar. Örneğin etnik kimliği Arap olan bir ev hanımı (Görüşmeci 17), konuşma esnasında kurduğu cümlede “biz Türkler böyle değiliz” demekte ve Suriyeli göçmenleri aynı etnik kimliğe sahip olmalarına karşı “onlar” kategorisine almaktadır. Aynı zamanda şehrin Türk nüfusu konusunda, Kısas beldesinin çoğunluğunun Türkmen Alevi kimliğine ait ve bu kimliği devam ettiren bireylerden oluştuğunu da belirtmek gerekmektedir.

Tarihi olarak göç kervanlarının yol güzergahında bulunan şehir, göç olgusuna ve tecrübesine aşinalığı ile bilinmektedir. Görüşmecilerin birçoğu bu bilgiyi özellikle

“kavşak noktası” ifadesi ile kullanarak vermektedir. Görüşmecilerin bu bilgiden bahsederken bu tecrübe ile gurur duydukları, görüşmeler esnasında da fark edilmiştir. Zira şehir halkı, “misafirperlik”lerini ve sofralarının herkese açık olmasının temsili olan “Halil İbrahim Sofrası” kavramını, göçten ve göçmenlerden bahsederken sık sık kullanmaktaydılar. Şanlıurfa iline dair sahada yapılan neredeyse her görüşmede dile getirilen “gelen ağlar, gider ağlar” cümlesi de şehir halkının misafirperverlik vurgusunun bir başka şekilde dile getirilmiş halidir.

Örnek olması açısından kimliğini Türk olarak tanımlayan bir gazeteci-yazarın ifadeleri aşağıdaki gibidir;

Urfa bir kere göç yolu, yani şimdi değil bu Urfa'nın göç yolu. Urfa göç değişimi konusunda tarihsel bir geçiş noktası, ticari anlamda da böyledir. Yani Urfa'ya baktığımız zaman meşhur İpek Yolu Urfa'dan geçtiği için ııı hem ticari anlamda bir geçiş yoludur ... bu yeni olan bir şey değildir yani Suriye'deki meselede. Dolayısıyla burdaki kültür öylesine bir kültürdür ki, inançların, inançları bir tarafa koy, sosyolojik olarak bak, gelenek ve göreneklerin iç içe geçtiği her gelenek ve görenekten bir şeyler almış, dünyadaki birçok zenginliği burda toplamış (Görüşmeci 9).

Şanlıurfa şehrinin göç tecrübesine dair Türk etnik kimlikli bir başka görüşmeci ise şu cümleleri kurmaktadır:

Daha öncesinde Urfa'da olmadığı için Urfa da buna hazırlıksızdı. Urfa'da daha önce bu kadar göç olmamıştı ki. Biz göç eden insanları nasıl karşılayacağız diye bir zemin hazırlığı olmadı (Görüşmeci 11).

Şehrin tarihine dair hem bir göç yolu olması hem de böyle bir göç tecrübe etmemiş olması durumu bir çelişki içermektedir. Buradaki çelişkiler, şehre gelen göçlerle alakalı çok fazla bilginin bilinmiyor oluşu, eldeki tarihsel verilerin az olması ve günümüzde yaşanan Suriye göçü tecrübesinin tüm ülke için bir mihenk taşı özelliği taşımasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şehrin ekonomik durumu ile ilgili de özellikle şehrin Suriye göçünden önce yavaş yavaş kendine yetebilen duruma geldiği, büyükşehir olduğu belirtilmiştir. Göçten

sonra ise asıl ilgi odağının şehrin gelişmesinden ziyade şehrin kalabalık nüfusuna eklenen göçmen nüfusa odaklandığı konusu kendisini Türk kimliği ile tanımlayan bir görüşmeci tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Ya 2010 da nasıldı. 2010'da biz bi kere hep Urfa'nın büyükşehir olması ile ilgili mücadele ediliyordu, büyükşehir olacak, daha böyle gelişecek zaten ekonomi iyi gidiyordu, ... hissedilir bi iyileştirme söz konusuydu. E11 bizim yeşil kart oranı fazla olan bi şehirdeyiz, Türkiye'ye tarım işçisi gönderen bi iliz. Bunları nasıl iyileştirebiliriz, tarım işçisi çocukların e11 okula devamı ile ilgili neler yapılabilir, kadınların daha fazla istihdam edilmesi için neler yapılır, hep bunlarla ilgili çalışmalar yapan bir Urfa'ydık. ... Ama bizden göçle birlikte e11 Suriyelilere yardım, hani onlara Ensarlık nasıl yapılır, nasıl e11 şey yapabiliriz diye bir dönem geçirdik ondan sonra zaten e11 hani var olan bir ekonomi, var olan bir döngüye Suriyeli vatandaşlar da ortak oldular. Yani bu evdeki ekmeğinizi paylaşmak, e11 şehrinizi paylaşmak, sosyal alanlarınızı paylaşmak demektir ve biz hala onları paylaşıyoruz (Görüşmeci 10).

Yapılan görüşmeler sırasında görüşmecilere, göçten önce Şanlıurfa'nın durumu sorulduğunda özellikle nostalji vurgusunun da oldukça fazla oluşu dikkatleri çekmektedir. Ev hanımı olan bir görüşmeci; "Urfamız güzeldir, önceden daha güzeldi ama hala da güzel. Onlar gelse de güzel" (Görüşmeci 6) diyerek göçün, şehri kendi algılarında değiştirdiğini düşünmektedir.

Şanlıurfa'nın etnik yapısı ile alakalı üniversite öğrencisi olan bir görüşmeci aşağıdaki cümleleri kurarak hem etnik durum hakkında hem de dönemin iç göçü hakkında bilgi vermektedir:

Etnisite olarak, valla ben kendimi bildim bileli Kürtler, Araplar ve e11 Urfalıların, hani çok duymuşsunuzdur, İsoçtu dedikleri yerlisi, Urfa'nın yerlisi aslında. ... 1989'da ailem, e11 köyden şehre göç ettiğinde ben daha dünyada yoktum ama bugün bana sordukları zaman işte köyün neresi diye, ailemin babamın e11 doğduğu köyü söylüyorum, Bi köye mensubiyet şart, e11 tırnak içinde "isotçu" olmaman için. Çünkü köye mensupsan ya Kürtsündür ya

Arapsındır. Ama ya köye mensup değilsen Urfa'nın yerlisidir, İsoçusundur (Görüşmeci 1).

Burada hala kendisine köyünün sorulması durumu ise yukarıda ele alınan göçmenliğin nesillerce aktarılması durumuna iç göçten örnek oluşturmaktadır.

Köye mensubiyet ve şehirli olma durumu aynı zamanda şehirde bir ötekileştirme ve dışlama mekanizmasının bir parçasını da oluşturmaktadır. Bu durum ile alakalı etnik kimliğini Arap olarak belirten bir görüşmeci aşağıdaki cümleleri kurmaktadır:

Şehrin eşrafı dediğimiz yerliler vardı, onlar şehirliydi biz köylüydük. Bizimkiler ne yaparlardı yine bağ bostanda çalışırlardı, tarlalarda çalışırlardı ama esnaflık, zanaatkarlık, şehrin yönetimi bu insanların elindeydi. Hatta zaten bele bizimle karşılaşınca işte köylüler diye bir tabir kullanırlardı bizim için. Yani şehrin dezavantajlı çocuklarıydık, ... aslında, kültürel bir çatışma da vardı. ... Bu açıdan yani şehirli eşraf böyle bir şey söylüyordu yani 'bunlar geldiler şehrin huzurunu kaçırdılar'. Yani köyü şehre taşıdılar, aslında köy şehre taşınmaz. Rahatsızlardı, hala da bundan rahatsızlar yani. Yani şu anda niye rahatsızlar o dönemle kıyasladığınızda, şu anda da diyorlar ki köylüler geldi, ekmeğimizi bölüştü, yani ekmeğimizi bizim elimizden aldılar, şehre, o şehrin yönetimine ortak oldular. Yani mesela diyelim ki bu belediye seçimlerinde de bunu çok rahat görebilirsiniz köylü şehirli çatışmasını. Mesela şu andaki Sayın Belediye Başkanı Zeynelabidin Beyazgül, şehirlidir, Eşraftır. Bir önceki belediye başkanımız sayın Nihat Çiftçi, kendisi köylü idi yani. Ama çok varlıklı bir aile, aristokrat bir ailenin çocuğu olmasına rağmen köylü kategorisinde değerlendirildi yani. Şehrin Eşrafından kabul görmedi. Yani bu çok farklıdır ve mesela sosyo-ekonomik durumu Nihat Çiftçi'nin, belki Zeynel Abidin'den daha güçlü ve daha mal malvarlığı yüksekti ama o bir köylüydü. Bir köylü olması hasebiyle şehirleşmede bu istenilen kategoriye gelemiyor. Ya zaten şu anda şehrin yönetimi belli başlı ailelerdir. Yani sayarsanız işte 6-7 tane isim sayabilirim (Görüşmeci 15).

Bu aktarılanlardan anlaşıldığı üzere "İsoçular", şehirde mevcut olan etnik yapıya ek ayrı bir sosyo-ekonomik sınıf oluşturmaktadırlar.

Görüşmecilerin aktardığı bu cümleler ile şehirde gerek etnisite anlamında olsun gerekse de kentli köylü ayrımında olsun toplumsal bir gerginliğin mevcudiyeti anlaşılmaktadır. Bu aktarılanların özellikle kendilerini Türk kimliği ile tanımlayan görüşmeciler tarafından dile getirilmediğini; hatta şehirde bu konularda bir sorun yaşanmadığına ve huzurun hakim olduğuna dair anlatılarının olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca şehre köyden göç etmiş olan Kürt ve Arapların ; bugün Suriyeli göçmenler için kullandıkları ifadeleri zamanında duymuş olmaları tekrardan dikkat çekilmesi gereken bir konudur.

Şehirdeki huzura dair Diyanet personeli bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

Şimdi bunları bir tutan şey samimiyet, edeb, ihlas var. İslam dini ne yapıyor emrediyor ve atalarımız da bunu yerine getiriyor. Kesinlikle hiç birisi birisine eı zulmetmemiştir Urfa'da hamdolsun. Şu ana kadar falan ağa geldi zulmetti, falan aşiret geldi zulmetti gibi birşey duymak namümkün (Görüşmeci 14).

Görüşmelerin yapıldığı merkez ilçelerden biri olan Eyyübiye ilçesi kendi başına Şanlıurfa ilinin etnik durumu hakkında farklı bir desen çizmektedir. Bölgede yaşayan Arap kişilerce Eyyübiye'de Arapların yoğunlukta olduğu dile getirilirken, Kürt görüşmecilerce Kürt yoğunluklu bir yerleşim yeri olduğu dile getirilmiştir. Örneğin Şanlıurfa'nın yerli ailelerinden olan anahtar kişilerden biri Eyyübiye için "Arabistan" ifadesini kullanmaktadır. Fakat Kürt etnik kimlikli bir görüşmeci de bunun tersine ilçede Kürtlerin yoğunlukta yaşadığının belirtmiştir.

Bi başka konu ise Şanlıurfa da geleneklerin önemi, geleneklere bağlı kalınması ve devam ettirilmesidir. Şanlıurfa halkının gelenekselliği ile alakalı Görüşmeci 1 şu cümleleri kurmaktadır; "Kürtler daha geleneksel, özellikle Urfa'daki Kürtler daha gelenekseller". Bu geleneksellik ile alakalı bir diğer mevzu da Şanlıurfa'nın bir kent ya da şehir olup olmadığının tartışılmasıdır. Bu tartışmayı özellikle iki görüşmecimiz açmakta ve Şanlıurfa'nın aslında şehirlerdeki bireyselleşmeyi tamamlamadığı için bir kent olamayacağını söylemektedirler. Görüşmecilerden biri bir bölgede yaşayan herkesin birbirini tanıma durumunun orayı bir şehir yapamayacağını aşağıdaki

cümleleriyle belirtmekte daha sonra da bu tanıma durumunun şehrin getirilerinden biri olan bireyselleşmeye engel olduğunu eklemektedir:

Ya aslında Urfa, Urfa aslında şöyle en çok çok büyük, eşine çok az rastlanan bir köy, bi köy gerçekten. Çünkü 2 milyon nüfusa sahip olmasına rağmen çoğu insanın birbirini tanıdığı çok az şehir vardır, Türkiye'de de, belki de dünyada da. ... Bu özellikle bu yaşadığımız çağda bireyselleşmenin son hızla devam ettiği bir çağda Urfa hala o en ya bu hızla adapte olmuş durumda değil. ... Aynı mahallede yaşadığın insanlarla da ilgilenirsin onu da anlarım ama artık aynı semt, aynı ilçe, aynı şehir ve 2 milyon nüfus. Aşirete mensubiyet hala, hala önemini yitirmiş durumda değil ha eskisi gibi değil mesela bundan bi 30, 40 yıl önceki gibi bi aşirete mensubiyet çok önemli değil, bugün yaşadığımız dönemde, ama hala en önemini de tam anlamıyla yitirmiş değil ve hala en etkisi görülüyor (Görüşmeci 1).

Görüşmecinin vurgu yaptığı aşiret olgusu daha sonra da üzerine durulacak olan, şehrin en önemli dinamiklerinden birini oluşturmaktadır ve şehrin göç tecrübesine olumlu anlamda katkılar sağlamıştır. Bireyselleşme vurgusundan devam edecek olunursa; bir görüşmeci de şu cümlelerle şehrin aslında tam şehirleşemediği görüşünü desteklemektedir:

Şu anda aşiretler bile çok, o kadar belirgin ki yani. İşte bini bilmem ne aşiretindenseniz bir saygınlık kazanıyorsunuz ya da insanlar sizden çekiniyor ya ben şuna bir karışmıyorum. Oysa modern hukuk devletlerinde, demokratik devletlerde böyle bir şey olmaz. Şehirleşme kültürlerinde, şehirleşmiş yerlerde böyle bir şey olmaz. Yani şehir, şehirleşme farklı bir şeydir, bir defa şu anda biz burada şehir diyemeyiz Urfa'ya. Urfa 3 milyonluk büyük bir köy. Siz komşunuzun giydiği tişört rengiyle ilgilenmezsiniz, kiminle yatıp kalktığı sizi ilgilendirmez, ne yiyip içtiği sizi ilgilendirmez. ... bir merhaba, çok daha hatırını sormazsın, devam eder gidersiniz ilgilenmezseniz (Görüşmeci 15).

Görüşmecilerin değindiği bir nokta da Şanlıurfa'nın zaman içerisinde kendine has bir kültür meydana getirmiş olmasıdır. Görüşmeci 1, etnisiteden bağımsız oluşan bu kültüre, aynı etnisiteden fakat başka kültürden bir grubun dahil olması durumunda

“biz”in bir parçası olamayacağına vurgu yapmaktadır: “Urfa kendi içinde bir kültürünü oluşturmuş, Urfa kültürü diye içinde Kürdü eı Arabı, Urfa'nın yerlisi, ben görmedim ama Türkü ile beraber bir kültür oluşturmuşlar ama gelen Araplarda o yok, o kültürün dışından eı farklı kültürden insanlar geliyo”.

Şanlıurfa'da yaşayan etnisiteler ve şehirdeki üst kimlik ve kültür hakkında şehir merkezinde yıllardır ayakkabı ustası olan bir görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Kürtler, Araplar, Türkler, Zazalar yaşardı. Karşımızda Kürtler vardı ama bizim de kökümüz Kürt ama ben Kürtçe bilmiyorum. Babam annem ablam biliyor ama ben bilmiyorum. Karşımızda mesela Arap da vardı Kürt de vardı. Aynı diyorum ya. Bi toplum içinde nasıl büyüsün ya onlarla aynı şekilde büyüdük biz. He çocuklarıyla 50 yıldır hala arkadaşlık devam ediyor (Görüşmeci 8).

Burada görüşmecinin Kürt kimliğine rağmen Kürtleri de ayrı bir noktada konumlandırmasında, Şanlıurfa yerlisi olmak ve Türkleşme durumu ile tekrar karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak üst bir Şanlıurfa kimliğinin varlığına da tekrar vurgu yapılmaktadır. Bu konu ile alakalı etnik kimliğini Arap olarak belirten bir başka görüşmeci de çok yakın cümleler kurmaktadır:

Akçakale'de Araplar ve nadir olarak da Kürtler yaşar. Ama ailelerdir, kız alıp verme dolayısıyla. Hiçbir zaman ırkçılık olmazdı halen de öyle. Akçakaleli deriz, Arap Kürt demeyiz. Urfalı deriz. Çünkü paylaşılmış artık her şey. Urfa'nın kendi yerlileri de var ama geçmişinde ya Arap ya Kürt'tür (Görüşmeci 18).

Şanlıurfa'da birlikte yaşam kültürüne dair Diyanet personeli, etnik kimliği Arap olan fakat kendisini Türk kimliği ile tanıtan bir görüşmeci ise şunları aktarmaktadır:

Büyüdüğümüz Urfa, Sancaktar mah. ... Kürdüyle Arabıyla Türküyle ve hatta çingenesiyle herkesin birlikte yaşadığı gayet güzel bir ortam. Komşularla sıcak ilişkilerimiz vardı, akraba gibi. ... Derin bir farklılık hatırlamıyorum. Herkesin ayıpladığını herkes ayıplıyordu (Görüşmeci 16).

Şanlıurfa'da göç öncesinde toplumlar arasındaki ilişkiler konusunda ise görüşmecilerden birisi ilişkilere din kardeşliği açısından bakarak şu cümleleri kurmuştur:

Urfa'da daha öncesinde de o kardeşlik bağı sağlam değildi. Kapıları açmadan önce Rasulullah'ın Medine'de yaptığı gibi kardeşlik bağını kursaydık her şey farklı olabilirdi. ... Akrabalık bağı az, gidip gelmeler az. Menfaat temelli ilişkiler hakim (Görüşmeci 11).

Görüşmecilerin çocukluklarından itibaren aktardıkları Şanlıurfa'da toplumsal ilişkiler arasındaki temsillerin farklılıklar içerdiği dikkatleri çekmektedir. Fakat bu farklılıklarda etno-kültürel aidiyet tam bir bağlam ifade edememektedir. Zira Arap etnik kimlikli bir görüşmeci dışlanma mekanizmasına dair hatıralar aktarabilirken aynı etnik kimliğe sahip bir başka görüşmeci böyle bir duruma hiç şahit olmadığını aktarmaktadır. Aynı durum Kürt etnik kimliği için de geçerlidir. Burada ilgi çekici nokta ise kent merkezinden olan ve "İsotçu" olarak anılan Şanlıurfalı, Türk etnik kimliğine sahip görüşmecilerin şehirde etnik ayrımcılık konusuna dair tecrübelerinin olmayışı ya da öyle bir durumun varlığının olmayışını aktarmış olmalarıdır. Şehirde ötekileştirmeye dair anlatılarında Görüşmeci 11 din kardeşliği bağının sağlam olmayışına odaklanırken, Görüşmeci 10 da özellikle son senelerde politik/siyasi anlamda bir ötekileştirmeden bahsetmektedir.

Şanlıurfa şehrinin etnik-dini yapısı ile alakalı bakılması gereken bir diğer önemli dönem ise ulus- devletleşme sürecidir. Bu dönemde Türkleştirme çabaları sonucu ülke genelinde Halkevleri açılmış ve böylece yeni kurulan devletin propagandaları bu açılan kurslar üzerinden halkta yaygınlaştırılmaya ve yerleştirilmeye çalışılmıştır. Birçok şubesi bulunan halkevlerinin en etkili şubeleri dil-edebiyat, köycülük, sosyal yardımlaşma ile kütüphane ve neşriyat şubeleri olmuştur. Dil-edebiyat şubesi şehrin tarihsel "verileri"ni ortaya çıkartarak yeni bir tarih şuuru oluşturma amacı taşımakta, tiyatrolar ve piyeslerle de bu şuuru içselleştirmeye çalışmışlardır. Köycülük şubesi ile sosyal yardımlaşma şubesi çoğunlukla birlikte hareket etmekte; "köylerin sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik ve görünüm olarak geliştirilerek köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygusunun kuvvetlenmesine sağlamak bu şubenin amaçları arasında" (İlyas, 2017: 125) olmaktadır. Kütüphane ve neşriyat şubesi ile

Şanlıurfa halkının kültürel seviyesinin arttırılması amaçlanmış, açılan kütüphaneler ise “yasaklanmamış, Kemalist ideolojinin propagandasını yapan ve halkın kültürel manada aydınlanmasına yardımcı olan kitaplardan ... CHP’nin siyasi ideolojisini halka benimsetmek için yayınlanan kitaplar”dan (İlyas, 2017: 130) oluşmaktadır. Görüşmeciler tarafından da birçok defa vurgusu yapılan şehrin kozmopolitik durumu onu dönemin toplumsal mühendisliğinin ilgi noktalarından biri yapmış ve nüfusunun homojenleştirilmesi öncelik haline getirilmiştir. Dönemin politikacılarınca birçok defa şehrin bir Türk vilayeti olduğunun, Türk kültürünün hakimiyetinin, Türklüğün kuvvetliliğinin ve üstünlüğünün, Kürtlere Türk olduklarının öğretilmesinin mühim olduğu vurguları yapılmaktadır.

Bölgede yaşayan Kürtlerin, Türk oldukları iddia edilerek korkulan Kürtleşmenin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bölgedeki isyanları önlemek amacı ile Şark Islahat Raporları hazırlanmış ve bölgeye Umumi Müfettişler atanmıştır. Bu dönemde bölgede Türkçe dışında dillerin konuşulması yasaklanmış ve Türkçe kursları açılmıştır. 1927 ve 1935 yıllarında yapılan nüfus sayımlarında şehrin demografik yapısı “diliniz nedir?” sorusu ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda 1927 yılındaki sayımlarda bölge nüfusu sırasıyla Kürt, Türk yoğunluklu olmakla birlikte orta yoğunlukta Arap ve az sayıda da olsa İbrani (44), Ermeni (63) den oluşmaktadır. Nüfusun yüzde 98’i Müslüman iken Musevi çoğunluklu olarak diğer dinlere mensubiyet de vardır. 1935 sayımına bakıldığında ise şehrin Ermeni ve İbrani nüfusunda aşırı azalma göze çarpmaktadır ki bu dönemin Umumi Müfettişliğince yapılan iskan politikaları sonucu başka şehirlere gönderilmeleri söz konusudur. Bu sayımda da yoğunluk Kürt ve Türk nüfusunda olmakla birlikte yine iskan politikası sonucu Kuzey Kafkasya bölgesinden Çerkezler, Tatarlar, Abazlar’ın bölgeye yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Zira bir önceki nüfus sayımında bu dillere mensup kimse bulunmamaktadır. Aynı zamanda Muhacirlerin, Romanya ve Bulgaristan’dan göçmenlerin bölgeye yerleştirildiği, taraflarına ev ve tarla tahsis edildiği kayıtlarda geçmektedir. “Tüm bu süreçler sonucu Şanlıurfa’da kırsal kesimlerde olmasa da şehir sakinlerinde bir uluslaşma bilinci oturmuştur” (İlyas, 2017: 113-192). Bu oturtulan bilinç, Şanlıurfa’nın yerli-şehirli sakinleriyle birlikte yapılan görüşmelerde de fark edilmiştir. Bir nesil öncesi kırsaldan şehre gelip yerleşen bireyler arasında ulus bilincinin şehir sakinlerine nazaran sayıca daha az olduğu gözlemlenmiştir.

Her ne kadar sıklıkla vurgulanan etnisiteden bağımsız bir Şanlıurfa kültürü mevcut olsa da bu kültür bir dış grup olmadığı müddetçe kendi içindeki farklılıklarına odaklanabilmektedir. Örneğin Görüşmeci 1; “Çünkü Kürtler onlar kadar Urfa ağzı dediğimiz ağzı kullanmıyor. Genelde Urfa ağzını kullananlar en yerliler oluyor” cümleleri ile iç grup içindeki farklılığın “dil”in kullanımında bile ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Göçmen karşıtlığı ile ilgili bulgulara geçmeden önce Suriyeli göçmenlerin Şanlıurfa’yı seçmesinin nedenlerinden bahsetmek de yararlı olacaktır. Bu nedenler; fiziksel yakınlık, tarihsel ve kültürel yakınlık, toplumsal ilişkilerin varlığıdır. Gelen göçmenlerin mekansal yoğunlaşmasının incelendiği Celal İnce’nin çalışmasında (2018) çoğu Suriyeli göçmenin Kobani, Telabyad, Rasulayn, Rakka, Haseke, Deyr ez-Zor ve Halep kentlerinden geldiği bilgisini vermektedir. Bu araştırma çerçevesinde yapılan görüşmelerde, Şanlıurfa’da tanışılan Suriyeli göçmenlerle yapılan sohbetlerde de benzer bir sonuca varılmaktadır. İnce (2018: 327) aynı zamanda erkek göçmenlerin kadın göçmenlere nazaran sayılarının daha fazla olduğunu, bunun sebebi olarak da savaşa zorunlu bir davetin olması durumunu vurgulamaktadır. Aşağıda geleceği üzere bu durum ev sahibi halk tarafından ötekileştirmenin ve dışlamanın bir başka faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnce (2018: 327-328) fiziksel mesafenin zorunlu göçmenler için önemini saha çalışması sonucu bir kez daha vurgulamaktadır. Bu kısa mesafe sebebiyle gelir durumu yüksek Suriyeli göçmenler iç çatışmaların ilk dönemlerinde gelip daha sonra Türkiye’nin batısındaki şehirlere yönelirken, gelir durumu düşük göçmenler çatışmalar düzelmedikçe göçe başlamış ve ulaşım mesafesinin kısalığı ile Şanlıurfa’da yoğunlaşmışlardır. Aşağıda ele alınacağı üzere şehirde gelir durumu düşük göçmenlerin yoğunlaşması da ev sahibi halkı rahatsız etmektedir.

Fiziksel mesafenin yakınlığına ek olarak onun kadar önemli bir diğer faktör ise kültürel yakınlıktır. Ortak bir tarih, din, dil ve akrabalık ilişkilerinin olması gibi faktörler, göçün sert ve hırpalayıcı etkisini bir nebze olsun yumuşatmış ve göçmenlerin Şanlıurfa’da yoğunlaşmasına sebep olmuştur (İnce, 2018: 329). Bu kültürel yakınlık, ev sahibi halk ile aralarındaki ilişkide diğer pek çok şehre nazaran olumlu bir etkiye sebep olsa da; sürenin her iki halkın da tahmininden uzun sürmesi, nüfusun

yoğunlaşması gibi sebeplerle olumsuzluklar artmaya başlamış ve toplumsal huzursuzluklar ortaya çıkmıştır.

Saha araştırmasında elde edilen bulgulara geçmeden önce şehirdeki Suriyeli nüfusu hakkında da bilgi vermek gerekmektedir. Ekim 2021 yılı itibariyle 425.923 bin göçmen barınmaktadır ve bu hali ile şehir ülke genelinde en çok göçmen barındıran şehirler arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Şehrin 2.108.013'ten oluşan nüfusu ile karşılaştırıldığında yüzde 20 oranında bir yoğunluk mevcuttur. Bu yoğunluk ile de ülke geneline kıyasla ilk sıralarda yer almaktadır (Göç İdaresi, 2021).

Bu çalışmada ele alınacak Şanlıurfa ilinin Türkiye'nin diğer illerine nazaran toplumsal kabullenme düzeyinin daha yüksek olduğuna ve göçmen karşıtlığının az olduğuna dair görüşler saha araştırması sürecince belirtilmiştir. Ayrıca İnce çalışmasında (2018: 333) göçmen bir katılımcının "...başka şehirler bizi sevmiyor, bizi istemiyorlar, Urfa'ya gidin diyorlar" dediklerini aktararak, bu olguya vurgu yapmaktadır. Bu durum çalışmamızda da birkaç görüşmeci tarafından görüşmelerin öncesinde veya bitiminde vurgulanmıştır. Mevcut araştırmanın bir görüşmecisi ise "işiniz zor, burada göçmen karşıtlığını çok bulamazsınız, belki Antep olsaydı daha kolay olurdu" (Görüşmeci 10) diyerek tarafımıza göçmen karşıtlığına dair veri bulma konusunda "kolaylıklar" dilemiştir. Bu konuda yine Türk etnik kimliğine sahip olan Görüşmeci 11 de "Urfa'da aslında milliyetçilik ruhu Gaziantep'tekiler gibi yok" cümlelerini kurmuştur.

4.2. Göçmen Karşıtlığının Dayandığı Gerekçeler

4.2.1 Dini Yaşantı

Dini farklılık; göçmen karşıtlığının, genel olarak yabancı düşmanlığı ve ötekileştirmenin en büyük yere sahip sebeplerinden biridir. Yukarıda da ele alındığı gibi özellikle sembolik tehdit başlığı altında incelenmektedir. Bu ötekileştirmenin varabileceği en uç noktalardan birini İslamofobi oluşturmaktadır. Dini farklılık ve bunun gündelik yaşama etkisi ev sahibi toplumun tehdit algılarını; kendi yaşantılarının bozulacağı, nesillerinin farklılaşacağı, dinlerine zarar geleceği gibi düşüncelerle oldukça etkilemektedir. Türkiye'nin Suriye ile tecrübe ettiği göçte din; en çok vurgunun yapıldığı ve ortaklığının olumlu bir etkisinin olduğu bir olgu olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında ele alınacak saha bulgularına binaen din olgusunun bu tecrübe yaşanırken olumlu etkisi; farklı din mensubu Suriyeli göçmenlerin Şanlıurfa'da mevcudiyeti hakkında katılımcıların görüşleri ve aynı dini mensubiyet durumunda bile uygulamalarda karşılaşılan farklılıkların etkisi ele alınacaktır.

Bir görüşmeci farklı mezheplerden bireylerin aynı safta durması konusunda sorun olduğunu şu cümlelerle belirtirken; “Ha bi de amma aynı camide saf tutuyoruz bak. Omuz omuza saf tutuyoruz bunda bir sakınca çünkü” (Görüşmeci 9) birden aklına gelen göçmenler arasında oldukça azınlık durumunda olan Hristiyan grubu hatırlamış ve konu hakkında şunları dile getirmiştir:

Ha bu Suriyelilerin arasında çok küçük, küçük azınlıklar da var ha, bunlar da Hristiyanlar ve bunlar toplanıp bir evde ayin yapıyorlar. Evet ve bunlar kendilerini ifade edemiyorlar, düşünebiliyor musunuz, en zor durumda da bana göre onlar. Çok bir azınlık 20-30 kişilik bir azınlıkmış. Ben de bilmiyodum bunu yeni öğrendim daha. ... Ya şimdi Ermeniler vardı onlar gittiler. Yani şimdi Suriye Kobani'den gelen Ermeniler, Suryanilerin arasında. Onlar ama onların biraz daha şey oldukları için dış ülkelerde bağlantıları oldukları için ben çok fazla burada Ermeni'nin kaldığını zannetmiyorum. Ama çok küçük 30 kişilik 40 kişilik bir azınlığın bugün üniversitede kız arkadaşı Hristiyan olan bir çocuktan da bugün de teyit ettirdim. Hatta kız arkadaşına şunu demiş: sen Hristiyan olduğunu bir yerde mümkün olduğu kadar söyleme. Düşün yani biz birlikte yaşıyoruz ama bir inancı olan 30 kişilik bir gruba sen şurda ibadet edebilirsin demiyoruz bu adamlar gizli gizli bir evde toplanıp ibadet ediyorlar (Görüşmeci 9).

Bu cümleler; Şanlıurfa'da etnik azınlık olmaya kıyasla dini azınlıkta olan bir grubun üyesi olmanın daha tehdit altında hissetmenin sebebi olabileceğini göstermektedir. Daha sonra görüşmeciye başka dini mensubiyette Suriyeli göçmenin Şanlıurfa'ya gelip gelmediği sorulmuştur. Görüşmeci 9:

Ezidiler de vardı vardı Ezidiler, Suryaniler, krip Kıptiler de var. Çok fazla onlar açıklamıyorlar ki biz de iletişime geçelim. ... Yok yok burayı anlatmıyım, hani

çünkü baskı var. Öyle diyim, anlatabildiğim kadarıyla, baskı var, çünkü o adam Hristiyanım dediği zaman herkes daha başka bir gözle bakacak zaten Suriyeli olduğu için bakıyor, bir de Hristiyanım dediğini düşün, bir de Kıptiyim dediğini düşün, bir de Yezidiyim dediğini düşün. Belki Yezidi, yani Kürtler tarafından bir hassa sahiplenilebilir ama diğerlerini vallahi billahi eı ben çok hoşgörölü davranacaklarını düşünmüyorum.

Bu cümleleri ile görüşmeci, mevcut durumda şehirde bir dini kutuplaşmanın olduğuna tekrardan dikkat çekmekte fakat şahit olduğu olayı tam olarak da aktarmaktan çekinmektedir. Sahada görüşmeleri yaparken birçok görüşmeci bu konuda bilgi sahibi olmadığını belirtirken, bir kısmı da gelenlerin sadece Müslüman olduğunu, çünkü diğer dini mensubiyetlerde olan toplumsal grupların rejimle bir sıkıntısı olmadığı, yoğunlukta yaşadıkları bölgelere rejimin bir zarar vermediğine dair görüşler de belirtilmiş ya da hiç değilse kendilerini öyle tanıttığını söylemiş ve kimi zaman da konuyu konuşmaktan çekinmiştir.

Suriye'den gelen göçün ilk günlerden itibaren "hicret", "ensar-muhacir", "dini kardeşlik" kavramları gerek ana akım medyada gerek de politika yapıcılarının söylemlerinde yer bulsa da mülakatlarda konu bu mevzulara geldiğinde görüşmecilerle bütün bu argümanlardan açıkça ayrışan ve uzaklaşan yeni ve farklı görüşlerle karşılaşmak her zaman mümkündür. Bu konu ile alakalı bir görüşmeci ise şu cümleleri kurmaktadır:

Sen birini kurtardığında onun iyi mi kötü mü, Hristiyan mı Yahudi mi olduğuna bakmazsın. Senin derdin o türünü kurtarmaktadır çünkü türü olmadan o insan tek başına yaşayamaz. ... Suriyeliler çok geldiler; Suriyeliler işte işlerimizi ellerimizden aldılar; işte Suriyeliler burda çok lüküs çok güzel bir hayat yaşıyorlar yani bunlar söylendi. Yani biz onları insani olarak kurtardık ama sanki bu sefer de gelip gözümüzü oyduklar, bizim toplumda böyle bişey var. Müslüman olarak dönüp baktığımızda yine Hicrete dönecez biz. ... İlk göçe bakacağız. Onlar nasıl kapılarını açtılar biz nasıl açtık. ... Biz sınıfta kaldık. ... Biz Ensar gibi olamadık, odamızın yarısını onlara veremedik (Görüşmeci 11).

Bir görüşmeci aşağıda yer alan cümleleri kurmakta ve mevcut durumdaki toplumsal huzursuzluğun artık Ensar ve Muhacir kavramlarının otoritesi ile çözülemeyeceğini dile getirmektedir:

Ha sen Ensar dersin Müslümanlık dersin, din kardeşiyim dersin bu bir yere kadardır. Bir yerden sonra kırılır, diye düşünüyorum ve inşallah yanılırim, kırılmaz onlarla birlikte vatandaş gibi yaşarsın. ... tek ortak yanımız var şu anda çünkü; Din. Dini ortadan kaldırdığın zaman tıpkı o iki şeyin ortasındaki patlama vardır ya barutla ateş gibi bu ateşi kur, şey edenler olacaktır (Görüşmeci 9).

Kuran kursunda yapılan görüşmelerden birinde orta yaşlarda etnik kimliğini Kürt olarak belirten bir hanımefendi “Biz sevmiyih, Müslümanlığa yakışmiler” cümlesini kurması dış gruba ait bireylerin birtakım davranışlarının tüm gruba atfedebilmesine örnek teşkil etmektedir. Park ve Rothbart (1982: 1067) temasın az olması sebebi ile dış grubun homojen ve birbirlerinden farklı değilmiş gibi algılandığını dile getirmektedir.

Ev sahibi toplumun göçmenlerle alakalı şahit oldukları olumsuz tecrübeleri genelleştirmesi konusunda bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

İnsanlar arasında elbette ki kötüler olacaktır. Bunlar göç ederken bunların alimleri de vardı zalimleri de vardı. Bunların Müslümanları da vardı bunların Hristiyanları da vardı. Bunların çarşafı da vardı çok afedersin fahişesi de vardı. Toplum olarak geldiler yani onlara diyemeyiz ki işte sen kötüsün sen gelme. Bunun seçiciliğini yapamayız biz ha. ... Ama biz bu istisnalara bakıp da kapıyı da kapatamayız (Görüşmeci 11).

Saha boyunca da birçok defa karşılaşılan “bizim toplumda da kötüler var ama” ile başlayan cümlelerin tersine bir görüş belirten bu ifadelerde ve görüşme boyunca görüşmeci, asıl önemli olanın Müslüman bir duruş ile din kardeşine kucak açmak ve yardımı esirgememek olduğunun önemini ve bu düstur ile hareket ettiğini vurgulamıştır.

İki toplumun dini yaşantısındaki farka dair bir Görüşmeci 14 şunları aktarmaktadır:

Eı şöyle, namazda camii cemaati arasına olan tek bir problem var, namaz duruşunda özellikle ve sünnetleri kılmayışları, bizim cemaat arasında böyle bir kötü şey var algılama var. ... Dedim ya hani başta din konusunda zayıflar yani güç, yani bizimki gibi biraz dinde daha şeyli değiller, bilinçliler fakat ibadet konusunda zayıflar. Ana dilleri Kur'an'dır, Kuranın manasını biliyorlar, ezberlemişler. Bizimkiler bilmiyor. Fakat bizimkiler taat konusunda, ibadet konusunda onlardan bi adım öndeler. Hıh. O camii cemaati arasında olan bi o işte sünnetleri kılmayışlar, tesbihat yapmamaları, bizimkiler zaten tesbihat yapıyor, bize diyorlar ki zaten bid'attır, E bi de giyimlerine mesela bizimkiler eşofmanla gelmezler, eı kapriyle camiye gelmezler, belki hani on yaşındaki çocuklar falan demem ama yaşlılar istinab ederler, haya ederler Allahu Teâlâ'ya ben saygım olsun diye güzel elbiseyle geliverirler. E bunlar öyle değil, bakıyosun hacı amca başı açık yaşlı, sakal sünnet var, eı tişörtle geliyor ve kapriyle geliyor, yaşlı böyle bakıyosun hiç uymayan yani portre uymuyor, o da var maalesef ona üzülüyoruz yani.

Dini yaşantı konusunda bir görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Karşılaştırdığım zaman bizde yüzde doksansa onlarda yüzde on. Çünkü çoğunu yani camiye gittiğim zaman bile, şimdi burda en azından 20 kişi namaz kılıyosa 3 tanesi Suriyeli gelen. Fazla bulamıyosun. O konuda biraz yani geriler. Yani Urfalıları gibi değil. Biz de şimdi onlara kafamızı takmıyız, onlara (Suriyeliler) gidiyoruz dur bakalım. Allah sonumuzu hayretsin. Yani onlar bize uyacağına biz onlara uyuyoruz (Görüşmeci 8).

Din konusunda verilebilecek bir başka örnek ise bir görüşmecinin "Vatanını bırakıp kaçan Müslüman değildir" (Görüşmeci 6) ifadesidir. Burada dindarlık millet ve ulus bilinci ile iç içe geçmiş ve bir kimliğin temsili olmuştur.

Bu bölümde aktarılan ifadelerden anlaşılmaktadır ki; dini yaşantı söz konusu olduğunda ev sahibi toplumun tutum ve davranışları etnik farklılıklardan bağımsız olarak şekillenmektedir. İç grup ve dış grup oluşumu Kürt, Türk ve Arap şeklinde değil

de Şanlıurfa halkı ve Suriye halkı şeklinde bir ayrıma gidilmektedir. Namaz kılma konusundaki farklılıklar, gündelik hayatta maneviyatın her iki toplum tarafından farklı algılanması; dindarlığın vatan topraklarının korunması ile bağdaştırılması gibi konularda ev sahibi toplum kendilerini Suriyelilerden daha olumlu ifadeler ile tanımlamaktadır. Tajfel ve Turner (2004: 57), gruplararası kategorizasyonun iç grubu kayırmaya sebep olabileceğini belirtirler. Dini yaşantı konusunda da Şanlıurfa halkının, Suriyelilere karşı daha iyi Müslüman olduklarına dair inançları da bu şekilde açıklanabilmektedir.

Şanlıurfa'da göçmen ve öteki olma tecrübesini kat be kat hissedecek grupları oluşturan diğer din ve mezhep mensupları hakkında doğru ve güvenilir bir veri olmaması dikkati çeken bir başka meseledir. Tüm “din kardeşi” söylemlerine rağmen ibadetleri uygulamadaki farklılıklar bile ev sahibi toplumca bir aykırılık olarak algılanırken bir başka dine mensup bireyler için ötekilik, gittikçe derinleşen bir tecrübeye dönüşme tehlikesi barındırmaktadır.

4.2.2 Kültürel Farklılıklar ve Gündelik Yaşam Tecrübeleri

Suriyeli göçmenler hakkında toplumda çok fazla dolaşan ve doğruluğu tartışmalı olan kulaktan dolma birçok bilginin önyargıyı arttırdığı da gözlemlenen başka bir olgudur. Bu konu hakkında Kur'an Kursların birinde yapılan mülakatlarda Arap olan Görüşmeci 17, ortalıkta gizli ya da açık söylenenlerden tedirgin olduğunu ve bütün bu duyduklarının ‘onlar’dan uzak durmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Özellikle alt katlarındaki dairelerden birine taşınan Suriyeli bir aile hakkında ilk zamanlar dedikodulardan dolayı hissettiği rahatsızlıktan bahsetmiş fakat sonrasında yeni komşularıyla iletişim kurdukça onları çok sevdiğini ve örneğin borç alma konusunda onlardan yana kendini çok daha rahat hissettiğini, ailenin yaşlı bireyinin elini öpüp hayır duasını aldığını hatırlatmıştır.

Suriyeli göçmenlerin ilk geldikleri seneler toplumdaki etkisi ve karşılanması hakkında Kürt bir görüşmeci “ilk geldiklerinde korktuk çekindik, şimdi öyle değil, bizden biri gibiler. Bize bi ta’ deleri¹⁰ yohtur” (Görüşmeci 6) cümlelerini kurarak; topluma yabancı

¹⁰ Urfalıcada sıkıntı, zorluk anlamında kullanılan bir kelime.

gelen bir başka toplum hakkında ilk hissedilen duyguların korku ve çekingenlik olduğunu desteklemiştir.

Suriye ile tüm tarihsel ve kültürel ortaklığa dair dile getirilenlere rağmen aynı zamanda kültürel farklılıkların olduğu vurgusu da azımsanmayacak kadar çoktur. Bu konuda Şanlıurfa tarih ve kültürüne hakim olan, gazeteci-yazar bir görüşmeci; “kültür birlikteliğimiz olacak gibi de değil çok zor” (Görüşmeci 9) cümlelerini kurarak aslında iki toplumun uzun bir süredir birbirlerinden koştuklarını ve farklılıklarının birlikteliklerini gölgelediğini söylemektedir.

Suriyeli göçmenlerin şehir ile kaynaşması ve toplumsal ilişkilerin durumu hakkında sorulduğunda bir görüşmeci “kendi halindeler, ama Topçu Meydanına gidemiyih tek başımıza, erkekleri bize bahmi, etmi ama korkuyih” (Görüşmeci 6) cümlesini kurmuştur. Bu cümleler ile her ne kadar aradan seneler geçmiş olsa ve ‘onlardan biri gibi’ olsalar da ortada bir “biz” ve “onlar”ın varlığının devam ettiği, ev sahibi toplumda hala “tekinsizlik” algısının hakim olduğu anlaşılabilmektedir.

Aşağıda yer alan cümlelerde ise görüşmeci gündelik hayatın yapılarındaki değişim sebebi ile kültürel bir “çatışma”nın ortaya çıkabileceğini belirtmekte ve bu farklılık kaynaklı çatışmaya odaklanıldığında mevcut göçmen karşıtlığı daha da körüklenmektedir:

Zaten bahsettiğim gibi ilk başta da, bi kültürel bi, eı çatışma oluyor aralarında. Neticede onlar geceleri oturuyorlar, mesela Kürt kültüründe ya da Kürt kültürü demeyelim de çünkü diğer Araplara yerlilere de ayıp olmasın, Urfa kültüründe çok geceleri eı oturma yoktur yani adam yemek yerler, çay içerler adamlar yatarlar, yani uyurlar, ama Araplarda o yok. Araplar gece sabaha kadar oturuyorlar bu tip şeyler, bu tip kültürel farklılıklar eı ilk başta aralarında bi kültürel çatışmaya sebep oluyo işte, bunlar böyleler bunlar şöyleler diye (Görüşmeci 1).

Görüşmeci burada daha önce de vurgulandığı gibi etnisiteden bağımsız olarak bir Şanlıurfa kültürünü ele almakta ve iç grubun karşısına dış grup olarak Suriye’den gelen göçmenleri koymaktadır, zira Şanlıurfa’nın şehir kültürüne yabancılıkları

Araplıklarından kaynaklı değil, o şehirli olmadıklarından kaynaklanmaktadır. İç ve dış grubun uyku saatleri arasındaki farklılığın, sahaya gitmeden önce beklenen geri dönüşler içerisinde yer almadığını belirtmek gerekmektedir. Fakat şehre varıldığında gerek aile ve aile dostları ile sohbetlerde gerekse de görüşmecilerle yapılan sohbetlerde bu konu sıklıkla dile getirilmiştir. Şanlıurfa'ya vardığım ilk hafta henüz görüşmelere başlamamışken araştırma konumun sorulduğu bir aile ortamında bir aile yakını diğer meselelere kıyasla önceliği bu konuya vererek; “Mesela onlar gündüz uyuyup gece uyanık oluyorlar. Kendi ülkelerinde öyledirler. Burada da bu şekilde davranınca çevresindekiler rahatsız oluyor. Bu sebeplerden biri” cümleleriyle açıklamaktadır. Bu konuda yine başka bir görüşmeci aşağıda yer alan cümlelerle bu konudaki rahatsızlığını dile getirmektedir:

Gündüzü uyuyolar, gece piyasadalar. Yani biz öğrenci de olsak çocuk da olsak evdeki bi çocuk saat 10 oldu mu uyicak. E bunlar saat en öğleden sonra 3-4 gibi uyanıyolar, gece sabaha kadar uyanıklar. E gece uyanık olmak yanlış bişi bizde. Etrafında yatanları rahatsız ediyosun. Keyflerini çatıyolar. Çocuğum sabaha kadar uyanık kaldığında “sen de mi Suriyeli oldun” diyorum, örnek veriyorum kendisine. ... Ben bir binada oturdum, son kattaki Suriyeliydi, çıktım binadan. Artık soruyorum Suriyeli var mı diye. Çünkü giden gelenleri eksik olmuyo, yüksek sesle konuşuyorlar, dikkat etmiyolar, sabaha kadar ışık açık kalmış, komşu rahatsız olmuş umurlarında değil. Yüksek sesle müzik dinlemek umurlarında değil. ... İçerdeki insanın kim olduğu beni ilgilendirir mi? İlgilendirmez. Ama çevreye bi zararı var mı ki ben ordaki insanı istemiyorum. Budur yani sebebi. Ya da işte ben Suriyeliyim der evi hor kullanır, o yüzden vermek istemez. Bu evi harab eder çıkar. Biz dikkat ederiz kapıya pencereye (Görüşmeci 18).

Uyku saatlerinin farklılığı konusunda bir başka görüşmeci de çalışma konusundan örnek vermiştir:

Gece çalışırlar gündüz yatarlar mesela ama bizde öyle değil. Bizde gece yatarız gündüz çalışırız. Sabahleyin geliriz işimize akşama kadar Allah ne verdiyse ne iş olduysa, bereket verdiyse çekip gideriz evimize, çoluk çocuğumuza iftarımızı yaparız. Onlarda öyle değil, onlarda en şey yaparlar gündüz yatarlar.

O konuda mecbur uymaları lazım, başka çaresi yok çünkü gündüz yatma imkanı yok çalışmak zorunda (Görüşmeci 8).

Ev sahibi toplum ile Suriyeli göçmen toplum arasındaki dünya görüşü farklarından bir diğeri de çalışma ve dinlenme konusudur. Bu konuda sahada tanışılan Arap birisi ile yapılan sohbette Suriyelilerin genelde o günlük ekmeğini çıkardığında rahatlayıp, dinlendiğini, keyiflerine baktıklarını; Türklerin (Türkiye vatandaşlarının) ise daha fazlası için çabaladığını, daha çok çalışmayı erdem saydıkları konusuna değinmiştir.

Kültürel farklılıkta göze çarpan en önemli noktalardan birini oluşturan bu “rahatlar” kalıpyargısı ile sahadaki geri dönüşlerde de sıklıkla karşılaşmıştır. Kürt etnik kimlikli esnaf bir görüşmeci bu konudaki rahatsızlığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Ya işte diyorum ya şimdi burada rahatlık varken niye gidip Suriyede yaşasınlar yani her şey güllük gülistanlık, tertemizi güvenle bi ülke kimse kendilerine bi şey demiyor. Bir olay yaptıkları zaman sıkıntı yaşamıyor. Yani kimse kimseyi fazla tanımıyor. Her şeyi yapabiliyorlar. Yani rahat o da çok rahatlar. Benden senden bile rahatlar. Urfa halkından rahatlar. Niye adam benden daha iyi geziyor. Adam benden daha iyi dolaşiyor. Adam benden daha iyi yaşıyor. Tabii bu ben gördüğüm kadarıyla ve eminim ki mesela ben sabah geliyorum sabah 8 de geliyorum taa akşam 8 e kadar çalışıyorum sürekli ayaktayım esnaf olduğumuz için ama onlar ne yapıyor. Onlar öğleden sonra çıkıyorlar gezmeye taa akşama kadar. Akşam da eve giderken hazır yemek alıyorlar, eve gidiyorlar. Yani bazı Urfa halkı veya devletin yardım olarak verdiği paraları hazır yemekle parayı bitiriyorlar. Çok, keyiflerine hele hiç diyecek yok. Zevklerine hiç yok. Var yani yok değil ama ahlaksız da çok, zevklerine çok düşkünler (Görüşmeci 2).

Bir başka konu ise Suriyeli göçmenlerin yaşam tarzlarında farklılığın oturma adabında ortaya çıkması ve ev sahibi toplumun bazı noktalarda dile getirdiği rahatsızlıklardır. Eşinin Arap olduğunu belirten Görüşmeci 5; eşinin Rakka’da yaşayan akrabalarını seneler önce ziyarete giden Kürt etnik kimliğini belirten kadın bir görüşmeci bu konu hakkında “mezhepleri geniş” ifadesini kullanmakta ve erkeklerin fistanlarıyla bağdaş kurmasından, kadın ve erkeklerin ortak oturmasından, kadınların çocuklarını “ulu orta” emzirmelerinden duyduğu rahatsızlığı ve siniri dile getirmiştir. Yine aynı

görüşmeci birçok konuda Kürtlerin, Araplara kıyasla daha iyi olduğunu belirtmiştir. Görüşme sırasında yemek, yaşam tarzı, örf-adetler, misafirperverlik ve muhafazakarlık açısından daha “iyiyiz” ifadelerini kullanmıştır. Bahsedilen Rakka ziyaretinde kendilerine gün boyu çay ve benzeri ikramlar yapılmadığı, yemeğin ise bir koyun-kuzu kesilip pilavla ortadan ikram edildiğini anlatıp; “bizde böyle olur mu hiç” diyerek ait olunan iç grubun kültürel “üstünlüğüne” vurgu yapmaktadır (Görüşmeci 5).

Mezhepleri geniş vurgusu yine başka kişiler tarafından da dile getirilmiştir. Bir kişi halay çekilirken kadın ve erkeklerin birlikte oynaması örneğini vermekte ve “bizde” böyle olmaz diye eklemektedir.

4.2.2.1 Göçün İlk Senesi ve Sonraki Seneler Değişen Algılar

Araştırmaya başlanan 2019 senesinde Suriyeli göçünün tecrübesi 8 seneyi devirmekteydi. Göçün ilk aylarındaki “savaş biter dönerler” düşüncesinin tersine süre uzadıkça ev sahibi halkın da görüşlerinde değişimler yaşanmaya başlandı. Gelen göçmen sayısının her sene artması, gelenlerin de kalıcı olacaklarının düşüncesinin hakim olmaya başlaması ile ev sahibi toplum ve göçmen toplumu arasındaki toplumsal huzursuzluklar da baş göstermeye başladı. Bu konu hakkında görüşmecilerden ilk seneyi ve şu anki mevcut durumu karşılaştırmaları istendi. Birtakım görüşmeciler ilk sene seferberliğin ve anlayışın hakim olduğunu belirtti, bu durumun azalsa da hala devam ettiğini de belirttiler. Fakat ev sahibi toplumda “yorgunluk, acız olmak” gibi bir durumun hakim olduğu şehirde kalınan zaman içerisinde gözlemlendi. Bir takım görüşmeci ise özellikle ideolojik görüş olarak istemeyenlerin en başından itibaren istemediğini belirtti. Seneler geçtikçe karşıtlığın artmasında göçmenlerin ilk seneler yoğunluklu olarak sınır kamplarında ikamet ettiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Kamplardan şehre tekrar bir göç yaşanması ve kampların kapatılması kararı ile göçmenlerin şehirde görünürlüklerinin artması durumu; ev sahibi toplumun “orda bir göçmen var uzakta, gitmesek de görmesek de” rahatlığını bozmaya başlamakta ve onları, uzaktaki tanımadığı göçmenlerle kapı komşusu olma gerçeğiyle yüzleştirmektedir.

Bu konu ile ilgili bir görüşmecinin kurduğu cümleler tahminlerden uzun süren bu süreç hakkında bilgi vermektedir:

Göçün ilk senesi daha bir şeyin farkında değiller ya, eı sadece üzgün karşıladılar. Savaş var ülkelerinde kadın, çocuk, erkek hepsi savaştan kaçıyor, perişan durumdalar, so, dışarıda kalmışlar sadece eı üzgünlerdi, e bi de bu kadar uzun zaman kalacağını da düşünmemişlerdi. O yüzden sadece üzüyorlardı ve kapılarını açtılar. E tabii onların tahmini de hani böyle kısa sürelidir işte gelirler birkaç ay, 1- 2 yıl savaş biter geri dönerler diye ama bugün 8 yıl oldu ne savaş bitti ne geri döndüler (Görüşmeci 1).

Arap etnik kimlikli ve kamplarda bir dönem tercümanlık yapmış bir görüşmeci de bu konuda şunları aktarmaktadır:

Çok şey olmadı. Akrabalar zaten akrabaları aldı, onlar yabancılık çekmediler nasıl olsa akrabam var, yıllardır gelip gidiyor, adetini örfünü bilen insanlar çok yadırgamadı. ... Bu tavırlar değişti. Buna yine onlar sebep oldular. Rahat davranmaya başladılar. Biz çok yardım ettik. İki battaniyenin birini verdik, acıdık onlara çünkü savaştan gelmişler, evini kaybetmişler. Senin ufak bir eşyan kaybolursa canın gider, bunlar evlerini bırakmışlar diyorsun. İşte orda çok güzel yaşantıları var. Ev sahipliğimizi en güzel yaptık. Ama onlar şunu yansıtmadılar “işte ben vatanımı kaybetmişim, savaş var ülkemde, can kaybı var işte ben burda bir mülteciyim biraz daha hal ve tavırlarıma dikkat ediyim”. Yapmadılar bunu (Görüşmeci 18).

Görüşmeciler tarafından sıkça vurgusu yapılan mülteci gibi davranmak, misafir olmanın bilincinde gibi davranmanın ev sahibi toplumun göçmenleri kabullenmesinde etkisi yadsınmamaktır. Bu konuda bir görüşmeci:

Çok el üstünde tutulacak insanlar da var. İşte “misafir” olduğunu kabullenmiş, işte bazı şeylerden kısıtlamalar yapmasını gerektiğini, kendini bilen insanlar da var içlerinde. Haa o insanlar hatrına diyorsun ki işte bir şeyler yapabiliyim. Ben iyilik yapan oliyim diyip sıcak bakıyorsun (Görüşmeci 18).

Suriyeli göçmenlerden “mülteci” gibi davranılmasının beklendiğine dair Görüşmeci 11 de şu cümleleri kurmaktadır:

Kültür olarak farklılık var. Ben mesela Suriyelilerin dükkanlarında Noel kutlama süsleri gördüm. En çok etkileyen yönü bu mesela. Bunlar savaştan kaçtı Noel kutluyorlar düşüncesi. Ama olacak bunlar, buna odaklanamayız (Görüşmeci 11).

Bu başlık altında aktarılan bilgiler çerçevesinde; ev sahibi halkın politik söylem gereği gelen göçmenleri “misafir” olarak addettiği ve bu minvalde tutum ve davranışlar sergilediği anlaşılmaktadır. “Misafir” olarak sayılan kimsenin uzun süre kalmasından duyulan rahatsızlık, saha boyunca sık sık dile getirilmiştir. Görüşmecilerin çoğu tarafından göçün ilk seneleri mevcut olmadığı söylenen bu “rahatsızlık”; uzun süre kalmasına rağmen ev sahibine “saygı ve minnet duymayan”, “uyum” sağlamayan “misafir” düşüncesine dönüşmüştür. Bu düşüncelerin ise çoğu zaman etnik farklılıklardan bağımsız geliştiği düşünülmektedir.

4.2.2.2 Modern ve Geleneksel Karşılaşmasında İlişkiler

Günümüzde en çok tartışılan, birçok teoriye konu olan ve gündelik hayatın içerisinde her durumda atıf yapılan kavramlardan biri olan modernite göç olgusunda da bu konumunu korumaktadır.

İlk Suriyeliler buraya geldikleri zaman çok şaşırıyorlardı, giyim kuşamlarından, yaptıkları makyajlara kadar, onlar için bu bir dert oluyodu. Nasıl olur, Araplar böyle, böyle miydi, Araplar? diye, çünkü e1 onların zihninde bir Arap profili var e gelenler, kafalarındaki Arap profiline hiç uymuyor, daha modernler, daha, dil biliyorlar, çoğu eğitim görmüş, ha tamam eğitim görmemişleri de var ama eğitim görmüşler. E bize bakıyorlar, kendilerine bakıyorlar, hala gelenekseller hala tam anlamıyla modernleşmiş değiller. Böyle olunca da e1 ilk başta bi bu sıkıntı ortaya çıkıyor. ... kafalarında onların profilindeki zihinlerindeki Arap profili tamamıyla e1 tırnak içinde Çöl Bedevisi olması lazımdı bunların ama gelenler çok modern insanlar (Görüşmeci 1).

Görüşmecinin özellikle birkaç defa üzerinde durduğu modernlik olgusu, çalışmayı bir çifte standartın mevcut olması hali ile karşılaştırmaktadır. Zira ev sahibi toplum, gelen toplumu modern gördüğünde beğenmemiş, işsiz ve köylü gördüğünde de beğenmemiş ve topluma yük olarak görmüşlerdir. Bir başka ifade ile bir toplum yabancı korkusunu ya da ötekileştirme, dışlama tepkilerini karşı toplumun özelliklerden bağımsız olarak, her durumda ortaya çıkarabilmektedir.

Bir başka görüşmeci ise Suriye ve Şanlıurfa Arapları arasındaki fark sorulunca Avrupalılaşıma vurgusunu şu cümlelerle yapmıştır:

Şimdi Arap kültürü nereye gidersen git aynıdır aslında ama her konuda (adetler, kadın-erkek bir yerde oturamaz konusunda) yaklaşık olarak aynıdır. Ama bu sonraki Suriyelilerde kültür aynı değil. Suriyeliler artık Suriyeli değil, Avrupalılaşımlar. O yüzden bize ters geliyor (Görüşmeci 18).

4.2.2.3 Köy ve Kent Karşılaşmasında İlişkiler

Göçmen karşıtlığının, yabancı karşıtlığının sebeplerinden bir diğeri olan kültür farklılığının en görünür olgularından birini de köylülük ve kentlilik durumu oluşturmaktadır. Saha araştırması için gidilen ilk günlerden itibaren gerek aile dostları ile yapılan sohbetlerinde gerekse de görüşmeler de bu olguya yapılan atıflar azımsanmayacak kadardır. Bir aile dostumuz bu konu hakkında araştırma yapacağımdan bahsettiğimde “Mervecim, şimdi Urfa’ya gelen göçmenlerin çoğu kırsal kesimden gelmiş ve oradaki yaşam şeklini hala şehirde devam ettirmeye çalışmaktalar, bu da sorunlara sebep olmakta” demiştir. Bu farklılıklar arasında apartmanda camdan aşağı çöp atmak, bir şey silkelemek, çok ses yapmak gibi sebepler sayılmaktaydı. İşin ilgi çekici kısmı ise tam da bu noktada ortaya çıkmakta. Zira yukarıda da ele alındığı gibi köyden kente göç zamanında aynı durum Şanlıurfa kent sakinleri ile köyden gelen halk arasında da yaşanmış ve hatta hala yaşanmaktadır. Bir görüşmecinin yukarıda da ifade ettiği “Bu açıdan yani şehirli eşraf böyle bir şey söylüyordu yani ‘bunlar geldiler şehrin huzurunu kaçırdılar’” şeklinde şehirde hali hazırda var olan “huzurun kaçması”na yönelik tehdit algısı temelli bir dışlama, ötekileştirme mekanizması artık Suriyeli göçmenler için işlemektedir.

4.2.2.4 Temizlik Alışkanlıkları

Kültürel farklılık konusunda en çok vurgunun yapıldığı bir başka konu ise her iki toplumun temizlik algısı ve uygulamalarıdır.

Bu konu ile alakalı bir göçmen sağlığı merkezinin başhekimi ile yapılan sohbette hekim, Suriyeli doktorların, hemşirelerin bile hijyene ve temizliğe dikkat etmediğini ki konu hakkında bilgilerinden dolayı aslında bu konuda dikkatli olmalarının gerektiğini belirtmektedir.

Temizlik konusunda bir başka görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Zaten bizim ülkemizi sevme sebeplerinden biri bizim temizliğe önem vermemiz. İşte çevreye, park ve bahçelere önem vermemiz. Ya diyolar ki. “Türkiyeniz cennet” diyolar. Niye diyorum, “her taraf tertemiz”. Diyorum bu temizlik hem bizden hem yapandan. Hem biz kirletmeyiz hem de temizlik sürekli yapılır. Ama siz atıyorsunuz temizleyen insan da bıkiyo bırakıyo. İşte o zaman kirlilik başlıyor. Yani burdan gidenler diyo ki çöpler caddelerde, yol kenarlarında, ekmekler yerlerde. Suriyedeki kültürle alakalı orda böyle görmüşler. Burda belki cezai yaptırımdan korktukları için belki biraz daha çok kalabilmek için belki biraz değişmiştir. Tabi bunun yanında bizden temiz, çok temiz insanlar vardı. Hatırlıyorum, meyve-sebzeyi deterjanlı su ile yıkayanlar vardı. Çocuklar mis gibiydi. Hani kadının beş yıl kaldık hiç bi gün kirli dağınık görmedim. Çocukların saçını bir gün dağınık görmedim. Kampın içinde düşünün su yok bişi yok. Taşıma suyla banyoyla. O çocuk geldiği zaman işte o çocuğu sevmek kucaklamak isterdin. Mis gibi olduğu için. O şekilde de insan vardı, bunun yanında. Ama genel olarak sanırsam devletleriyle alakalı temizliğe çok önem verilmiyormuş diye duydum (Görüşmeci 18).

Aynı zamanda apartman kültürü konusunda camdan aşağıya çöp atma, halı silkelemek gibi eylemler sonucunda ev sahibi halk dış grubu ötekileştirmek için bir başka sebep daha bulunmaktadır. Bu konuda da köy ve kent yaşamına dair vurgu tekrar karşımıza çıkmaktadır. Zira apartman şehre ait bir olgu iken ve gereklilikleri kırsaldan gelen

kişilere çok yeniyken bu karşılaşma mevcut huzursuzluğu arttırmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir husus Suriyeli göçmenlerden önce, Şanlıurfa'nın kırsalından şehre göç edenler ile kentli toplum arasında aynı konu tartışmalara ve huzursuzluğa konu olurken ya da ülkenin diğer şehirlerinde zorunlu göç ile giden Şanlıurfalılar ve o kentin sakinleri arasında aynı konular günümüzde bile konuşulurken; “nöbetleşe dışlanma”da (Tümtaş, 2020) apartman kurallarına uyulması konusunda sıranın Suriyeli göçmenlere devretmesidir.

Temizlik konusunda Kürt etnik kimlikli bir başka görüşmeci ise şu cümleleri kurmaktadır:

Yani burada kendilerine çok iyi bakıyorlar yani dışarıda iyiler ama içeride dışarı gibi değil ama içeride o kadar yani evlerinde o kadar evleri bakımlı değil biraz karışık yaşıyorlar biraz dağınıklar yani. ... Temizlik işine bakan bayan yok çünkü temizlik sevdalıları değil. Eğer temizlik yapma şeyi olsalardı önce kendi evlerini temizlerlerdi (Görüşmeci 2).

4.2.2.5 Çocuk Sahibi Olmak Konusundaki Görüşler

Ev sahibi toplum olan Şanlıurfa halkının göç, göçmen veya Suriyeli kelimelerini duyduğunda verdiği istisnasız tepkilerden bir diğeri de çocuk meselesidir. Ev sahibi toplum, Suriyeli göçmenlerin savaşa ve yokluğa rağmen çocuk yapmalarını çoğu zaman pervasızlık veya vurdumduymazlık olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme bazen işgal algısına sebep olmakta bazen de göçmenleri insandıştırmaya kadar götürmektedir. Sahada yapılan sohbetlerden biri esnasında kadın bir görüşmeci el kol hareketleri ile de tasvir ederek “otobüse biniler boy boy, bir de karnında böyle var, sürü gibi” ifadesini kullanmıştır. Yine ardından “tüp bebek bile bedava onlara” diye de eklemiştir.

Örneğin bir başka görüşmeci (Görüşmeci 12) eşinin “bizimkiler doğurmi, bu vatan onlara kalacak” dediğini belirtmiştir. Keza kayınvalidesi ile yapılan görüşme esnasında da kayınvalidesi kendisini göstererek “bak bunlar yapmıyor fazla çocuk” (Görüşmeci 5) diyerek Şanlıurfa'nın yerli halkının nüfusunun azalmasından

duydıkları endişeyi dile getirmiştir. Bu konu ile ilgili bir görüşmeci ise kafa karışıklığını şu şekilde ifade etmiştir;

Çok çocuk yapiler, sizce neden hocam? Yardım parası için mi? Bizim Urfalılar artık az yapıyor günahlarına girmeyek, iyi yetiştirek diye. Şimdi birine bile bir elbise, ayakkabı alınmıyor. E bunlar da fakirdir niye yapıyorlar bu kadar çok? (Görüşmeci 6).

Gazeteci-yazar olan bir görüşmeci ise uyum konusuna dikkat çekmektedir:

Buraya geldiklerinden beri sürekli olarak doğum yapıyorlar, bu doğum yapmak ne demek yani siz şimdi ııı Almanya'da neden Türkler var diye sorabilirsiniz. Mesela Almanya'dan Türkler gitmişler, belli bölgelere yerleşmişler, ıı ama Almanya'da hem ııı oranın nüfus çoğalmalarına uyum sağlamaya çalışıyorlar, hem de oraya ıı uyum sağlamaya çalışıyorlar, yani oranın kaide ve kurallarına, kanunlarına, yasalara uyum gösterebiliyorlar. Burada öyle değil (Görüşmeci 9).

Bu durum ise çalışmamızın Şanlıurfa'da yapılmak istenmesinin sebeplerinden biri olan Şanlıurfa halkının da diğer Doğu ve Güneydoğu şehirlerinin halkıyla aynı dış grup kaderini paylaşarak Türkiye halkının geri kalanları için aynı ithama maruz kalmasıdır. Çok ve 'bilinçsizce' çocuk yapılması durumu her ne kadar Şanlıurfa halkı için iç grup içinde azalmış gibi görünmekteyse de Türkiye gündemindeki söylemlerde hala bu durumun tersi algılanmakta ve aynı gerekçe ile zincirleme ötekileştirme devam ettirilmektedir (Saraçoğlu, 2009: 35).

Çok çocuk sayısı konusunda sahada yapılan sohbetlerden birinde bir kişi Şanlıurfa halkının aile planlaması sebebiyle az çocuk tercih etmeye başladıklarını fakat Suriyelilerin henüz aile planlaması hizmetlerine erişemediğini belirtmiştir. İlerleyen dönemlerde bu hizmeti aldıklarında bu durumun da normale döneceğini düşündüğünü belirtmiştir.

Buna ek olarak göçmenlerin çok çocuk yapmasına verilen tepkiler, çocukların yetiştirilme tarzlarına getirilen eleştirilerle kat kat artmaktadır. Bu durum Şanlıurfa

halkının Kürt, Arap ve şehir sakinlerinin arasında bir mesele iken Suriyeli göçmenlerin gelmesi ile Şanlıurfa halkı kendi arasındaki bu farklılığı bir kenara bırakarak dış gruba atfettikleri özelliğe odaklanmaya başlamıştır. Çocukların yetiştirilmesi hakkında erkek bir görüşmeci de şunları ifade etmektedir:

Çocukların başı boş olması dikkatimi çekiyor. Yani sahiplenmiyorlar. O açıdan yani, bizde öle bişe yok yani. Bizde çocuğumuza gece bi yere gittiği zaman bele on dakika telefon açıyoruz nerdesin diye. Bunlarda öle bişe yok. Diyi ya, saldım çayıra mevlam kayıra.Öle bi izlenim gördüm yani. Başı boşlar (Görüşmeci 8).

Bu başlık altında görüşmecilerce dile getirilen eleştiriler hakkında bahsetmeden geçmemek gerekir ki: Göçmen olma hali, özellikle de savaşta kayıplar yaşayarak göçmen olma hali o kaybı telafi etme ve yurt kavramını karşılama isteğini de barındırmaktadır. Ve bazı durumlarda bu çocuk sahibi olarak sağlanmak istenmektedir. Fakat ev sahibi toplumun bu konuda bilgilendirilmiyor ve de medyatik söylemlerle bu konuda kışkırtılıyor olmaları; bahse konu ötekileştirmeye, düşmanlığa ve dışlamaya çözüm olmamaktadır.

Çocuk konusunda bir başka mesele ise Suriyeli göçmen çocukların çok küçük yaşlardan savaş tecrübesi yaşayarak ya da Türkiye topraklarında doğsa bile bu travmayı miras alma ihtimalinin yok sayılmasıdır. Birçok defa çocukların çok şımarık olduğu, şiddete meyilli olduğu gibi atıflar yapılmaktadır. Fakat burada yine dış gruba atfedilen özelliklere odaklanılarak iç grup içinde de aynı 'problemlerin' varlığının yok sayılmasıdır. Özetle göçmen çocukların çocuk olma hakları çoğu zaman fiiliyatta olmasa da zihni anlamda elinden alınmakta ve eğer bir 'mülteci' iseler öyle davranmalarının gerekliliğinin vurgulanması ötekileştirmenin bir başka tezahürüdür. Bu konuda çocukları olan bir görüşmeci (Görüşmeci 12) kendi çocuğunun Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta okumasını istemediğini, başarılı olduklarını fakat yine de istemediğini, çocuğunu o sınıftan çıkarmaya çalıştığını belirtmiştir.

4.2.2.6 Evlilik Müessesine Dair Görüşler

Görüşmecilerin her biri tarafından dile getirilmesinin yanında sahada kalınan süre boyunca bu çalışmadan bahsedilen her ortamda ilk ve en vurgulu şekilde dile getirilen meselelerin başında Suriyeli göçmenler ile yapılan evlilikler gelmektedir. Özellikle Suriyeli göçmen kadınlarla yapılan ikinci evliliklerin bu konuyu bu kadar hassaslaştırdığının belirtilmesi gerekmektedir.

Bu konuda duyduğu rahatsızlığı “Mesela duyduk ikinci eş oliler. Ama ben çevremde görmemişem. Komşularım öyle değil” (Görüşmeci 6) cümleleriyle dile getiren görüşmecinin tanıdığı göçmenlerin “duyulanlar” ile aynı özellikleri taşımadığını belirtme ihtiyacı “yabancı” kavramının önemini bir kez daha belirtmektedir. Arap etnik kimlikli kadın bir görüşmeci de durumu şöyle anlatmaktadır:

İkinci evlilikler olmaya başladı. Suriyelilerden dolayı. Başlık paraları yok, olmadığı için. Dış görünüşlerine aldandılar. Kimisi de “vay şu Suriyeli almış” desinler diye. İster istemez yuvalarda bozukluk oldu, ister istemez kadınlar bunlara karşı bir tepki yapmaya başladılar. O yüzden kimse sıcak bakmadı. ... Farklı bir ülke ya, fiziki yapı, sırf söylesinler diye (Görüşmeci 18).

Kürt bir görüşmeci ise “Sonra eı evlilikler oluyor malum evlilikler hiç o konuya girmiyorum o konuda da eı Şanlıurfalı kadınlar şikayetçi oluyorlar” (Görüşmeci 1) diyerek konuyu çok fazla dillendirmek istememiştir. Konuyu dillendirmek istememenin yanında bariz bir şekilde hissedilen bir kızgınlık durumu da bulunmaktadır. Buna örnek olarak Kürt başka bir erkek görüşmeci şu cümleleri dile getirmiştir:

Yıllardan beri Suriye sınırimız var, zaten daha öncesinde Osmanlı döneminde bizim toprağımızdı ama onlar geldikten sonra baya bi kültürel açıdan bozukluk oldu, ailevi açıdan da bozukluk oldu. Çok bariz. ... İkinci eşler mesela, yuva yıkma oldu, hırsızlık hakeza biraz daha arttı, vardı ama iki katına arttı. Fuhuş arttı, affedersiniz siz de benim bacımsınız, ailedeki huzur, birlik beraberlik bozuldu. Eşler arasında sevgi saygı kalmadı (Görüşmeci 3).

Kürt kadın bir görüşmeci ise aşağıda yer alan cümlelerle kültürlerinde ikinci ve daha fazla eşin yeni bir mefhum olduğunu dile getirmektedir:

Ha bizim akrabalarda yavaş yavaş kadın almaları başladı. Suriyeli gelinler çoğaldı birden. Öncesinde böyle bir şey yoktu tabii. Çok azdı. Bir baktım ki bizim karşı komşumuz fırıncı eıı eşı vardı. Urfalı bir kadın, bir baktım Suriyeli bir Arap daha getirmiş kendisi de Araptır. Eıı sonra baktık oğluna getirmiş. Sonra bir tane daha oğluna getirmiş. Böyle böyle göçle beraber bizim gelinler arttı (Görüşmeci 4).

Hali hazırda Şanlıurfa'da çok eşliliğin yaygın olup olmaması konusunda şehir halkına da genelde sorulduğunda benzer cevaplar verilmekteydi. Şehir halkında böyle birşey olmadığı, Kürtlerde çok az olduğu ve Araplarda da Suriye Arapları kadar çok olmadığı belirtilmiştir ve söylemlerinden bu yargıya varılmıştır. Zira sahada geçirilen vakit içerisinde ev oturmaları ve benzeri toplanmalarda birçok kadın tarafından “nasıl razı oluyorlar böyle bir şeye biz olsak yapamazdık” gibi cümleler kurulmaktadır.

İkinci evlilikler hakkında yorum yapan Arap erkek bir görüşmeci de alaycı tavrını oldukça belli ederek şu cümleleri kurmaktadır:

Herkes işte o gelen muhacirlerden güzel olanlarıyla hemen evlendi, ikinci üçüncü eş olarak aldı. Bu çok da, yerliler için hoş bişeydi erkek sınıfı için. Kadınlarımız için de çok kötü bir şeydi. O kadınlara düşman oldular, nefret ediyorlar onlardan. Bu sefer kadınlarımız ya kötü bir duygu. Bu sefer, hemcinsinden nefret etmek, kendi eşini de onlardan korumak için bu sefer taklitle kalkışmak. ... Bu da bahane oldu insanlara, ucuz evlenme kapısı açıldı. Türkiye'de bu şehirde evlenmek ortalama yüz binlere bir maliyeti oluyordu bu gelen muhacir kardeşlerimiz sayesinde iş üç beş liraya indi. E ne kadar hoş bir şey yani erkek gözüyle baktığımızda hoş bir duygu. Onun için böyle erkekler genelde Ensar-Muhacir ilişkilerini severler. Ha ben sevmiyorum. ... Yani benim eşim bir başkasıyla evlense, eşimden ne kadar nefret ederim değil mi? (Görüşmeci 15).

Burada görüşmeci, toplumun değerlerinin bozulması konusunda konuşma sırasında sert vurgularda da bulunmakta ve bu konu özelinde asıl sorumluları göçmenlerin mağduriyetinden faydalanan ev sahibi halk olarak gördüğünü belirtmektedir. Şehirde

ev sahibi toplum ve Suriyeli göçmen toplum arasında hissedilen gerginlik ile alakalı erkek bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

Onlar da zannediyor ki Türk kadınları Suriyeli kadınları sevmezler, onlar öyle biliyor. Genelde bunlarda alışkanlık haline gelmiş yolda birbirlerini gördükleri zaman sanki birbirlerinin düşmanıymış gibi birbirlerinin kocasını yani nasıl diyeyim aldatıyormuş gibi geliyor onlara işte sen sanki böyle yapmışsın bu böyle yapmış gibi bir bakışları var birbirlerine (Görüşmeci 2).

Arap etnik kimliğine sahip; bir Diyanet personeli tarafından aktarılan bir başka anlatı ise şu şekildedir:

Burda evlilikler oldu mesela Suriyeden aldığımız bayanlar var, uyumsuz oldular, bayanların e11 yaşantı tarzı farklı bizimki erkekler farklı, e görüldüğü gibi olmadı, yani demin dedim ya çok güzeldir, portre öyle sima öyle geliyosun e11 erkeğin istediği e11 temizlik veya hizmet bunlar olmayınca veya kültür farklı olunca e çatışma oldu neticede boşanma ve kavgalara dönüştü (Görüşmeci 14).

Aynı zamanda görüşmecilere hali hazırda Şanlıurfa kültüründe ikinci evliliklerin yaygın olup olmadığı sorulduğunda “bu kadar” yaygın olmadığını belirtenler olmaktadır. Ayrıca Kürt etno-kültürel yapıda değil de Arap toplumunda çok yaygın olduğunu fakat göçten sonra her toplum üyesinde yaygınlaştığını belirtenler de olmaktadır. Buna ek olarak başka bir görüşmeci kayıt sonrası bu konu tekrar açıldığında ve Şanlıurfa’da ikinci evliliklerin önceden nasıl olduğu sorulduğunda “önceden de yaygındı, özellikle tarımdaki gelişmeler, pamuk çiftçilerinin durumlarının iyiye gitmesi sonucu daha da artmıştı. Fakat Suriye’den gelen göçmenlerle çok daha fazla arttı” diye durumu açıklamıştır. Sonrasında ise bu artışın sebebini “çoğu insanın ‘ucuza’ getirmeye çalıştığı için veyahut da daha genç ve diri bir eş istediği için” diyerek açıklamıştır.

Savaş esnasında maddi ve manevi her türlü kayıpları yaşamış olan göçmen kadınların, yaşam içerisinde olası tehditler karşısında bir önlem olarak gördüğü evlilik müessesesi; aynı zamanda “savaş ortamındaki belirsizlikler nedeniyle gizli ve bozuk işlev olarak bu tip evlilikler, bir istismar ve sömürü alanına dönüşmektedir” (Kaya, 2017: 130).

Bahsedilen bu sömürü ile alakalı Şehirde asılsız bilgiler de dolaŐmakta ve her göçmen kadın zan altında bırakılabilmektedir. Aynı zamanda göçten önce böyle durumlarla Şehirde karŐılaŐılmadıđını belirterek, Şanlıurfa Şehrinin hala da böyle olaylarla bilinmesini istemeyenler de bulunmaktadır (Görüşmeci 7).

Tüm bu aktarılanlardan sonra sahada geçirilen günler içerisinde anlatılan bir olaydan bahsederek bu dışlama mekanizmasının etkilerinden birine örnek verilebilir. Olayı tarafımıza aktaran kişi halk otobüsünde çocuklarıyla birlikte oturan hamile bir Suriyeli kadının, ev sahibi toplumdaki biri ile sohbet ederken kendisinin Türk biri ile evli olduğunu, fakat evlendiği kişinin eşinin de kendi eşinin de vefat ettiğini, ikinci eş olmadığını belirtme gereği duyduğunu belirtmiştir. Bunu belirtirken de bir çekinme ve korku yaŐadıđına tanık olduğunu ve muhtemelen sürekli bir kendini kötü hissederek açıklama ihtiyaı duyma halinde olduğunu hissettiğini eklemiştir, olayı tarafımıza aktaran kişi. Yukarıda bir grŐmecininki kurduğu “birini açıklama yapmak zorunda bırakmak faŐizmdir” cmlenininki burada tekrar edilmesi yerinde olacaktır. Zira sürekli zan altında bırakılma hissi, gözlerin üzerinde olması, bireysel Şahit olunan olayların tüm topluma atfedilerek o Şekilde eyleme geçilmesi; aktarılan olaydaki gibi baŐlangıç aşamasında sayılan bir ötekileştirme mekanizmasına karşı verilen tepkilerden birinin baŐlangıç aŐamasıdır.

Evlilik konusunda hem göçmen hem de ev sahibi kadınların mağdur olması durumunu belirtmesine ek Görüşmeci 4; evliliğin iki toplum arasındaki iliŐkilerde olumlu etkisi olduğuna da değinmektedir. Zira bu vesile ile akrabalık bağları kurulmakta ve iki toplumun iletişimi artmaktadır.

Evlilik konusunda bireysel anlamda bir ikinci eş alma durumu yaŐamamıŐ görüşmecilerin çoğunun yine de bu duruma karşı olması, özellikle kadın görüşmecilerin etnisiteden bağımsız olarak Suriyeli kadınları ötekileştiren ifadeler kullanmaları sembolik grup tehdidi (Stephan ve diğerleri, 2016) bazında değerlendirebilir.

4.2.2.7 Fiziksel Görünüm ve Kişisel Bakım Alışkanlıkları

Hızmalı Kadın Bilgi Kültür Sanat Evi bünyesinde eğitim gören hanımlardan bazıları ile yapılan informal görüşmeler sırasında birçok kadının ortaklaşa üzerinde durduğu bir konu da makyaj meselesi olmuştur. Yaşının 40 küsür olduğunu belirten bir hanımefendi, kızgın bir şekilde “boyaları kalmadı biz yaptık, erkekleri vardı kolumuza taktık” diyerek; şehirde Suriyeliler geldikten sonra ev sahibi halkın da makyaj yapmaya başladığını, özellikle gençlerin daha fazla etkilendiğini belirterek, bu değişen toplumsal yapıdan hoşlanmadığını gerek mimikleriyle gerekse de sözleriyle ifade etmiştir. Bir başka görüşmeci ise; savaşın ilk yılları kendi evinin önünde bir arazide bazı göçmenlerin toplandığı ve kaldıkları gecenin sabahında kadınların makyaj yaptıklarını gördüğündeki şaşkınlığını anlatmıştır. “Akşam savaştan gelmişler sabah makyajlarını yapıyorlardı” diyerek ifade ettiği bu durum onun gibi ev sahibi halktan birçok insanı rahatsız etmektedir. Zira özelde Şanlıurfa genelde ise Türkiye toplumunda hakim olan durumlardan birisi de yas dönemlerinde kutlamalara, giyim kuşama dikkat edilmesidir. Ve ulusal bir savaş durumu ulusal bir yas tutma halini gerektirmektedir. Böylece kendi anlayışlarına göre ülkesi savaşta olan bir bireyin makyaj yapması, nargile içmesi, keyfine bakması gibi durumlar hoş karşılanmaz, bunun yanında “vurdumduymazlık” olarak addedilir. İç grubun kendi değer ve davranışlarını yücelterek dış grubu yadırgadığı bu kültürel anlamda uyumsuz noktalar aynı zamanda bir kültürel çatışma öznesini de oluşturmaktadır. “Farklı felsefelere ve yaşam biçimlerine sahip topluluklar arasında, çelişkili istek ve davranışlarla sonuçlanan bir hoşlanmama, düşmanlık veya mücadele” (Banaszkiewicz ve Buczkowska, 2016) olarak tanımlanan kültürel çatışmanın en yakın örneklerine Türklerin Almanya’ya göçü ve yerleşmeleri durumunda şahit olunmaktadır (Çelik, 2008). Kültürel çatışmanın bir ayağını oluşturan öz-bakım konusuyla Suriyeliler özelinde yapılan diğer çalışmalarda da karşılaşılmıştır (İnce, 2018: 322). Kültürel uzaklık konusunda, kültürün nasıl tanımlandığının önem arz ettiği (Castles ve Miller, 2008: 347) düşünüldüğünde bu başlık altında ele alınan ve vurgulanan noktalar kültürü ev sahibinin gözünden tanımlamaktadır aslında.

Aynı zamanda bu durum ev sahibi toplumun kadınlarının tehdit algılarını da tetiklemektedir. Birçok kadın görüşmeci Şanlıurfalı kadınlar olarak süse, makyaja düşkün olmadıklarını; onun yerine evlerine ve çocuklarına kendilerini adadıklarını belirtmektedir. Fakat göçmen kadınların kendilerine bakım yaparak, makyaj yaparak;

ev sahibi toplumun erkeklerini “çaldıkları” ya da “çalacakları” görüşü hakim olmaktadır.

Bir başka görüşmeci de konu hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Kadınları dış görünüşlerine çok önem verir. Biz anne olduğumuzda her şeyimizi çocuklarımıza adarız, ben şahsen Akçakale’den Urfa’ya gelirken çantaya çocukların bezini, suyunu, acıkmasın yolda bişi koyarım. E onların en yaşlısının bile çantasını aç makyaj malzemesi bulursun. Bu konuda erkekler çok şey yaptılar, etkilediler diye düşünüyorum. Zaten bunu da kullandılar. Suriyeliler işte yani hani kadınların üstüne çok giden yerli halkımız oldu. İşte “siz yuvamızı bozdunuz, siz Suriyeyi dağıttınız, gelip bizi de dağıttınız” gibisinden. Mahcup olmayı bırak kadınlar şu şekilde cevap verenler bile olmuş “kendinize baksaydınız, erkeklerinizin de gözü dışarda olmasaymış” diyorlar (Görüşmeci 18).

Makyaja kültürel olarak alışık olmadıklarını belirten bir Kürt görüşmeci başka görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Kadınların bazıları çok süslüdür, makyajı şeyi. Biz Urfalılar öyle değil. İnsan bazen gözlerinden korki, o kadar makyaj yapiler. Ama burada çok yok, öyle gendi halindeler (Görüşmeci 6).

Bu duruma aynı zamanda erkek görüşmeciler tarafından da vurgu yapılmaktadır. Esnaf olan bir görüşmeci bu durumla alakalı şöyle yorum yapmaktadır:

Kendileri de söylüyor yani Türk kadınları bizi sevmiyorlar bende soruyorum onlara diyorum ki niye sevmiyorsunuz diyor ki biz kendimize bakıyoruz. Makyajları tabii çok olduğu için yani çok makyaj kullandıkları için güzelleşiyorlar onların tabiriyle. Ama o yüzden Türk kadınları bizi sevmiyor, onlar da Türk kadınlarını beğenmiyorlar. Türk kadını yani Urfalılar kendinden çok bakmadıkları için o kadar boya sürmedikleri için beğenmiyorlar. Halbuki Urfalı kadınlar da o kadar boya kullansa, ben o boyayı kullansam ben de güzel oluram. Valla (Görüşmeci 2).

Saraçoğlu ve Belenger (2018: 55)'in İzmir'de yaptıkları çalışmada özellikle farklı sınıf ve gelir düzeylerinden kadın görüşmeciler; mülteci kadınların giyiniş tarzlarından rahatsız olduklarını belirtmektedirler. Hatta bunun hükümet tarafından İzmir ve benzeri yerlerin modern yapısını bozmak için yapıldığını iddia edenler bulunmaktadır (2018: 54). “Oranın yapısına tamamen zıt görünümde” olan göçmenler Şanlıurfa için ise bu yönden bir sorun teşkil etmemektedir. Onun yerine aynı ifade Şanlıurfa’da “modern” giyim tarzını benimsemiş, makyaj yapan ve “Avrupalılaştırmış” Suriyeli kadınlar için kullanılmaktadır.

Akhtar (2018: 25)'in ifade ettiği gibi “beden parçalarının ne derece açıkta bırakıldığı ya da gizlendiği de kültürden kültüre farklılık gösterir” ve bu kültürel farklılık göçmenin algılanmasına da ev sahibi ülke tarafından kabulüne de etki etmektedir. Aynı cümle kalıbı, aynı göçmen toplum için birbirinden birçok yönden farklı şehirlerde, birbirine zıt endişelerle kullanılabilir. Şanlıurfa halkı geleneğine ve muhafazakâr çizgisine bir tehdit hissederken; İzmir halkı modern ve seküler çizgisine bir tehdit hissetmektedir.

4.2.2.8 Kültür İşgali

Görüşmeci burada aşağıdakiler derken Bahçelievler civarını kastetmektedir. Bu yerleşim yeri çarşı merkezidir ve kiraların normale göre fazla olduğu bilinmektedir.

Göç ve tehdit algısı söz konusu olduğunda en çok vurgu yapılan tehdit algılarından bir diğeri de kültüre yönelik tehdit ve onun işgal edileceği korkusudur. Süre uzadıkça ve gelen göçmenlerin sayısı arttıkça, ev sahibi toplum “işgal” altında oldukları algısına kapılmakta ve medyatik söylemler, politikacıların provakatif çıkışları da bu algıyı desteklemektedir. Bu konu ile alakalı bir görüşmeci nüfustaki değişim üzerinden temellendirerek konuyu ele almakta, fakat bu “işgalin” faillerinin bunu bilinçsiz bir şekilde yaptığını vurgulamaktadır:

Şimdi dünyanın her tarafında nüfusunun yüzde 10'u kadar bir göç olabilir, bu göçü alırsın, o göç kendi kültürü ile orada yaşar, yani bu baskın bir kültür olma imkanı yoktur. ... Yani buna baktığınız zaman 1 milyon 900.000 nüfuslu bir

şehre resmen bir işgaldir bu. Ne işgalidir, kültür işgalidir. Yani bu etnik köken ilerde nüfusun şey olarak tamamen değişmesini sağlayabilir bu bakış açım benim, çok faşizane bir bakış açısı değildir. ... Burda kent olduğu gibi ayağa kalktı, biz o ayağa kalkanların karşısında cansiperane durmaya çalıştık. Yani bir kentin aydını olarak cansiperane durmaya çalıştım, çünkü buraya gelen insanların farkında olmadan işgalci olduklarını bilmiyorlar (Görüşmeci 9).

Bu satırlarda bahsi geçen ev sahibi toplumdaki iki kişinin öldüğü ve daha sonra Suriyelilere karşı günler süren bir toplumsal şiddetin baş gösterdiği zamanlar, aşağıda ayrı bir başlık altında detaylıca ele alınacaktır. Bu satırlarda odaklanılacak konu ise bu işgal algısının, belirli dönemlerde belirli olaylar ile ev sahibi toplumu tetiklediğidir. Ana caddede, şehir ve çarşı merkezinde, şehrin diğer işlek bölgelerinde ev sahibi toplum “yabancı” gördüğü şeyleri daha fazla gördükçe; onlara alışmak ve orta yolu tutturmak yerine işgal altında hissederek tehdit algısını arttırmaktadır. Birçok görüşmeci bu konuda; “sürekli her yerde onların tabelaları, çarşıda, Topçu Meydanı artık Suriyelilerin, gençler onlara özeniyor” gibi cümleler kurarak bu işgal olgusunu dolaylı da olsa yansıtmaktadır.

Değişen kültürün olumsuz algısı konusunda bir başka görüşmeci de gençler üzerinden örnek vererek değişimi dile getirmektedir:

En azında bi saç modeli, Suriyelilerde, biz Urfalılarda ben öyle bişe görmedim. Suriyeliler geldikten sonra bizim Urfalı gençlerin saç modeli değişti. Belki sende farkındasın. Sen de farkındasın yüzde seksen değişti. Ya (Görüşmeci 8).

Kültürel ve gündelik yaşam tecrübesine dair ele alınan başlıkların hepsinde ilk dikkat çeken; Şanlıurfa üst kültürünün mevcut oluşu ve Suriyeli göçmenlerin bu kültürü her anlamda tehdit ettiğine dair bir algının hakim olmasıdır. Etnik farklılık ise bir sonraki aşamada dikkatleri çekmektedir. Etnik kimliğini Kürt olarak belirten bir ev sahibi toplum üyesi gelen göçmenlerden Kürt olanları daha yakın, topluma daha “uyumlu ve iyi” olarak algılamaktadır. Fakat yine de öncelik olarak bir Şanlıurfa kimlik ve kültürünün varlığı dikkat çekmektedir. Şanlıurfa kimliği görüşmecilerin de ifade ettiği gibi bir dış grup gelmeden önce kendi içinde etnik ve sınıfsal gruplara ayrılmış olsa

da yeni ve “farklı, yabancı” bir grubun varlığı ile büyük çadır (Volkan, 2019) kimliğinde toplanmıştır. Gelen göçmenler bu Şanlıurfa kültürüne ne kadar “uyum” sağlarsa o kadar “makbul” ve “kabul edilebilir” olmaktadır ev sahibinin gözünde.

Yukarıda ele alınan iç grubun kendini daha olumlu tanımlaması durumu ile bu başlıklar altında da oldukça fazla karşılaşılmıştır. Uyan-Semerci, Erdoğan ve Önal (2017) de çalışmalarında ortak sonuçlara ulaştıklarını belirtmektedirler.

4.2.3 Ekonomi ve Sosyal Hizmetlerden Faydalanma

Şanlıurfa şehri özellikle Güneydoğu Anadolu Projesi ile ekonomisi gittikçe gelişmeye başlayan bir ildir. Ekonomisi çoğunlukla tarıma bağlı olan şehirde turizm, enerji ve hayvancılık sektörü de gelişmiştir (Yatırım Destek Ofisi, t.y.). Makineli tarımın yaygınlaşması ile şehre gelen tarım işçiliği azalırken şehrin nüfusu dışarıya tarım işçisi olarak gitmeye başlamıştır (Kurdoğlu ve Aslan, 2016: 801). Bu durum saha esnasında da birçok defa görüşmecilerce vurgulanmıştır. Bir dönem kamuda çalışan Görüşmeci 10'un bu vurgusu yukarıda ele alınmıştır. Ayrıca mevsimlik tarım işçisi çavuşluğu yapan Görüşmeci 13 de bu konuya değinmiştir. Şehrin istihdam oranı 2016 yılında 37.4 iken 2017 yılında 41.4 olmuş ve sonrasında ilerleyen yıllarla birlikte düşüşe geçmiş ve 2020 yılında 30.7 olmuştur. Bu oranlar ülke ortalamasının altında seyretmektedir (TÜİK, t.y.). Ayrıca işsizlik oranları da ters bir orantıda seyretmiştir. 2016 yılında 17.2 olan işsizlik oranı yıllar geçtikçe artmış ve 2020 yılında 20.1 olmuştur. Bu rakamlar da ülke geneli için yüksek sayılmaktadır (TÜİK, t.y.).

Şehirdeki Suriyelilerin ekonomik faaliyetleri hakkında Lordoğlu ve Aslan (2016: 802) inşaat sektörünün en yoğun istihdam alanı olduğu; vasıfsız emek gerektiren işlerde yerli işçilere nazaran daha fazla zorlukların kabullenildiği; ustalık gerektiren işlerde ise yerliler ile aynı ücret ve koşullara sahip olunduğu bilgisini vermektedirler. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin küçük esnaf işletmelerinin de bulunduğunu ve çoğunlukla Suriyelilere hizmet verdiğini aktarmaktadırlar.

Bu bölüm içerisinde Suriyeli göçmenlerin şehre gelişlerinin ekonomik katkıları olduğu yönünde görüşler de bulunmakla birlikte yoğun olarak şehre ekonomik bir “yük” olduğu yönünde görüşler ağırlık kazanmaktadır.

Belki esnaf insanı biraz kazanmıştır diye düşünüyorum. Onun dışında çok sıcak bakan insan yok. ... Biraz erkeklerimiz iş bulamaz oldu. Dışarıya gidenler özellikle. Bunlar daha düşük fiyata çalışmaya başladılar. İşte “nasılsa günlerini gün etmeye gelmişler” gibisinden ne kazandılarsa kârdır. Günlük yövmiyem çıksın diyerekten iş maliyetini düşürdüler. Amele ustası sekiz bine yapılırken üç bine yaptılar. Biz de tercih ederiz, yani ucuz, Suriyeli tercih ederim. E Türk adama iş kalmadı, e Suriyeli de nasılsa her şeyini devlet karşılıyo, her şey devletten geliyo işte bi günlük harçlığı çıksa yeter diyerekten e buna yöneldi. Ucuz da olsa bile bile yapıyodu. Zaten tarım, çok az hayvancılık, sanayi iş adamı var. Esnafın, emlakçının işine yaradı. Boşta kalmıyo ki ev, neden ucuza versin (Görüşmeci 18).

Şehirdeki göçmenlere karşı karşıtlığın en önemli sebebinin iş gücü “piyasa”sı ile bağlantılı olduğu konusunda da hakim bir görüş bulunmaktadır. Etno-kültürel ve gündelik yaşam farklılıklarını toplum bir raddeye kadar sindirebilirken, konu “pastanın paylaşılması”na geldiğinde huzursuzluk daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Bu konuda bir görüşmeci şikayetçi olmak konusunda etno-kültürel bir sebebin olmadığını zira ev sahibi toplumu oluşturan etnik yapıların zaten farklılıklarla yaşamaya alışkın olduğunu, dile aşına olduklarını belirterek asıl konunun işgücü olduğunu eklemiştir:

Kürtlerin en Kürtler aslında alışkın oldukları için, farklı kültürlerle yaşamaya kültür konusunda bir sıkıntı çekmiyorlar. Tabii benim gözlemlediğim, ha biri çıkar der ki bizim orada, işte bizim mahallede şikayetçiler en diyebilir ben daha çok geneli ekseriyetle kültür konusunda çok şikayetçi değiller. Dil konusunda da çok şikayetçi değiller, yani öyle en az çok anlaşabiliyorlar ha o biraz ben işte atıyorum Deyrezor'dan gelen bir Suriyeli diyor ki, İşte bizim Kürt komşularımız vardı, ben biraz Kürtçe biliyorum diye, buradaki diyor işte bizim Arap komşularımız vardı birkaç kelime Arapça biliyorum öyle anlaşabiliyorlar. Şikayetçi oldukları konu genellikle; işgücü konusunda. İşgücü konusunda şikayetçiler, Araplar da öyledir. Araplar da öyledir, işgücü konusunda şikayetçiler, kültürel bii şikayetleri yok, benim gördüğüm kadarıyla (Görüşmeci 1).

Arap etnik kimliğine sahip bir görüşmeci de şehirde hissedilen toplumsal çatışmalar ve huzursuzluğu açıklamak için şu cümleleri kurmaktadır:

Ticaret konusunda mesela var, e1 özelelikle e11 Suriyeliler Suriyelilerden alışveriş yapıyor çünkü bunun bir tane avantajı şeyi var ki dil konusu var, e11 bi de istediğini alamıyor mesela istediği gıda, istediği ordaki bakkaliye, baharat mesela bizimkilerde bulunmuyor, ister istemez ne olur o yerli olan kendi e11 şeyisinden açmış olduğu bakkaliyeden veya marketten alışveriş yapıyor. Yanındaki de bizim yerli, Türk, bakıyor ondan alışveriş yapılmıyor, e11 bir nevi böyle çekememezlik oldu ticaret konusunda özellikle esnaflar arası. Şehir merkezinde bissürü şeyi aldılar, kaç tane böyle altın kuyumcu var, fabrika aldılar, yani çok çaba gösterdiler, çalışanlar, açlar sonuçta. Kendi karnımı doyurayım derken para sahibi olanlar da oldu. E1 bizimkileri biraz o kışkandırdı yani, o ondan da gelen bi çatışma oldu (Görüşmeci 14).

Ekonomik karşıtlık gerekçelerinden bir diğeri de ev sahibi halkın, göçmenlerin çoğunluğunun “işsiz”, “cahil”, “tembel”, “vasıfsız” olduklarına dair inançlarıdır. Görüşmecilerden biri bu konuyu, tanıştığı bir rektörün hikayesi üzerinden örnek vererek açıklamaktadır:

Göçün bize getirdiği olumsuz bir şeyi daha söylüyüm size, ordan birlikte geldiklerinde Raka, Rakka Üniversitesinin rektörü, Doktor bilmem kim, Urfa Belediyesi'nde işe girdi, rektör. Şimdi, bunu niye anlatıyorum. Rektör ne kadar kaldı Urfa'da? 1 yıl. Bir yıl sonra Avrupa'ya geçti. Aydın din adamları, doktorlar, öğretmenler bir şekilde Avrupa ülkelerine gittiler, ticari ilişkiler Antep'te yoğun olduğu için ticari ilişkileri olanlarda gittiler. Geriye dünyanın en yoksul göçmenleri kaldı bize. Ha onların içerisinde hala yüzde 20 aydın, öğretmen, sosyolog, doktor, dış doktoru duruyor da ama çoğunluğu yoksul, okumamış, cahil demeyelim de okumamış, hayatı sadece Suriye'de aldığı kültürden ibaret olan ikinci, üçüncü eşliğin çok normal olduğu, 10 çocuğun mutlaka işte yapılması gerektiği. Ben bunlarla kendilerinden konuştuğum için söylüyorum, gerektiğini varsayan, geleneğe bağlı insanlar bize kaldı (Görüşmeci 9).

Bu konu hakkında bir dönem Harran'daki kampta güvenlik olarak çalışan bir görüşmeci şunları dile getirmektedir:

Ekonomik açıdan bakarsak bunlar çok ucuz çalışan insanlar, yani afedersiniz, nasıl diyim size, 100-200-300 liralık hamallık işi diyoruz biz, hakeza ne diyorlar onlara, kaldırıp indirme işlerinde çalışan mesela Urfalı vatandaşlarımız, hemşerilerimiz, belli bir miktar para alıyordu, bunlar onun daha düşüğünü almaya başladılar. ... Mesela vergiden muafiyetleri var bunların. ... Devletin bilmiyorum bunlara yardım yapıyo mu yapmıyo mu bilmiyorum, bizim bildiğimiz Avrupa'dan gelen bi fondan yardım geliyo, bunun ne kadarı doğru ne kadarı yanlış bilmiyorum. ... Yani her ay belli bir miktarda bunlara para yatıyor, devlet tarafından çocuk başına mı ne yatıyor, Kızılay hakeza yatırıyor bunlar, tabiki il, yurt dışından gelen yardımlar da var. Bunlar şu anda hala da devam ediyor (Görüşmeci 3).

Aşağıda geleceği üzere göçmenlere yapılan yardımların kaynağı hakkında görüşmeci tam net bir bilgiye sahip olmadığını belirtmekte fakat ev sahibi ülkenin yardımları tek başına yapmadığını bildiğini eklemektedir. Fakat burada vurgusu yardımların “hala” devam etmesi üzerinedir. Görüşme boyunca takınılan tavırdan yola çıkılarak denilebilir ki; görüşmeci Suriyeli göçmenleri çoğunlukla yapılan yardımlardan geçinen bir “yük” olarak görmekte, yapılan yardımların rahatlığı ile çoğunun çalışmadığını ve bu durumu suistimal ettiklerini düşünmektedir. Bu konu hakkında kampta şahit olduğu bir durumu şu cümlelerle aktarmaktadır:

A işin üçkağıtçılığına gelirsek, devletin en zayıf noktası duygusallar bacım, çok duygusalız biz, çok merhametliyiz, öyle böyle değil, yaani acıyoduk ama acınacak durumda olmayan insanlar çok işte, işin uyanıklığı o. Nasıl diyim Urfa'da evi var, bakın Urfada evi var, kendi şahsi evi var, ama kampta giriş-çıkış yapıyodu ki kamptan çıka, çıkmamak için.

(Araştırmacı) bedava olduğu için her şey?

Hıhı bedava (Görüşmeci 3).

Bu bilgilere ek olarak göçmenlerin nasıl ve neden bu kadar çok geldiklerine dair düşüncelerini şu cümlelerle aktarmaktadır:

Beşar Esad'ın dediği gibi bunlar ne, nasıl diyim 'ne kadar çapulcu işe yaramaz varsa hepsi Türkiye'ye gitti' dedi, o karakterler mesela, bunlar da buraya menfaat için geldiler. ... E tabi duydular eş-dost-akrabalardan Türkiye'deki yardımları, öğrendiler, e tabi konaklama tesisleri ücretsiz elektrik bedava, su bedava, ulaşım bedava, hastane bedava demiştik değil mi, ilaç bedava, çocuk yardımı bedava, gıda bedava, aylık bi küsürat ücret yatıyo aile başı (Görüşmeci 3).

Burada kurduğu ilk cümlede Beşar Esad'ın kendi halkının bir kesimi için kullandığı "çapulcu" ifadesini aktararak aşağıda ele alınacak damgalamayı gerçekleştirmekte ve bazı bölgelerde savaş olmasa bile Türkiye'ye sığınmalarının yapılan yardımlardan dolayı olduğunu aktarmaktadır.

İş gücü konusunda bir görüşmecilerin bu cümleleri ise özellikle modern bir olgu olarak vurgu yapılan göçün etkilerinin dünyanın birçok yerine aynılaşmaya başlamasına bir örnek olmaktadır. "Haa iş açısında desek ucuz işçiler. Ucuz işçiler yani Türklerin yapmayacağı işi yapıyorlar, cüzi miktara yapıyorlar. Allah var yapıyorlar" (Görüşmeci 3). Bu cümleler zamanında Almanya ile başlayan ve diğer ülkelerle de devam eden Türkiye'den işçi göçü verilmesi örneğiyle birebir örtüşmektedir. Zira o dönem talep edilen işçiler de ülke vatandaşlarının ya çalışmak istemediği ya da ideolojik anlamda çalışmaması gereken iş kollarından meydana gelmekteydi.

Yukarıda dile getirilen küresel kapitalizmin, eşitsiz gelir dağılımı ile alevlendirdiği gruplar arası çatışmalar (Anjum, 2020); bu bölümde yapılan atıflarla bir kez daha önemini göstermektedir. Zira göçmenlerle aynı etno-kültürel kimliğe sahip olan ev sahibi halk mevcut kapitalist sistemde pastadan bölüşülecek pay konusunda tehdit altında hissetmekte ve eski veya yeni çatışmaları daha da körüklemektedir.

Bu algı konusunda ise bir görüşmeci şu ifadeleri kullanmaktadır:

Neden biliyor musun çünkü biz çıkarıcıyız. Bak benim işimi elimden aldı, kiralar arttı. Bir evde üç aile toplanıp kalıyorlar, ev sahibi diyor ki her birinden 300 alsam 900 tl kazanırım. 600 liralık evi 900 liraya veriyor. Biz hiç kendimizi suçlamadık. İşte onlar dedik (Görüşmeci 11).

Saha boyunca “gerçekçi tehdit” (Stephan ve diğerleri, 2016) adlandırılması altında değerlendirilebilecek her türlü algısal ötekileştirme mekanizmasına dair birçok anlatıya şahit olunmuştur. Fakat bu olumsuz anlatılara ek Görüşmeci 11’in de ifade ettiği gibi bu durumu çıkarıcılık veya önyargı olarak değerlendiren kişiler de azımsanmayacak kadardır. Kamplara yapılan yardımlarda aktif olarak yer almış emekli bir Diyanet personeli ile yapılan görüşmede kendisi Urfa’da işsizliğin olmadığından iş beğenmeme durumunun olduğundan bahsetmiştir. Kendisinin yeni açılışını yaptığı restoranında çalıştıracak kişi bulamayışı örneğini vermiş ve beğenmedikleri işi Suriyeliler alınca ev sahibi halkın sinirlendiğini aktarmıştır. Ayrıca Sırrın’da görüşeceğimiz yere giderken geçtiğimiz yerlerde inşaat işçilerinin, isot/biber temizleme-kurutma işlerinin hepsinde artık Suriyelilerin çalıştığını ve onlar giderse şehrin ekonomisinin büyük zarar göreceğini belirtmiştir.

Ortak görüşe sahip, sahada aktif olarak bulunmuş Görüşmeci 14 de durumu şu şekilde anlatmaktadır:

Bunların demek istediği şu “biz Urfa’yı kalkındırdık, Urfa iktisat olarak bizim gelişimizle farklılaştı”. Haklılık payları var mı? Var. Yazın burada kimseyi bulamazsın. Ama sokaklara bi baktığım zaman dolu. Ama sokakların şu an yani bu zaman diliminde eı sokakların içinde yürüyen yerlilerimiz değil Suriyelidir, hıh e bu da bi avantajdır. Yani bakkal çalışacak, berber çalışacak, esnaf çalışacak beyaz eşyacı çalışır, bu bizim için bi avantajdır aslında. Ama esnafımız diyor ki “illaki benden gelsin alsın” yani o malesef ahilik sistemi maalesef yok bizde. Yani zayıflamış. Eı yoksa ahilik sistemi olsaydı benden almasın arkadaşımından alsın derdik bunlar daha mağdurdu, mallarını mülklerini evlerini bıraktılar, zengin olan şu an burda fakir oldu. O düşünceyle davranabilirdik en azından. Maalesef işte öyle, inşaallah iyi olur. Yani bi şöyle bişey diyebilirim eı şu an Suriyelilerin bir an önce gitmesini isteyen yüzde doksanimiz. Yani sayı olarak verebilirim, yani on kişiden dokuzu gitsin der bi

kişi der kalsa da olur der yani eğer öyle bi anket yapılmak istense. O netice çıkar.

Görüşmecinin ifade ettiği göçmenlerin istenmemesi durumu ile Bucak'ın (2019) çalışmasındaki verilerle bağdaşmaktadır. Bu başlık altında ele alınabilecek bir diğer konu ise neredeyse her görüşmede değinilmeden geçilmeyen dilencilik konusudur. Yine aynı görüşmeci (Görüşmeci 14) durumu şu cümlelerle anlatmaktadır:

E dilencilik biliyorsunuz Türkiye olarak bittii, sonra başladı yeniden başladı. Yerlilerimiz de geliyo, eski dilenciler geliyo diyo ben Suriyeliyim diyor, ben orada camı açıyorum penceresini “kardeş diyorum hangi vilayetinden?” Diyor ki “suri, suri diyor” (gülüşmeler) Yani hangi vilayetinden Arapça konuşuyorum bilmiyor, denk geliyor bak şimdi, ama kendisi yerlidir. Şimdi bir nevi o oldu, hırsızlık yapıyor mesela belki bizim yerli yaptı o hırsızlığı, Suriyeli yaptı diyor.

Yine sahada aktif olarak görev alan biriyle sohbet edilirken aynı ifadeleri kullanmıştır. Özellikle çocuk dilenciliğinin Urfa'da bittiğine ve okullaşmanın arttırıldığına hatta bir dönem sokakta dilendirilen Suriyeli çocuklara resmi kanallar aracılığı ile sahip çıkılarak eğitime kazandırdıklarını aktardı.

Dilencilik konusundan bahsettikleri esnada birçok görüşmecinin “bıkkınlık” ifadesini kullandığının da belirtilmesi gerekir. Görüşmeci 7 ise “Yevmiyenin dışında hem devlet onlara para veriyor hem de çalıştıkları para. Bir de dilencilik fazla oldu. Suriye dilencileri hep Urfa'yı istila etti” cümlelerini kurarak bu durumu şehre yapılan bir işgal ve istila olarak değerlendirmektedir.

Ev sahibi toplumun zor, kaygılı ve ekonomik olarak zorluklardan geçtiği dönemlerde ötekileştirme mekanizmalarının daha da arttığı, farklılıklara daha da odaklanıldığı bilinmektedir (Volkan, 2019: 137). Fetzer (2000: 59) Fransa'nın buhran dönemlerini örnek vermekte ve kültürel olarak Fransızlara daha yakın olan İtalyan göçmenlerin bile hoş karşılanmadığını belirtmektedir. Şanlıurfa halkının da ötekileştirme mekanizmaları bu durum özelinde benzerlik arz etmektedir.

Ayrıca bu bölümde ele alınan ve görüşmeciler tarafından vurgu yapılan birçok nokta literatür ile benzerlik arz etmektedir. Şanlıurfa şehrinin göçmenler için mekânsal seçimi konusunu ele alan çalışmada İnce (2018) göçmenlerin en zorlandıkları konunun ekonomik sebepler olduğunu vurgulamaktadır ve göçmenlerin şehri terk ediş sebeplerinin çoğunlukla ekonomik gerekçelerden oluştuğunu belirtmektedir. “Yeni gelen göçmenlerin, barınma ve istihdam alanlarında geldikleri ülkelerin alt sınıflarıyla rekabete girme eğiliminde” olduklarını vurgulayan Castles ve Miler (2008: 347) da bu durumun tehdit algısına sebep olabileceğini belirtmektedirler. Bucak (2019: 62) da yaptığı çalışmada göçmenlerin işsizlik oranlarını arttırdığı ve ekonomik düzeni bozdukları algısının hakim olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Aşağıda geleceği üzere refahın paylaşımı konusunda ev sahibi halk tarafından hissedilen hoşnutsuzluk ve tehdit algısı da yine literatürde yer almaktadır (Turper, 2017: 1087; Rios ve diğerleri, 2018: 220; Yalçın, 2017:104). Tümtaş (2020: 183) da çalışmasının sonuçlarından birini “Suriyeliler hakkında olumsuz düşünmenin en önemli nedeni %80,1’le ekonomik sorun olarak algılanmalarından kaynaklanıyor” cümleleri ile açıklamaktadır.

Bu bölümde aktarılan bulguların çoğuna dayanarak denilebilir ki; şehir halkında kararsızlık hali, bir çifte standart durumu kültürel olduğu kadar ekonomik alanda da baş göstermektedir. Zira tembel olmakla addettikleri dış guruba aynı zamanda iş imkanlarını işgal ettiklerine dair bir inanış ile karşı çıkmaktadırlar. Burada bir kez daha fark edilmektedir ki önemli olan tehditin gerçekte var olması değil algının yoğunluğu ve önyargıya bağlılıktır.

4.2.3.1 Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma

Göçmen karşıtlığının bir başka sebebi ise ev sahibi toplumun mevcut durumundan daha kötüye gideceği algısıdır. Bu tehdit algısının alt başlıklarından birini ise sağlık sistemini ev sahibi toplumun bireylerinden daha fazla kullanarak kaynakları tüketmeleri, sıra beklemeden hizmetlere erişim sağlayabilmeleri ya da hastalıkların daha kolay yaygınlaşmasına, eski hastalıkların tekrar ortaya çıkmasına sebep olmalarıdır.

Eski hastalıkların tekrar ortaya çıkması konusunda bir görüşmeci bu görüşünün sadece kaygı değil gerçek sonuçlar olduğunu vurgulamıştır:

Çok basit bir örnek vereyim size bizde Urfa'da 4 tane hastalık yok oldu sıtma, verem, şark çıbanı, çocuk felci Suriyeliler'in buraya gelmesiyle birlikte bu mikrop ın uzmanların dediğine göre yeni mikropla şey ol, ı şey yapıp, birleşip daha güçlü bir hal almış ben basit dille anlatıyorum biyolojik dille anlatmak, anlatamam da zaten yetersizim o konuda ve şu anda Urfa'da şark çıbanı var, verem var verem tamamen bitmişti şark çıbanı çok azdı sıtma var, çocuk felci tekrar hortladı (Görüşmeci 9).

Verilen bu bilgilerin doğruluk payı olmakla birlikte bu durumun yaşanmasında ; göçmenin bizzat kendisinin değil onlara sunulan yaşam şartlarının etkisi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Uluslararası Sağlık Örgütüne göre göç ve bulaşıcı hastalıklar arasında sistematik bir bağlantı bulunmamakta; bulaşıcı hastalıkların göçten bağımsız yoksulluk durumu ile ilişkisi bulunmaktadır (WHO, t.y.). Temiz suya erişimin kısıtlı olması; toplu alanlarda yaşamak zorunda kalma; kanalizasyon altyapısının eksikliği gibi sebepler hijyen eksikliğine sebebiyet vermekte ve bu da bulaşıcı hastalıkları arttırmaktadır (Sezen, Turan ve Kaya, 2018: 121). Aynı zamanda savaş ve çatışma ortamlarında sağlık hizmetlerine erişimin zor ve aşılma oranlarının az olması; göç edilen ülkede sağlık hizmetlerinde yeteri kadar personel bulunmaması da bu sebeplerden diğerleridir (Sezen ve diğerleri, 2018: 126).

Bu başlık altında ele alınması gereken bir başka konu Göçmen Sağlığı Merkezleri konusunda, ev sahibi halkın yetersiz bilgisi sebebi ile göçmenlere özel bu sağlık kurumundan yararlanmak istemeleri ve yararlanamayacaklarına dair bilgilendirme sonrası “kendi vatanlarında sağlık kurumundan yararlanamadıkları” düşüncesi ile göçmenlere karşı görüşlerini perçinlemeleridir. Bu konuda Eyyübiye'ye bağlı bir göçmen sağlığı merkezindeki baş hekim ile yapılan sohbette hekim bunun örneklerine bazı günler rastladıklarını belirtmektedir. Bu sağlık merkezleri Birleşmiş Milletler tarafından fonlanmakta, başhekim Türkiyeli olsa da çalışan doktor ve hemşireler Suriyeli göçmenlerden seçilmektedir.

Hastanelerde önceliğin göçmenlere ait olduğu algısına dair bir başka görüşmeci de şu cümleleri dile getirmektedir:

Evlerde poşet poşet ilaçların çöpe atıldığını biliyorum, bedava diye. Hastanede öncelik onların, maalesef onların, bu hasta katkı payları ödenmiyordu ya yani en basit bir şey için bile hastaneye gider, meşgul ederlerdi. E biz acil bir şey olmazsa gitmeyiz. ... Biz Akçakaledeyken Urfaya doktora gelir olduk. Çünkü randevu alamıyoruz, yoğunluktan dolayı (Görüşmeci 18).

4.2.3.2 Kira-Konut Masrafları

Göçmen karşıtlığının bir diğer sebebi ise “gerçekçi” tehditler kategorisine girmekte olan; artan konut-kira fiyatlarının ev sahibi topluma etkisidir. Bu etki her ne kadar gerçek sonuçları olan bir etki olsa da sebebin sorumlusu konusundaki algı “gerçek” değildir. Bu konuyu bazı görüşmeciler, algı olduğunun farkındalığı ile dile getirmektedirler. Bu konuda üniversite öğrencisi bir görüşmeci aşağıda yer alan cümleleri dile getirerek aslında mevcut olan sistemde algının yönlendirildiği tarafta bir sıkıntı olduğuna dikkat çekmektedir:

E bir de tabii Urfa'da bilmiyorum duyduunuz mu konut fiyatları ve konut-kira, kira çok yüksek, onun sebebi olarak da Suriyelileri görüyorlar. Tabii, ben onları görmüyorum yani bence fırsatçılık. Ev sahipleri fırsatçılık yapıyorlar da yine de toplum onları suçlu görüyor. (Görüşmeci 1).

Bu konuda bir başka görüşmeci ise;

Ablacım her türlü açıdan ya, yani şu anda ev kiralari, ev kiralari bak, en basit ev kiralari, onlar ge, onlar gelmeden önceki ev kiralariına bakın şu an kamplar da kapandıktan sonraki ev kiralariına bakın. Arada dağlar kadar fark var. ... Burada yani afedersiniz yani afedersiniz ahır denilen yerler 800-900'e gidiyor, 600- 700'e gidiyor. Ev oturacak gibi değil, iki katı. O da var. İş yerlerinin kiralari arttı çünkü nüfus birden içeriye girdi (Görüşmeci 3).

Mevcut durumda tanınmayan, tanınmak istenmeyen, yabancı bir toplumun suçun sahibi olarak görülmesi; kendi toplumlarının bir parçası olan ve otoritelerinin yetkisiz kaldığı insanların hatalarını kabullenmekten çok daha kolay gelmektedir.

Fakat bazı görüşmecilerimiz de bu hakim algının etkisi altında kalarak Suriyeli göçmenleri günah keçisi ilan etmektedirler. Sonuçta, “Azizlerin aziz kalabilmesi için yabancıların günah keçisi ilan edilmesi gerekmiştir” (Kearney, 2012: 49).

4.2.3.3 Göçmenlere Yapılan Yardımların Kaynağı

Ekonomi başlığı altında incelenebilecek bir diğer karşıtlık sebebi ise yardımların kaynağı konusunda halka yapılan yanlış bilgilendirmeler ve yönlendirmelerdir. Bu konu hakkında sahada aktif olarak yer alan, Suriyeli göçmenler ve yardım kuruluşları ile bağlantıları olup iletişimde olan görüşmeciler yapılan yardımlara daha olumlu yaklaşmaktadır. Bir görüşmeci şu cümleleri kurarak; göçmenlerin Şanlıurfa’da “yük” olarak kaldıklarını düşünse de bu “yük”ün ihtiyaçları konusunda yapılan uluslararası yardımların da varlığını yok saymamaktadır:

Biz bu yoksul insanları kendi kesemizden de şey yapmıyoruz yani söyleyeyim size onu da. Bir gerçeği de ortaya koyalım. Avrupa Birliği, ABD, Kızılhaç bilmem ne adını ne sorarsan sor. Hani o 40 milyon, 40 milyar dolar harcadık falan diyorlar, diyoruz ya onun aslında çoğu da bu tür yollardan Unicef’in bilmem neyin çeşitli örgütlerin verdiği paralarla bu insanlara, bakımını sağladık. Yani bir nevi insan aldık ama insan gücü aldık, bah insan gücü de aldık, insan gücünün etkisi de çok olumsuz oldu (Görüşmeci 9).

Bu konu hakkında Kur’an Kurslarında yapılan görüşmelerden birinde bir katılımcı Suriyeli göçmen bir hanımefendinin kendisine; “Bize siz mi bakıyorsunuz ki? Parayı Avrupa gönderiyor” diyerek çıkıştığını, sinirli bir şekilde aktarmaktadır. Kendisi bu cümleyi aktarırken göçmen hanımefendinin omuzlarını silktiğini ve kendisiyle dalga geçtiğini hissettiğini de eklemektedir. Bu sebeple Suriyeli göçmenleri “nankör”, “kıymet, değer bilmez”, “vefasız” olarak tanımlamaktadır. Bu olay aktarılırken o anı tekrar hissettiğinden olsa gerek sinirlenmiş ve görüşmenin sonunda “savaş bitse de bitmese de gitsinler, yeter artık” demektedir.

4.2.4 Etnik Grup Aidiyeti

Urfalı Kürt bir görüşmeci konuya direk “istemiyih” diyerek başlamakta ve “bunlar Müslüman değil, Müslüman olan vatanını bırakıp kaçmaz” (Görüşmeci 5) cümlesi ile devam etmektedir. Görüşmeci 5’in gelini olan Türk Görüşmeci 12 ise “kundaktaki bebek bile vatani düşmana bırakmaz, şehitlik herkese nasip olmaz” cümleleriyle savaştan “kaçma” durumunun iç grup özelliklerine göre olumsuzluk ifade ettiğini pekiştirmiştir. Bu cümleler vatani savunmanın dini bir vecibe olarak görülmesinin Şanlıurfa toplumundaki hakim görüş olduğunu destekler niteliktedir. Bu algıya ters olarak “Can tatlıdır, ben olsam ben de kaçırdım” (Görüşmeci 17) şeklinde düşünen görüşmeciler de bulunmaktadır.

Sahada yapılan sohbetlerden birinde ise bir kişi kendisinin Suriyeli birisinin kendisine “siz olsanız biz sizi kabul etmezdik” dediğini belirtmiş ve artık savaş bitse de bitmese de ülkelerine geri dönmelerini istediğini dile getirmiştir.

“Urfalı Arap bir gelinimiz var. Hoştur ama. Bizim dilimizi konuşı ama farklıdır. Hissediyih. Biz yine ayrıyih” (Görüşmeci 6). Bu cümleleri ile görüşmeci ortak dili konuşmanın o gruba aidiyeti tamamlamaya yetmeyeceğini, ‘farklı’ olmanın gündelik yaşamın içerisinde sürekli hissedilebileceğini göstermektedir. Peki bu hissiyat ne zaman, hangi seviyede tamamlanacaktır? Ya da tamamlanabilecek midir? Günümüzde Türkiye toplumu ile ayrı gayrı görülmeyen “macirlerin” nesiller geçmesine rağmen ve muhacirliğinin aktarıldığı nesillerin bu topraklarda bu kültürle büyümesine rağmen bu kimlik tanımlamasını devralmalarının bu soruya bir nebze cevap olabileceği düşünülmektedir. Bu durum Almanya’daki Türkiye vatandaşları ve hatta Alman-Türkiye vatandaşları için de geçerlidir. Bu noktada farklılığın hissedilmesi ve göçmen kimliğinin devamı konusunda asıl mesela bu hissedilen ve nesillerce aktarılan duyguların kutuplaşmaya sebebiyet vermeden, ötekileştirmeden ve gruplar arası iletişimin eksik edilmemesinin gerekliliğidir.

Bu konuda bir başka örneği oluşturan aşağıdaki cümleler aynı dilin paylaşılmasına rağmen kültürün seneler içinde değişmesi ile “biz” ve “onlar” ayrımını perçinlediğini göstermektedir:

Ha tamam geldiklerinde Arapça konuşuyorlar, anlaşabiliyorlar ama yine de yabancı olarak görüyorlar. İşte bu bambaşka bii konu aslında hani düşünsenize gelen insanlarla aynı dili konuşuyorsunuz, anlaşıyorsunuz ama onları hala yabancı görüyorsunuz. Kültür öyle bi şey (Görüşmeci 1).

Şehirdeki Arap vatandaşların, gelen göçmenleri nasıl karşıladığı konusunda ise görüşmeci: “Aslında şunu söyleyeyim; Arapların mesela Kürtler ya da e11 Urfa'nın yerlisi Suriyelileri nasıl karşıladıysa Arapları da aynen öyle karşıladı. Ne eksik ne fazla” (Görüşmeci 1) cümlelerini kurmaktadır. Burada yine dikkatleri çeken üst bir Şanlıurfa şehri kimliğinin mevcudiyetidir. Bu konuda ek olarak Kürt etnik kimlikli bir görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Eyyübiyede normalde birbirimizin kim olduğunu biliriz. Kim Arap kim Kürt eee bazı zamanlar da saydırırız Arap, Kürt araba saydırır Arap Kürde saydırır. Gelin aldığında Kürt gelin aldın mesela diyelim Arapsın, e11. kadının canını yakarsın ama nasıl böyle canına okursun tam terside öbür türlü olur. E11 onlar geldi şimdi kendimiz dışında bu sefer onlara başladılar. Onlar artık. ... Ekip birleşti ve diğerini dışlamaya başladı (Görüşmeci 4).

Tam da bu noktada İnce'nin (2018: 320) “köylü-şehirli, zengin-yoksul, Kürt-Arap ikilemi ‘Suriyeli’ ve diğerlerine dönüşmektedir” cümleleri mevcut araştırma verilerini desteklemektedir.

Önceki çalışmalarda da ele alınan dış grup üyelerinin sayılarının gerçekten fazla algılanması durumu ile bu çalışmanın saha araştırmasında da karşılaşmıştır. (Hooghe ve Vroome, 2015: 39-40) bu konuda bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

Baskın oldu haa. Urfa için geçerli değil ki. Suriye sınırında olan bütün iller için geçerli bu. Antep böyle, Nizip böyle, Kilis böyle, Hatay bence var, Mardin Kamışlı tarafı var. Kanaatimce orası da öyle. Boğdular. Boğuldu ha. Güneydoğu Anadolu boğuldu (Görüşmeci 3).

Yine bir başka görüşmeci de bu konu ile çok sık karşılaştığını “Mesela bu şeyde konuşulur her yerde Suriyeli var derler” (Görüşmeci 4) şeklinde ifade etmektedir.

Bu konuya sahada görüşmecilerden birisiyle, başka bir görüşme için buluşulduğu vakit arada geçen konuşmalar daha da açıklık getirecektir. Oğlunu okuldan alma saatinde okul bahçesinde buluşulan görüşmeci birkaç gün önce yapılan görüşmede oğlunun sınıfında Suriyeli öğrenci istemediğini belirtmişti. Çocuklar dağıldığında birkaç çocuğu göstererek “bak mesela bunlar Suriyeli” diye göstermiş ve diğer velilerle tekrardan memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Daha sonra okuldan diğer görüşmecinin evine yürürken mahallenin sağında solunda bulunan işletmeleri göstererek “bak bu bakkal onların, bu apartmanda hep onlar var, her yerdeler” diye aynı yaşam alanını paylaşmaktan duyduğu memnuniyetsizliğini tekrardan dile getirmiştir.

Şanlıurfa halkı için çok önemli olan şehirde yaşayanları tanıma durumu ve şehir kalabalıklaştıkça bundan duyulan memnuniyetsizlik yine bir görüşmeci tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: “Şehirde gezen insanları tanırdın, göç gelince tanımaz olduk” (Görüşmeci 6). Yine bir başka görüşmeci de mülakat esnasında şehirde birbirini tanımanın önemini defalarca vurgulamış, aşiret kimliğinin asıl öneminin bu tanıma ve aile büyüklerinin birbirini bilmesine bağlı olduğunu belirtmiştir. Görüşmeci 4 ile yapılan mülakatın özeti; bu tanınmışlığa bağlı olarak köyden şehre göç eden Arap ve Kürt kimlikli aşiretlerin, şehir eşrafından kız alıp vermede bile çekinceye sahip olmasıdır. Çünkü tanımıyorlardır. Şanlıurfa halkı için tanıma demek bir problem yaşandığında muhatap alınacak birinin olması demektir ve gelen göçmenlerde akrabalık ilişkisi yoksa yaşanan sorunlar daha geç çözüme kavuşabilmektedir.

Etno-kültürel grup aidiyeti ve göçmen karşıtlığı arasındaki bir diğer bağlantı da demografik yapıya tehdit konusunda karşımıza çıkmaktadır. Bu konuya dair en yaygın tehdit algısı ise dış grubun, ev sahibi toplumdaki daha fazla çocuk yapması sebebidir. Buna ek bu kadar fazla sayıda göçmenin tek bir şehirde yoğunlukla özel olarak tutulmasının bir politika olduğuna inanan görüşmeciler de bulunmaktadır.

Şehrin demografisinin göçten sonra değişip değişmediği ile alakalı soruya aşağıdaki cümlelerle cevap veren Kürt kimliğine sahip bir görüşmeci, göçmenlerin diğer sınır şehirleri ile paylaşılmaması örneğini vererek bunun bir politika olduğunu savunmaktadır:

Tabii, tabii değişti hala Kürtler yoğunlukta ama eıı şimdi Suriyeliler gelmeden önce yaklaşık eıı Urfa nüfusu 1 milyon 800 bine ulaşmıştı. ... Geriye kalan 1 milyon 400.000i Kürt oluyor, yerlileri de bi 200, 300 bin yuvarlak hesap sayarsak o kadar yoktur zaten yerleri de yine de öyle sayarsak yine çoğunlukta Kürtler oluyor. E şu an Urfa'da yaşayan Suriyeli sayısının 1 milyona yaklaştığını söylüyorlar. ... Hemen hemen Kürtlere yetiştiler. Öyle olunca da tabii demografi değişiyor. ... belki de devlet bilerek bunu böyle yapıyor, en azından böyle o Kürtlerin yoğunluğunu kırmak için olabilir, ileriye dönük olarak. ... Demografinin değişmesi konusunda onlar da (Kürtler) galiba benimle, hatta ben Kürtler gibi düşünüyorum galiba, biraz da devletin etkisi olduğunu düşünüyorlar. Çünkü devlet eıı bu 1 milyon insanı biraz daha eıı farklı şehirlere paylaşabilirdi. Ama özellikle burada tutmasının bir sebebi var yani yoksa şikayetçi olmalarıyla alakalı değil. mesela Antep'te eıı Suriyeli yok şu an diyorlar. Keşke Antep'liler şikayetçi Antepliler buraya gönderdi, devlet istemeseydi Antepliler Suriyelileri hiçbir yere gndermezdi. Bu da bi gerçek. Demek ki burada eıı olmasını istiyor devlet (Görüşmeci 1).

Aynı konuyu şanlıurfa'nın şehirli nüfusundan olan bir görüşmeci de desteklemektedir. Arapların Türk milliyetçiliğine daha yakın olduklarını iddia etmekte ve bu sebeple Kürt nüfusuna nazaran tercih edilerek, nüfus politikası uygulandığını görüşme esnasında dile getirmektedir. Görüşme için bizleri makamında ağırlayan kişi de görüşme sonrasında bu görüşe katıldığını belirtmiştir. Sahada süresince yapılan sohbetlerde de bu konuya katıldıklarını belirten kişiler olmuştur.

Ev sahibi halktan Arap etnik kimlikli olan grşmecilerimizin neredeyse hepsi, Suriyeli göçmenlerden "onlar" olarak bahsettiğine şahit olunmuştur. Bu da grup aidiyetinin aynı etnik kimliğe sahip olursa bile başka kimlik ve kültür aidiyetlerine bağlı olarak fark ettiğini göstermektedir.

Bu konuda bir başka mesele ise Suriyeli göçmenlerin "savaşı unuttukları" yönünde algılardır. Bu konuda hakkındaki görüşlerini bir görüşmeci şu şekilde dile getirmektedir:

Yani adam memleketi de unuttu savaşı da unuttu. İşte acaba ne zaman savaş biter de geri giderimi de unuttu. İşte burda ne yapabilirim, nasıl ev alabilirim nasıl yerleşebilirim. İşte hep böyle geleceğini düşünmeye başladı, geçmişi unuttu. Hani bu onlardan kaynaklanıyor. Biz bu şekilde artık onlara sıcak bakmamamızın sebebi budur diye düşünüyorum. Kışlık eşyasını getirmeyen vardı. Baktılar olacağı yok bu iş uzayacak öyle ümidi kesince koştuk her şey. O kopunca burda hayat değişti herkes için (Görüşmeci 18).

Bu konuya dair bir başka görüşmeci de şu cümleleri kurmaktadır:

Suriyelilerin biraz burnu, burnu havada yani şey ha e11 sanki biz savaştan kaçmışız başka bir ülkeye gitmiş gibiyiz. Gençler birbiriyle anlaşamazlar. Yani birbirine anlaşmaz demiyim de diyalogları yok gidip gelmezler çünkü çok fazla dil de bildikleri yok ama bi zıt noktaları var ama ben de çözemedim onu (Görüşmeci 2).

Burada görüşmeci hakim anlayışta mevcut olan “mülteci gibi davranmama” durumunu vurgulamakla birlikte iki toplum arasındaki ilişkide etnisitenin etkisine dair de ipucu vermektedir. Belirli bir özellik belirleyemese de iki toplumun birbirinden farklı olduğunu ve bu sebeple teması en az şekilde devam ettirdiklerini vurgulamaktadır. Esnaf olan görüşmeci şu cümleleri de eklemektedir:

Yani Araplar benim bildiğim kadarıyla bak, sözüne sadık bir insan değiller. Hep zevk peşindeler hep heyecan peşindeler. Yani dünya zevki peşindeler ama Kürt halkı böyle değildir. Yani ben Kürdüm, ben Kürdüm diye bunu söylemiyorum. Ama gerçekten Kürt Kürde bir şey söylediğin zaman bir suç olurdu veya olmazsa birşey söylediğin zaman yüzü kızarır, onlar da o olmuyor. ... az çok biliyoruz. Biraz dostlukları zayıf, hepsininki değil tabii sağlamı var içinde yok değil. Ama genellikle dostlukları zayıf. ... var bizde de aynısı var ama Araplarda biraz bir tık fazla (Görüşmeci 2).

Suriyeli göçmenler ile iş yapmak ve onlara duyulan güven konusunda Urfalı Arap bir görüşmecinin de yine aynı cümleleri kurması ise başka bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ortak etnisiteye ve hatta akrabalığa rağmen bir başka ülkenin

vatandaşlarına karşı duyulan güvensizlik iç ve dış grup kavramlarının çeşitliliğini göstermektedir. Mevsimlik işçi çavuşu olan Arap etnik kimliğine sahip bir görüşmeci (Görüşmeci 13) yerleşim yeri olan Sırrın'da yaşayan Kürtlerle ilişkisi hakkında onlarla çok muhatab olmadığını zira sevmediğini dile getirmiştir. Burada kastı genel olarak Kürtlerdir ve sebebi olarak da mevcut ortak dil olan Türkçeyi kullanma konusunda Kürtlerin kullanmamakta diretmesidir. Burada konuyu çok açmasa da politik anlamda bir ötekileştirme mekanizmasının olduğu fark edilmektedir. Daha sonra Suriye'den gelen Araplarla iletişimlerinde konusunda akrabalarının olduğunu fakat kendisinin ilgilenmediğini ve genel olarak Suriye Arapları ile iletişimde bulunmamaya çalıştığını dile getirmiştir. Bunun sebebi olarak ise senelerce akrabalıklarını ve desteğini görmediği insanlarla konuşmak istemediğini belirtmiş “hangi zor günümde yanımdaydılar ki ben de şimdi olayım” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Bu cümleler aşiret ve akrabalık bağlarının kuvvetinin sürekli üzerinde durulduğu bir kültür için oldukça bireysel kalmaktadır. Görüşmeci Suriyeli Araplarla iş yapma konusunda ise iki olumsuz örnek aktarmakta ve “başıma bela almak istemem” diyerek durumu özetlemektedir. Örneklerden ilki sanayide önceden çıracağı olduğu ustasının yanında çalışan ve ustasından oldukça yardım gören bir Suriyelinin, ustayı dolandırması ve yarı yolda bırakmasıdır. Diğeri ise mevsimlik işçi alımında özellikle Suriyeli seçmemeye dikkat etmesi çünkü bir başka arkadaşının her sene Suriyelilerin kavgaları yüzünden başının belaya girmesi örneği ile karşılaşmış olmasıdır. Tam da bu noktada Barth'ın (2001: 15) “farklı coğrafyalar üzerinde yaşayan ve aynı etnik gruba mensup olan sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir” cümlesi araştırma sahasından elde edilen veriye daha da anlam kazandırmaktadır.

Farklı etnisitelerden görüşmecilerin aktardığı bu durumlar göstermektedir ki iç grup ve dış grup kimlikleri bazen kesişebilmekte bazen de alt başlıklara ayrılabilir. Fakat nihayetinde tümünden gelindikçe hep bir sonraki aşamada bir başka “öteki” icat edilebilmektedir. Türkiye ve Suriye; Türkiye'de Doğu ve Batı; Şanlıurfa'da Kürt, Türk ve Arap ya da şehirli ve köylü; Sırrın'da Kürt ve Arap; Araplardan iki farklı aşiret diye uzayıp gidebilecek bu liste her seferinde bir iç grup bir de dış grubunu, kendisini ve ötekini meydana getirmektedir. Bu durumu İnce (2018: 320) şu cümleler ile ifade etmektedir; “köylü-şehirli, zengin-yoksul, Kürt-Arap ikilemi ‘Suriyeli’ ve diğerlerine dönüşmektedir”.

Burada ötekileştirmenin, göçmen karşıtlığının fiiliyata dökülmediği ve aslında farkında bile olunmasının tersine olumlu algılanan bir hali ile karşılaşılmaktadır. Bir başka insanın geçmişi ve geleceğinden hangisine odaklanacağı konusunda söz sahibi olmak, gelecek kurma çabası için suçlayıcı bir hissiyata sahip olmak; travma dolu bir geçmişi bırakma isteği ve bulunduğu yerde yeni bir yaşam kurma hakkının göçmen olduğu için kendisinden alınması durumu. Buna ek olarak birçok görüşmeci tarafından “biz savaşta olsak böyle kaçırmazdık, böyle vurdumduymaz olmazdık” gibi cümleler kurulmakta ve ev sahibi toplum, kendileri için “erdemli ve olumlu” görülen davranışın dış grupta olmadığından hareket ederek ayrımcılığı pekiştirmektedir. Volkan (2019: 124) bu durumu “atalara ait tarihsel olaylarının zihinsel imgesi; kahramanlara, şehitlere, mağduriyete ve diğer duygulara gönderme yaparak, büyük gruptaki tüm bireyleri birbirine bağlamaya devam eder” şeklinde açıklamaktadır. Bir görüşmeci tarafından Urfa'nın kurtuluşu konusuna vurgu yapılması, vatan toprağının bırakılmaması gibi büyük grup aidiyeti (Volkan, 2019) oluşturan cümleler iç grubun lehine bir ayrıştırma da barındırmaktadır (Yalçın, 2017: 97).

4.3. Ötekileştirmenin Maliyeti: Göçmen Karşıtlığının Toplumsallaşması

Göçmen karşıtlığı toplumsallaşmaya ve yaygınlaşmaya başlasa da bazı görüşmecilerin can ve aile kaygısı konusunda empati yaparak konuya anlayışla yaklaştıklarına da şahit olunmaktadır. Örneğin bir görüşmeci eşiyile konu hakkında konuştuklarından bahsederek, “bazen eşime diyorum geldiler, ettiler diye o bana diyi ‘zor durumdalar, biz olsak biz de aynı durumda olurduk’” (Görüşmeci 6) cümlesini kurmuş ve gerek bireysel gerek toplumsal olarak doğru duygulara odaklanıldığında göçmen karşıtlığının ve onun gittikçe nefrete, kutuplaşmaya dönüşmesinin engellenebileceğine dair bir örnek oluşturmuştur.

Genel olarak bu bulgular sonucunda değinilmesi gereken bir diğer konu da yukarıda Castles ve Miller'ın (2008: 344-346) eserlerinde yaptığı göç ülkeleri ayırımında bahsedilen toplumlardan hiçbir kategorinin Şanlıurfa ilini karşılayamadığıdır. Şanlıurfa halkı ve Suriye halkı her ne kadar ilk kategorideki ülkelerdeki toplumlarla benzerlik gösterse de mevcut durumda Şanlıurfa'da Suriye halkı tüm benzerliklerine ve ortak tarihe rağmen gittikçe etnik azınlık oluşturma yönünde ilerlemektedir ve birkaç katılımcı tarafından da ifade edildiği gibi Suriyeli göçmenlerin yaşam alanları

“getto”laşmıştır. Bu gettolaşmanın Şanlıurfa özelinde oluşması ve halkın bu konudaki algısı hakkında bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

Sanırım bu konuda ben biraz eı Suriyelilere yükleniyorum, gelenlere yükleniyorum çünkü gelenler yani mülteciler halkın arasına karışmadı tamamiyle. Bütün şehre yayılmadılar mesela, belirli şehrin belirli bazı bölgelerinde gettolaşmaya gittiler. E gettolaşmanın olduğu yerde de kabul görmezsin. Bu bii kuraldır yani bu Almanya'ya da gitsen böyledir, Fransa'ya gitsem böyle, gitsen böyledir ya da başka bir Ortadoğu'da başka bir ülkeye gitsen de böyledir. Sen gittiğin yerde oranın kültürüne adapte olmaya çalışmıyorsan, oranın insanların arasına karışmıyorsan şehre karışmıyorsan. ... Topçu Meydanı mesela. Topçu Meydanı genellikle hep şey derler işte Urfa'dakiler derler ki hep Suriyelilerin yeri diye, bütün Suriyeliler oraya yerleşmiş, iş yerlerini orda açmışlar, eı kendi yemeklerini yapan lokantaları orada açmışlar kendi giysilerini satan giyimci dükkanlarını orda açmışlar. Tamamiyle bi getto, tam bir getto yani hiç farkı yok bi gettodan, çok normal kabul görmemeleri (Görüşmeci 1).

Bu cümleler ile görüşmeci aslında toplumsal anlamda bir huzurun sağlanması için her iki kültüre ait toplumun da gönüllü bir şekilde iletişim sağlamasının önemine dikkat çekmektedir. Görüşmeci bahsedilen bu gettolaşmanın kabulü zorlaştırdığını hatta hala da kabul görmediklerini özellikle vurgulamaktadır.

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi toplumsal olarak bir bağ ve iletişim kurulduktan, iç grup-dış grup zaman içinde tek bir grup haline geldikten sonra yeni gelen toplum dış grup olarak addedilerek tekrardan bir ötekileştirme silsilesi başlamış bulunuyor.

Bu konuda Görüşmeci 2, Suriyeli bir arkadaşı ile arasında geçen konuşmayı şu şekilde aktarmaktadır:

Türkler biraz daha yani Suriyelileri alt tabakada görüyormuş gibiler. Yani mesela diyor ben dışarıdayım diyor. Türkler benle muhatap olmuyor diyor. Hep Kürtler benle ilgileniyor, Kürtler bana sıcak geliyor diyor. Ya sıcak gelme

nedir işte. Yani bir tatlı sözdür başka ne olacak ki? Yani bir tatlı söz de biliyorsunuz sadakadır (Görüşmeci 2).

Şanlıurfalıların bu durumla alakalı görüşlerine dair bir görüşmeci şu cümleleri kurmaktadır:

İkilem arasındalar, duygu karışıklığı yaşıyorlar insanlar da. Çünkü yani şöyle; her halkın iyisi de var, kötüsü de var. Buraya gelirken iyisi de geldi kötüsü de geldi. Dolayısıyla kötüsüyle karşılaşan kötü şeyi anlatıyor, iyisiyle karşılaşan iyi şeyi anlatıyor. O yüzden her iki duyguyu da görüyorsunuz (Görüşmeci 16).

Ele alınması gereken bir başka konu ise sınır dışı edilme ve bunun ev sahibi toplum ile göçmenler üzerindeki etkisidir. Bir görüşmeci “uyarıldıklarında dinleyip özür dinleyenler de var, bunun yanında işte nasıl olsa “devlet benim arkamda, karışamazsın” diyen de var. Sen pes ediyosun, ne hali varsa görsün diyosun.” (Görüşmeci 18) cümleleri ile göçmenlerin çoğu zaman rahat olmalarının sınır dışı edilmediklerinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Aksine sahada bizzat görev alan bir başka görüşmeci ise (Görüşmeci 14) şimdiye kadar birçok göçmenin sınır dışı edildiğini; özellikle de dolandırıcılık, suç çeteleri ve benzeri faaliyetlerde bulunanların affedilmediğini belirtmiştir. Yine bir başka görüşmeci (Görüşmeci 10) sınır dışı edilme korkusunun Suriyelileri uyuma yaklaştırdığını dile getirmektedir. Bu konudaki farklı algının sebebinin ise yetkililerce gerek ev sahibi gerekse de göçmen toplumun bilinçli bir şekilde bilgilendirilmemesinin olduğu düşünülmektedir. Ayrıca her bir bireyin kendi çevresinden şahit olduğu kadarıyla olaylara şahit olmasının verdiği kısıtlı temas fakat tam aksine genelleme özelliği bu durumu daha da içinden çıkılmaz kılmaktadır.

Valla inşallah diyoruz işte, yani misafirler burdalar biz elimizden geleni yaptığımızı eıı eminiz, vicdanen rahatız. Devlet olarak da millet olarak da. Özellikle Akçakale halkı çok büyük bir şey düştü onlara bu konuda çok mağdur oldu. Çünkü en büyük ev sahipliğini onlar yaptı, en çok kalabalığı orda yaşadık. ... Çok da büyük sabrettiler diye düşünüyorum. İnşallah savaş biter ve memleketlerine dönerler. Bir anı olarak kalır diye düşünüyoruz. Yerleşen var ev alıp da. Millet devleti suçlayacak ev vermesin diye ama resmiyette olacak (Görüşmeci 18).

Şanlıurfa halkının özellikle nüfus ve kültür işgali olarak algıladığı Suriyeli göçü için verdikleri tepkiye; zamanında ülke içinde gerçekleştirilen zorunlu göç sonucu diğer şehir halkları tarafından Kürtler ve Doğulu-Güneydoğulular için gösterilmiş olmasının çalışma için özel bir yeri vardır. Saraçoğlu'nun (2009: 36) "Kürtlerin kitleler halinde batı illerine göç ederek ve çok çocuk yaparak buraları işgal edeceklerine yönelik inancın da bu resmi ideolojide ve örgütlü milliyetçi çevrelerde sıklıkla dile getirilen beka kaygısı söylemine akraba olduğu ve ondan beslendiği söylenebilir" şeklinde ifade ettiği bu durumun aynısı bugün Şanlıurfa halkında, Suriyeli göçmenlere karşı yaşanmaktadır.

Yukarıda bir görüşmecinin değindiği tek tipleştirme hakkında bir başka görüşmeci ise şu cümleleri kurmakta ve bu tek tipleştirmenin her iki toplumda da mevcut olduğuna dikkat çekmektedir:

Bazı Suriyeli aileler, müşterilerim vardı. İşte bak siz Türkler bizi istemiyorsunuz. Bize böyle bize şöyle yapıyorsunuz. Yani ne oluyor bir Urfalı yaptığı zaman bir Türk yaptığı zaman hepimize mal ediyor. Yani şimdi onlar da bir tanesi yaptı diye bizde onların hepsine mal ediyoruz karşılıklı ama keşke böyle olmaması lazım. ... Bazen insanları ön yargıyla gitmeyeceksin (Görüşmeci 2).

Saha çalışması sırasında mevcut ötekileştirmenin, göçmen karşıtlığının bazen gayri-insanileştirmeye kadar vardığına da şahit olunmuştur. Sahada yapılan sohbetler esnasında bir kişinin "koyun sürüsü gibi", bir başka görüşmecinin ise "it sürüsü gibi" (Görüşmeci 12) şeklinde kullandıkları ifadeler bu durumu gözler önüne sermektedir. Ayrıca kamplarda güvenlik olarak görev yapan bir başka görüşmeci de "vahşiler" ifadesini kullanmaktadır. Yukarıda aktarılan bir başka gayri-insanileştirme de "sürü gibi" ifadesi olmuştur. Tajfel (1979: 189), sosyal tarihimizin dış grup üyelerini insandıışlaştırmanın korkunç örnekleri ile dolu olduğunu belirtir. Uyan-Semerci, Erdoğan ve Önal (2017: 268), ötekileştirmeye dair yaptıkları çalışmanın sonucunda benzer ifadelerin kullanımı ile karşılaşmışlardır; ayrıca bu gayri-insanileştirmenin temelinde ötekileştirme faaliyetini meşrulaştırma mekanizmasının yattığını belirtmektedirler.

Sonuç itibariyle göçmenlere karşı tutum ve davranışlarda, göçmenlerin toplumsal kabullerine etkisi açısından din ve etnik ortaklıkların incelendiği bu çalışmada; sekiz sene birlikte yaşam tecrübesinden sonra var olan din kardeşliği, ortak kültür ve tarih söylemlerinin halk için anlamını ve geçerliliğini yitirdiğine şahit olunmuştur. İç grup referansına ait olan din kardeşi ve misafir kavramlarına binaen “kucak açılan” göçmen toplum, aslında bir dış grup ve yabancı olarak addedilmektedir. Mevcut durumda yapılan görüşmeler dahilinde ev sahibi toplum kültürel ortaklıklardan ziyade farklılıklara odaklanmakta; “biz” ve “onlar” söylemini temel alarak hareket etmektedir. Tam da bu noktada ev sahibi toplumca kullanılan göçmen karşıtı retorik; Avrupa ve Amerika tecrübesiyle birçok noktada örtüşmektedir. İşlerinin ellerinden alınması, refahın paylaşımı, güvensizlik ve kontrolsüzlük gibi korkular bunların en başında gelmektedir. Bu söylemler içerisinde ilginç olan nokta ise ortak etnisiteye rağmen kültürün farklılaşması ve bu farklılıkların temel alınmasıdır.

Yukarıda değinilen göçmenin misafir olarak görüldüğü takdirde haklarından mahrum olması konusunda Ayhan Kaya da (2017: 65) “Ensar” kavramının yaygın olarak kullanılmasının mültecilerin durumlarını “ev sahibi toplumun” vicdanına bıraktığını; “devletin ve yurttaşların ilgi ve alakasına muhtaç edilgen insanlar olarak” algılandığını ve buna binaen de süre uzadıkça husumetlerin arttığına dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın saha sürecinde elde edilen veriler de bu durumu desteklemektedir. Suriyeli göçmenler misafir olarak görülmekte ve misafirin “az kalanının makbul olduğu” dile getirilmektedir. Ensar ve Muhacir olarak değerlendirildiğinde ise “muhacir” gibi davranmadıkları defaatle vurgulanmıştır.

Göçmenlerin misafir olarak görülmesi konusunda Görüşmeci 2 şu cümleleri kurmaktadır:

Yani hangi sebeplerle yani hani derler ya misafirin hakkı üç gündür. Yani dördüncü günü de gitsinler artık diye, misafirlikten çıkıyorlar ya bunların da o misal yani. Misafirlikten çıktılar bunlar. Yani artık gitmeleri lazım gidip yani biraz Urfa biraz rahata kavuşsun diye.

Araştırmanın çıktılarında bir diğeri ise Türkiye toplumunda özellikle etnik ve sınıfsal anlamda ötekiliği yaşayan kesiminin, “ikinci vatandaş” gibi hissettiği söylemleridir. Kur’an Kursu ortamında yapılan konuşmalardan birinde Arap bir teyze kendi kızının kira ödeyemediği için sürekli ev değiştirdiğini fakat Suriyelilere kira yardımı yapıldığını belirterek bu duruma çok üzüldüğünü belirtmekte ve “niye biz başkanımızın kardeşi değil miyiz” diye eklemektedir. Bu durumla diğer çalışmalarda da karşılaşılmaktadır. Uyan-Semerci ve Erdoğan’ın (2018) yürüttüğü araştırmada ikinci vatandaş gibi hissetme; Suriyelilere yönelik eğitim, vergi gibi konularda pozitif bir ayrımcılığın yapıldığı düşüncesinin politik anlamda Halkların Kardeşliği Partisi’ne yakın olan görüşmeciler tarafından dile getirilmektedir.

Tüm bu ele alınanları özetlemek gerekirse: “Grupların statü, güç ve hak anlamında eşit olmadığı bir toplumda gerçekteşen” bazı grupların lehine olan ayrıştırma süreçleri (Yalçın, 2017: 97) şanlıurfa ili bazında göçmenlere karşı hem maddi hem de manevi tehdit olarak algılanma; günah keçisi ilan edilerek gündelik yaşamın akışını ve huzurunu bozmakla itham edilme şeklinde ortaya çıkmaktadır. şehirde göçmenler gelmeden önce sosyo-ekonomik ve etno-kültürel anlamda mevcut olan ötekileştirme ve kalıpyargılara göre hareket etme durumu ise dış grup addedilen göçmenlerin gelişi ile Suriyelilere yönlendirilmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Türkiye, 2011 yılından itibaren daha önce tecrübe etmediği boyutta bir göçle karşılaşmıştır. Bu karşılaşma da ilk günlerden itibaren özellikle sınır kentlerinde daha yoğun hissedilmiştir. Suriye’den gelen göçmenler için uygulanan açık kapı politikası ile “din kardeşliği”, “Ensar-Muhacir”, “komşu” söylemleri de politika ve medyada kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle geçici olarak gelen “misafir”lerimiz için toplumsal kabulü kolaylaştıran zeminin hazırlandığı düşünülmüştür. Fakat aradan geçen sürenin uzaması sonucu ev sahibi halkın, “misafirler”in şehirde görünürlüklerinin ve kalıcılıklarının artmasını fark etmesi sonucu toplumsal huzursuzluklar oluşmaya başlamıştır (Erdoğan, 2018). Hissedilen bu göçmen karşıtı söylemleri araştırmak için seçilen Şanlıurfa şehri; Suriye ile sınır kenti olması, ev sahibi halk ve göçmenlerin ortak tarih ve kültürü paylaşması sebebiyle önemli bir yere sahiptir.

Ana sorusu “Etnik farklılıklar Şanlıurfa halkının Suriyeli göçmenlere dair tutum ve davranışlarını ne şekilde etkilemektedir?” şeklinde olan araştırma; Şanlıurfa ilinde göçmen karşıtı tutum ve davranışlarda etno-kültürel farklılıkların etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde bu çalışma; yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin ve gözlemlerin yapıldığı, toplamda altı aylık sürede toplanan verilerin analizine dayanmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen verilere binaen; Şanlıurfa halkı için geçici koruma altındaki Suriyelilerin etnik farklılığından önce “Şanlıurfalılık” kimliğine yakınlıkları önem arz etmektedir. Yani kültürel farklılıklar söz konusu olduğunda etnik farklılık, Şanlıurfa kimliğinin bir alt-kimliğini oluşturmaktadır. Aynı zamanda ekonomik ve sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda etnik farklılık etkisini yitirmektedir. Göçmen karşıtlığının iki ana sebebi olan kültürel farklılık ve ekonomik gerekçeler birbirinden ayrıştırılmamakta ve her görüşmede vurguları aynı derecede önem kazanmaktadır. Her ne kadar bazı görüşmeciler tarafından tek problem ekonomik diye belirtilse de sahada yapılan

gözlemler sonucu her iki faktörün de birbirini tetiklediğine şahit olunmaktadır. Nihayetinde araştırma için temel alınan Gruplararası Tehdit Teorisi (Stephan ve diğerleri, 2016) bu çalışma örneklemini içerisinde de anlam kazanmakta ve mevcut göçmen karşıtlığının sebebinin açıklamalarından biri olarak konumunu korumaktadır.

Çalışma sonunda elde edilen veriler dini yaşantı; kültürel ve gündelik yaşam tecrübeleri; ekonomi ve sosyal hizmetlerden faydalanma ve etnik grup aidiyeti olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır. Bu veriler bu bölüm içerisinde özetlenecek ve değerlendirilecektir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Şanlıurfa halkı kendi içerisinde etnik kimlik anlamında akrabalıklar vesilesi ile birbirine karışmakta fakat aynı zamanda ufak da olsa gündelik yaşam içerisinde etnik ve sınıfsal farklılık gerilimlerini tecrübe etmektedir. Bunun yanında yeni bir dış grup ile karşılaşma halinde bu etnik farklılıkların, üst bir kimlik olan Şanlıurfalı kimliği içerisinde görünürlüğü azalmaktadır. Ayrıca bu etnik farklılıklar çok uzun dönemlere yayılmakta olan bir sınıf özelliği de taşımaktadır. Kentli ve köylü ayrımının oldukça hissedildiği bu sınıf özelliğinde genellikle Kürtler ve Araplar köye mensup olmakta, bugün Türk nüfus olarak adlandırılan “eşraf” ya da “İsotçular” da kentli olmaktadır. Bu iki grup arasındaki gerilim bugün bile etkisini “İsotçu” kullanımının olumsuzluk içermesi örneğinde olduğu gibi devam ettirmektedir. Ayrıca bu kent ve kırsal ayrımı sahaya gitmeden önce bulgular arasında karşılaşılmamasının tahmin edilmediği bir olgudur. Buna rağmen yoğunluklu olarak vurgusu yapılmaktadır. Gelen göçmenlerin kentten gelmesi durumunda ev sahibi kentlin de hayatına daha kolay uyum sağladığı fakat asıl “sorun” yaşanan kişilerin kırsaldan gelenler olduğuna dair bir bakış açısı bulunmaktadır. Göçten önce Şanlıurfa anlatılarında da kent ve köy ayrımının çok sık yapıldığı göz önünde bulundurulursa; sembolik tehdit içerisinde zikredilen gündelik yaşamın sekteye uğraması ve kültürün değişmesine yönelik tehdit algısı daha da anlam kazanmaktadır. Kentleşme döneminde köyden göç eden halk, kent halkınca taraflarına yapılan ötekileştirilmeyi; artık yeni gelen göçmenlere devretmekte ve “nöbetleşe dışlanma”nın (Tümtaş, 2020) meşalesini taşımaktadır.

Ortak etnisitenin ise bir noktaya kadar ötekileştirmeyi azalttığı durumlarla da karşılaşmıştır. Örneğin Kürt bir görüşmecinin “Kürtleri daha iyidir” cümlesi buna

örnek teşkil etmektedir. Veyahut üst kimlik olarak Şanlıurfalı olmak, dış grup ile karşılaştığında oldukça önem arz etmekte ve “Urfa’nın Arapları, Suriye’nin Araplarına göre daha iyi” algılanmaktadır.

Bu bilgiler çerçevesinde yeni gelen grup olan göçmenlerin algılanışının da öncelikle Şanlıurfa kimliğine uygunluğuna bakılarak daha sonra etnisiteler arasındaki farka bakılarak değerlendirildiğini belirtmek gerekir.

Örneğin dini yaşantı konusunda etnisite etkisini yitirmekte ve Suriyeliler ile Şanlıurfalıların dindarlığına dair anlatılar yer almaktadır. Burada en çok dikkatleri çeken noktalar ise göçmen toplumun namazlarda sünnetleri kılmayı; namazlara şort, kapri gibi ev sahibi toplumca maneviyatsızlık olarak algılanan kıyafetlerle gelinmesi; ev sahibi toplumun değerlerinde önemli bir yeri olan vatan toprağının terk edilmiş olmasıdır. Allport (1979: 444) dinin, önyargıyı hem azaltması hem de artırması konusunda paradoksal bir rolü olduğunu belirtmektedir. Bazı insanların önyargı için tek tedaviyi dinde bulduklarını bazılarının da tam tersi dini yok etmekten geçtiğini dile getirdiğini eklemektedir. Burada asıl faktör dinin nasıl konumlandırıldığı ve görüldüğüdür; güç ve üstünlük açısından bakıldığında önyargıyı arttırmakta, kardeşlik açısından bakıldığında ise tam tersi azaltmaktadır (Allport, 1979: 542). Mevcut çalışma süresince de elde edilen bulgular bu yöndedir. Görüşmecilerin bir kısmı din kardeşliği vazifesinin yerine getirilmediğini vurgulamakta bir kısmı ise farklılıklara odaklanarak din kardeşi olarak görmeyi bile sorgulamaya başlamaktadır. Fakat bu noktada belirtmek gerekir ki: Burada görüşmeciler tarafından belirtilen dini yaşantı konusundaki farklılıklar, kültürel yaşamın din ile iç içe geçtiği noktalarda yaşanmaktadır. Yani maneviyatsızlık olarak addedilen davranışlar kültürel bir farklılık sonucu oluşmakta fakat ev sahibi halk tarafından “dindarlık” ve “takva” ile bağdaştırılarak kültürel çatışmanın kaynaklarından birini oluşturabilmektedir.

Katılımcıların çoğunun duydukları sebebiyle kendilerine ve çevrelerine bir zarar gelmesinden korkmalarını belirtmeleri, “gerçekçi tehdit” (Stephan ve diğerleri, 2016) ile bağdaşmaktadır. Medyada ve toplumda doğruluğu olmadığı halde yayılan birçok bilgi sebebiyle gruplararası kaygı artmakta ve ev sahibi toplum, göçmen toplum ile ilişki kurmaktan daha da çekinmektedir. Bu tavrın ise göçmen toplumu da etkilediği ve kendi içerisine kapanmasına sebep olduğu sahadaki görüşmelerde belirtilmiştir.

Buradaki algılanan tehdidin, etnisiteden bağımsız “yabancı” olmakla ve “göçmen” olmakla alakalı olduğu düşünülmektedir. Zira yabancı -ve göçmen de- vampir gibidir: Vücudu bizimki gibidir ama öyle değildir; gün ışığında zararsız olabilir ama her zaman gizli, karanlık bir potansiyel tehdit vardır; “bizim” gibi gözükürler ama bu sadece bir hiledir; canlı gibi gözükürler ama öyle değildirler (Khair, 2016: 22).

Kültürel farklılıklar ve gündelik yaşam tecrübelerinde temizlik; çocuk yetiştirme; kişisel bakım ve giyim alışkanlıklarındaki farklılıklar oldukça dikkat çekmektedir. Suriyeli göçmen kadınların makyaj yapması, erkeklerin eşofman giymesinin saygısızlık addedilmesi gibi noktalar sürekli dile getirilmiştir. Her iki toplumun da farklı geleneksellik ve modernleşme özelliklerini taşıması da gündelik hayat içindeki karşılaşmalarda dikkat çekmiştir. Ev sahibi toplum tarafından en çok tepkiyi toplayan alanlardan birisi de ikinci evlilikler olmuştur. Aile kurumuna direk tehdit olarak algılanan bu durum için çoğunlukla tek sorumlu göçmen kadınlar olarak algılanmaktadır. Ev sahibi toplumun kadınları da mağdur olmakta ve bu mağduriyet karşılıklı bir gerginliğe dönüşebilmektedir. Ev sahibi toplumun kadınları göçmenleri “eşlerini çalmakla itham etmekte”; göçmen kadınlar ise ev sahibi kadınları bakımsızlıkla etiketlemektedirler ve bu durum da zaten kısıtlı olan iki toplum arasındaki ilişkilere ket vurmaktadır. Benzer sonuçlara yapılan diğer çalışmalarda da karşılaşılmıştır (Kaya, 2017; İnce, 2018).

Ekonomi ve sosyal hizmetlerden yararlanma başlığı altında ele alınan her durum için de etnik farklılıkların etkisi çok hissedilmemekte onun yerine ve diğer başlıklardakinden de farklı olarak Türkiye vatandaşlığı vurguları öne çıkmaktadır. Devletin hizmetlerinden bir “yabancı”nın daha iyi yararlanması duygusu hakim olmaktadır. Aynı zamanda bulaşıcı hastalıkların yayılacağı ya da sağlık hizmetlerinin kalabalık nüfustan dolayı etkili kullanılamayışı da ev sahibi toplumu rahatsız eden durumlar arasında belirtilmiştir. Kira ve konut fiyatlarındaki artış sıklıkla dile getirilmiştir. Bu durum da önceki çalışmalarda örnekleriyle karşılaşılan göçmenlerin lehine olan çalışma ve politikaların desteklenmeyişi; tam tersine göçmen karşıtı tutum, davranış ve kalıp yargıların artışına sebep olduğu durumlarla (Stephan ve diğerleri, 2016: 269) benzerlik arz etmektedir. Ek olarak literatürdeki çalışmalarda yer alan refaha yük olma potansiyeli taşıyan göçmenlerin daha az hoş karşılanması (Turper, 2017: 1807) da mevcut çalışmanın görüşmecilerince şehrin zaten dışarıya işçi veren,

“vasıfsız” işçi nüfusunun fazla olmasına vurguyla sık sık dile getirilmiştir. Yeni gelen göçmenlerin, barınma ve istihdam açısından ev sahibi toplumun alt sınıfları ile rekabeti arttırma durumları da literatürde karşılaşılan bir durumdur (Castles ve Miller, 2008: 347; Padır, 2019). İnce (2018) de çalışmasında Şanlıurfa’dan giden göçmenlerin çoğunlukla ekonomik sebeplerle şehirden ayrıldığını belirtmektedir.

Ayrıca Turper’in (2017: 1807) deneysel çalışmasında karşılaşılan bireysel olarak göçmenlerin yasalara uydukları ölçüde kabul edilebilirliğinin olması durumu da yine mevcut çalışma boyunca karşılaşılan durumlardandır. Bu çalışma süresince de göçmenlerin, ev sahibi toplumun değerlerine ve yaşam tarzına uyduğu müddetçe kabul edilebilirliğinin vurgulanması dikkat çekicidir.

Gruplararasıdaki tehdidin dış gruba dair negatif kalıp yargıları arttırdığı, iki toplum arasındaki farklılıkların daha da fazla algılandığı ve gayri-insanileştirme durumlarına sebep olması (Stephan ve diğerleri, 2016: 268) durumuyla da yine mevcut araştırmanın saha süresince elde edilen verilerle karşılaşılmıştır.

Çalışma sonunda dikkat çekilmesi gereken önemli noktalardan biri ise ev sahibi toplumun sürekli bir çelişki hali içinde bulunmasıdır. Göçmenler için hem “işlerini çalan” iddiasında bulunulmakta hem de “tembeller” etiketlenmesi yapılmaktadır. Göçmen topluma karşı hem empati duyabilmekte hem de gündelik hayatın hemen her aşaması hakkında yargılayıcı ve ötekileştirici bir konumda olabilmektedirler. Bir diğer nokta da sahada yardım faaliyetlerinde aktif olarak yer almış kişilerin ve üniversite öğrencilerinin/gençlerin mevcut durumu ötekileştirmeden değerlendirmeye daha yatkın olmalarıdır.

Çalışmanın çıktılarında biri de akrabaların birbirlerine sahip çıkması konusudur. Ancak toplumlarda bireyselleşmenin artması ile bu asabiyet duygusunun azalmaya başlamaktadır. Elde edilen her iki veri Kaya’nın (2017) çalışmasında da karşılaşılmaktadır.

Tajfel ve Fraser (1981: 439) gruplararası ayrımcılığın; görünür bir rekabet ve bireysel çıkarlarına bir zararın, geçmişlerinde herhangi bir düşmanlığın olmadığı durumlarda bile var olabileceğini belirtirler. Saha süresince görüşme yapılan görüşmecilerden

çoğunun göçmenlerle bireysel temasları olmamasına rağmen zikredilen göçmen karşıtı tutum ve davranışların çoğuna da sahip olması bu şekilde açıklanabilir.

Ayrıca çalışmanın çıkış noktalarından birini oluşturan etno-kültürel benzerlik konusunda sahadan elde edilen veriler oldukça şaşırtıcı olmuştur. İki topluma dair yapılan vurguların çoğu zaman yaşam tarzı, dünya görüşündeki farklılıklar çerçevesinde gelişmesi dikkat çekicidir. Literatürde savunulan kültürel ve sosyo-ekonomik yakınlığın önyargı, korku ve tehdidi azaltacağı iddiasının (Castles ve Miller, 2008: 44-45; Hortaçsu, 2007) ise mevcut araştırma çerçevesinde bir süreden sonra geçerli olmadığı düşünülmektedir. Sonuçta Khair'in (2016: 21) de belirttiği gibi yabancı düşmanlığındaki "yabancı", sizden daha az farklı olabilir fakat hala korkulmakta ve nefret edilmektedir.

Nihayetinde Gruplararası Tehdit Teorisi; göçmenlerle kültürel ve etnik ortaklıkların bulunduğu Şanlıurfa şehrinde hem "gerçekçi" hem de "sembolik" tehditler açısından uyumluluk arz etmektedir. Ortak dini paylaşma üzerine kurulan söylemlerle toplumsal kabul bir döneme kadar sağlanmış olsa da göçmenlere hep misafir gözü ile bakılması seneler uzadıkça toplumsal kabulün tersine huzursuzluğa sebep olmaktadır. Bu sebeplerden en önemlilerini ise algılanan tehditler sonucu artan önyargılar ve kalıpyargılar oluşturmaktadır.

Mevcut çalışma için literatür incelenirken birçok defa "mülteci sorunu", "Suriyeli sorunu", "göçmenlerin sebep olduğu güvenlik sorunları" gibi ifadelere rastlanılmıştır. Senelerdir yapılan diğer çalışmalardan elde edilen mevcut bilgiler ışığında; toplumdaki sorun ve huzursuzluklarının kaynağının göçmenler olmadığı defalarca dile getirilmiş olursa da sosyal bilimcilerin hala algısal olarak olumsuzluk taşıyan kavramsallaştırmaları neden devam ettirdikleri bu çalışma yapılırken sorgulanan noktalardan birini oluşturmaktadır.

"Göçmen sorunu" konusunda saha süresince tanışılıp sohbet edilmiş bir okul müdürü kendisinin "göçmen karşıtı olmadığını, mevcut göç politikalarına karşı olduğunu" dile getirmiştir. Bu çalışmanın çıkış noktalarından biri; mevcut otorite temsilleri tarafından göçmenin de bizzat sömürülmesinden ya da sömürüsüne göz yumulmasından otoritenin sorumlu olduğu anda; duyulan olumsuz duyguların yine göçmenlere

yönelmesi konusuna kafa yorulmuş olmasıydı. İzah edilecek olursa: Çalışmanın verileri içerisinde yer alan “işlerimizi elimizden alıyorlar” ifadesinde ve taşıdığı duygular konusunda asıl muhatap alınacak kişinin kendi çıkarlarını düşünen işveren ve gerekli kontrolleri sağlayacak mekanizmayı ve politikaları seneler geçmesine rağmen aktif kullanmayan yönetimler olmasına rağmen işini kaybeden ev sahibi birey, kendisinden üstte bulunan otorite temsili ile değil de daha aşağı statüde gördüğü göçmeni suçlamaktadır. Bu sömürüye dair Hobson (1913: 406) yerli işgücünün rahat ve daha yüksek standartlarda çalışması isteğinin egale edilmesi için “ucuz” işgücünü sunmak ve kullanmak için hazırda bekleyen işverenlerin varlığına yüz yıl önce dikkat çekmiştir. Ayrıca bu kontrolsüz üretimin; çocukların sağlıksız şartlarda, günde sekiz saatin üzerinde çalıştırılmasına kadar varabildiğini vurgulamaktadır. Bugün gelinen noktada Şanlıurfa’da göçmen çocukların işçiliğine odaklanılan bir çalışmada da benzer sonuçlara varılabilmektedir (Sallan Gül, Türkmen ve Nizam, 2019).

Bir başka konu da toplumda ataerkilliğin hakimiyeti sebebi ile ikinci bir evlilik yapmak isteyen kocasına yani otoritesine ses çıkaramayan ev sahibi kadın taşıdığı her olumsuz duyguyu göçmen kadına yönlendirmektedir. Bu konu kirayı artıran ev sahiplerinin eleştirilmesi yerine, kalacak yere ihtiyacı olan göçmenlerin suçlanması olarak da çoğaltılabilir. Tüm bu zikredilenlerde ise bir “sömüren otorite” bir de “sömürülen” iki mağdur kesim bulunmaktadır. Toprağından ayrılmak zorunda kalan göçmen ise itiraz edilmeyen her sömürü mekanizmasının günah keçisi ilan edilerek ötekileştirilmekte ve çifte mağduriyet yaşamaktadır. İtiraz edilecekse mevcut politikaların işlevsizliğine ya da kontrolsüzlüğüne; kadınların/kız çocuklarının bir meta ya da statü malzemesi olarak görülmesine itiraz edilmelidir.

Nihayetinde ötekileştirme, göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı birbirlerinin yerine kullanılmayacak derecede farklılık arz etmekte fakat birbirinden bağımsız da ele alınamamaktadır. Bu çalışmada da karşılaşılan durum tüm bu olguların birbiriyle bağlantı içerisinde olduğudur. Çalışmanın saha araştırması boyunca bu karşıtlıkta ev sahibi ve göçmen toplum arasındaki ilişkinin/iletişimin az oluşunun etkisi de gözlemlenmiştir. . Yabancı korkusunun en temel kaynağı olan bilinmezlik ve tanı(n)mama durumunun ortadan kaldırılmasına yönelik eylemlere geçilmesi halinde, mevcut çalışmanın sahası boyunca çizilen ve gittikçe artmakta olan toplumsal huzursuzluğun da azalacağı düşünülmektedir.

Mevcut ötekileştirme ve toplumsal huzursuzluğa çözüm olarak bir öneri sunmak gerekirse: Gerek ev sahibi toplum gerekse de göçmen toplum arasındaki temasın, iletişimin olumlu temaslar üzerine kurulmasını sağlayacak mekanizmalar için gerekli zeminin ilgililerce sağlanmasıdır (Bolgün, 2020; Ekici, 2019; Erdoğan, 2018; Özkan, Tercan, Türnüklü ve Kaçmaz, 2020; Özüdoğru ve Kan, 2020; Uyan-Semerci ve diğerleri, 2017) . Çünkü saha boyunca elde edilen verilerce anlaşılmaktadır ki olumsuz tecrübelerle kurulan iletişim, önyargıyı ve tehdit algısını daha da derinleştirmektedir. Olumsuz tecrübeye örnek olarak kamplarda görev yapan biri Arap biri Kürt etnik kimliğine sahip iki görüşmecinin de göçmenlerin mağduriyetlerine dair empati kurmasına rağmen çok yoğun göçmen karşıtı duygulara sahip olmaları ve ötekileştirici söylemlerde bulunmaları gösterilebilir. Bu sebeple olumsuz tecrübelerin yol açacağı etkileri ortadan mümkün olduğunca kaldırmak için ev sahibi toplum ve göçmenler arasında olumlu tecrübe kanallarının sağlanması önemlidir.

Ayrıca gittikçe derinleşmekte olan sınırlı kaynaklar üzerindeki rekabet kaynaklı yaşanan toplumsal huzursuzluklar konusunda; her iki toplum için de ortak hedef ve kaygılar belirlenerek bu huzursuzluk azaltılabilir. Zira rakip iki grubun iş birliğini içeren durumlar rekabet kaynaklı çatışmaların sebep olduğu düşmanlığı azaltabilir (Schnapper, 2005: 152). Bunun içinse öncelikle yabancının/göçmenin “bugün gelip yarın giden gezgin” olarak değil de “bugün gelip yarın kalan” (Simmel, 2009: 149) biri olduğunun kabullenilmesi gerekmektedir.

REFERANSLAR

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Afet, T. İ. İ. B., & Başkanlığı, A. D. (2017). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: AFAD.
- Akhtar, S. (2018). *Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm*. İstanbul: Sfenks Kitap. (Orijinal Yayın Tarihi, 2010).
- Aktas, V., Tepe, Y. K., & Persson, R. S. (2021). Investigating Turkish University Students' Attitudes Towards Refugees in A Time Of Civil War in Neighboring Syria. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, 40(2), 553–562. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9971-y>
- Allport, G. W. (1979). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley. (Original Work Published in 1954).
- Anjum, O. (2020). Is Deglobalization Real? And What Can We Do About It?. *American Journal of Islam and Society*. Vol.37. No 3-4.
- Arı, K. (2015). *Suyun İki Yanı: Mübadele*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arslantürk, G. (2019). Sosyal Medyada Göçmen Karşıtı Tutumlar: Bütünleşik Tehdit Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme. *Psikoloji Araştırmaları*, 4(7). 17-27.
- Balta, E. (2015). *Nüfus Mübadelesi*. (Çev. Günay, M., Akşit, A. & Durmaz, M. İ). İstanbul: İnkılap.
- Banaszkiewicz M., Buczkowska K. (2016) Cultural Conflict. In: Jafari J., Xiao H. (eds) *Encyclopedia of Tourism*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-01384-8_249
- Barth, F., (2001). (çev. Kaya, A., & Gürkan, S.) *Etnik Gruplar Ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık. (orijinal basım yılı: 1998).
- Bernard, H. R. (2011). *Research Methods in Antropology Qualitative and Quantitative Approaches*. Fifth Edition. USA: Altamira Press.
- Bolgün, C. (2020). Sosyal Uyum Ve Gruplararası İlişkiler: Türkiye'de Yerel Toplum ve Suriyeliler. (Doktora Tezi) H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Bucak, H. (2019). *Factors Determining Public Behaviours Towards Refugees: Şanlıurfa Case* (Master Dissertation, İstanbul Bilgi Üniversitesi).

- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Yayın Tarihi, 1998).
- Creswell, J. W. & Creswell J. D. (2018) *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Fifth Edition. Los Angeles: Sage
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. Ed., Bütün, M. ve Demir, S. B.). 6. Baskı. Ankara: Siyasal Kitapevi. (Orjinal Basım Yılı: 1998).
- Cross, R. P. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. İstanbul&Ankara: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 67-91.
- Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma Ve Din. *Milel ve Nihal*, 5(3), 105-142.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim; Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 123-144.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. & Hülür, A. B. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu - Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı: Antep-Kilis Çevresi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Why “Xenophobia” Was Dictionary.com’s 2016 Word Of The Year. (2017). <https://www.dictionary.com/e/xenophobia/> Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building Theories from Case Study Research. *The Academy of Management Review*, 14(4), 532–550. <https://doi.org/10.2307/258557>
- Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.
- El-Messiri, A. (2021). *Kalemin Dansı, Göstergenin Oyunu: Seküler Emperyalist Epistemoloji*. İstanbul: Mahya Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç Ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. (Çev. A. Gündoğan ve C. Nacar), İstanbul: Bağlam Yayınları. (Orijinal Yayın Tarihi, 1998)
- Fetzer, J. S. (2000). *Public Attitudes Toward Immigration in The United States, France, and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.
- Geçici Korumanın Unsurları. Erişim adresi <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari> Erişim Tarihi: 17.08.2021
- Gordon, M. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (çev. Osman Akinhay, Derya Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal Yayın Tarihi, 1994).

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye Göç Raporu*. Ankara.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim adresi <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri> Erişim Tarihi: 18.08.2021
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Geçici Koruma Verileri. Erişim adresi <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 21.10.2021
- Göker, G. (2015). *Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: LiteraTürk.
- Güngör, F. Ş. (2018). *Zenofobi: Yabancı Düşmanlığına Felsefi Bir Yaklaşım*. Ankara: Sonçağ Yay.
- Hainmueller, J. & Hopkins, D. J. (2014). Public Attitudes Toward Immigration. *Annual Review of Political Science*. Vol. 17. pp. 225-249. 2014. DOI: <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-polisci-102512-194818>
- Hjerm, M. (2007). Do Numbers Really Count? Group Threat Theory Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(8), 1253-1275.
- Hobson, J. A. (1913). *Problem of Poverty: An Inquiry into the Industrial Condition of the Poor*. (8. Edition). London: Methuen.
- İlyas, A. (2017). *Türkiye’de Ulus Devlet İnşa Sürecinde Urfa (1923-1950)*. Çizgi Kitabevi.
- İnce, C. (2018). *Uluslararası Göç Bağlamında Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Yoğunlaşması*. Adıyaman: İksad Yayınları.
- Karaarslan, F. & Gençoğlu, A. Y. (2019). *Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak*. Ankara: Tezkire Yayınları.
- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 21 (3) , 0-0 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduiibfd/issue/24697/261200>
- Karpat, K. (2017). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler. (3. Baskı). İstanbul: Timaş.
- Kaya, A. (2005). Göç: Güvenlik ve Korkunun İktidarı. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri* İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi. S. 23-28.
- Kaya, A. (2007). Cultural Reification in Circassian Diaspora: Stereotypes, Prejudices and Ethnic Relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 31:1. 129-149. DOI: 10.1080/1369183042000305717
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı*. (Çev. Nur Yasemin Ural). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Basım Yılı, 2009).
- Kaya, A. (2017). Avrupa’da Popülist Sağın Yükselişi: Çeşitlilik ve Birlik İçerisinde Kaybolmak. *Critical Analysis Tool, (CAT) 2*.
- Kaya, A. (2017). İstanbul, Mülteciler İçin Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri. *Toplum ve Bilim*, 140, 42-68.

- Kaya, A., & Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A., & Kentel, F. (2008). *Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü. Engel mi?*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, M. (2017). *Türkiye'deki Suriyeliler: İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar*. İstanbul: Hiperlink.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*. (Çev. Barış Özkul). İstanbul: Metis yay. (Orijinal Basım Yılı, 2002).
- Koyunca, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*, Konya: Çizgi.
- Körükmez, L., & Südaş, İ. (2015). Önsöz. Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Ed.), *Göçler Ülkesi* (ss. 7-14). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lökke, A. K., & Sørensen, P. D. (2014). Theory Testing Using Case Studies. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 12(1), pp66-74.
- Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum*, 49(2).
- Maalouf, A. (2019). *Ölümcül Kimlikler*. (48. Baskı). (Çev. Bora, A). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal Basım Yılı: 1999).
- Makashvili, A., Vardanashvili, I., & Javakhishvili, N. (2018). Testing Intergroup Threat Theory: Realistic and Symbolic Threats, Religiosity and Gender as Predictors of Prejudice. *Europe's Journal of Psychology*, 14(2), 464–484. doi:10.5964/ejop.v14i2.1483
- Mandacı, N. (2014). Ulus-Kurma Süreçleri Ve Nüfus Mübadeleleri: Dün – Bugün . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 180 (180), 85-104. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21490/230361>
- Marc Hooghe & Thomas de Vroome (2015) The Perception of Ethnic Diversity and Anti-Immigrant Sentiments: A Multilevel Analysis of Local Communities in Belgium, *Ethnic and Racial Studies*, 38:1, 38-56, DOI: 10.1080/01419870.2013.800572
- Migration and Health: Key Issues (World Health Organization) (t.y.) <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/migration-and-health-in-the-european-region/migration-and-health-key-issues#292117> Erişim Tarihi: 19.11.2021.
- Mutlu, C. (2019). Urfa'da Milli Mücadele. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 121(239), 405-418. https://dergipark.org.tr/en/pub/tda/issue/58682/847515#article_cite
- Neuman, W. L. (2014) *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Cilt 2. Ankara: Yayın Odası. (7. Basım)
- Nişanyan, S. (2015). Göç. 11 06, 2020 tarihinde Nişanyan Sözlük: <https://www.nisanyansozluk.com/?k=g%C3%B6%C3%A7&lnk=1> adresinden alındı.
- Orhan, O. & Senyücel Gündoğar, S. (2015) Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. ORSAM Rapor No: 195. Ankara.

- Ortaylı, İ. (2004). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. 18. basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer Yürür, Y. Y. (2015). *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınevi
- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi Temelli Ayrımcılık ve Önyargı Karşıtı Argümantasyona Katkı: “Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi” Raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 23, Sayı: 90, ss. 125-146
- Özkan, Ö. S. , Tercan, M. , Türnüklü, A. & Kaçmaz, T. (2020). Gruplararası Olumlu Ve Olumsuz Temas: Aynı Sınıfta Eğitim Gören Türkiyeli Ve Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin Sınıf İçi İlişkilerinin Sınıf Öğretmenlerinin Gözünden İncelenmesi . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 24 (3) , 601-630 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/58254/649223>
- Özmete, E., Yıldırım, H. & Duru, S. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi Göç Özel Sayısı*, Cilt 1, 191-209. DOI: 10.21560/spcd.v18i39974.451063
- Yiğit-Özüdoğru, H. & Kan, A. (2020). Halkın Suriyelilere Yönelik Tutumunun İletişim ve İlişki Düzeyine Göre İncelenmesi . *International Journal of Geography and Geography Education*, (42), 244-262. DOI: 10.32003/igge.641401
- Padır, M. A. (2019). *Examining Xenophobia in Syrian Refugees Context: The Roles of Perceived Threats and Social Contact*. (Doktora Tezi). Erişim Adresi: YÖK Ulusal Tez Arşivi.
- Park, B., & Rothbart, M. (1982). Perception Of Out-group Homogeneity And Levels Of Social Categorization: Memory For The Subordinate Attributes Of In-group And Out-group Members. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(6), 1051–1068. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.6.1051>
- Pekin, M. (2005). *Yeniden Kurulan Yaşamlar: 80. Yılında (1923) Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Perocco, F. (2018). Anti-migrant Islamophobia in Europe. Social roots, mechanisms and actors. *REMHU: Revista Interdisciplinar da Mobilidade Humana*, 26, 25-40. <https://doi.org/10.1590/1980-85852503880005303>
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- Popper, K. (1959). *The Logic Of Scientific Discovery*. London: Routledge.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Rensmann, L., & Miller, J. (2018). Xenophobia and Anti-Immigrant Politics. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. Retrieved 22 Oct. 2021, from

<https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-368>.

- Resmi Gazete. (5 Eylül 1961). Kanunlar. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> Erişim Tarihi: 03.09.2021
- Rios, K., Sosa, N., & Osborn, H. (2018). An Experimental Approach to Intergroup Threat Theory: Manipulations, Moderators, And Consequences of Realistic vs. Symbolic Threat. *European Review of Social Psychology*, 29(1), 212-255.
- Sallan Gül, S., Türkmen, E., & Kahya Nizam, Ö. (2019). Türkiye’de Emegın En Savunmasız Hali: Şanlıurfa’da Suriyeli Mülteci Çocuk İşçi Olmak. *Çalışma ve Toplum*, 2(61), 917-940.
- Saraçoğlu, C. (2009). İzmirli Orta Sınıfta Kürt Algısı: Mekân, Sınıf ve Kentsel Yaşam. *Praksis*, 21(3), 17-46.
- Saraçoğlu, C., & Belanger, D. L. (2018). Mekân, Yer ve Şehir: Türkiye’de Suriye Karşıtlığının Kentteki Görünümleri. *Eğitim Bilim Toplum*, 16(62), 46-73.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özündede Öteki ile İlişki*. (çev. Sönmezay, A.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Basım Yılı, 1998).
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (çev. Birkan, T). İstanbul: Metis.
- Sirkeci, İ., & Yücesahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye’de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Stake, R. E. (1978). The Case Study Method In Social Inquiry. *Educational Researcher*, 7(2), 5-8.
- Stangor, C. (2016). The Study of Stereotyping, Prejudice, and Discrimination within Social Psychology: A Quick History of Theory And Research. T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination* (pp. 3–27). New York and London: Psychology Press.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Rios, K. (2016). Intergroup threat theory. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination* (pp. 255–278). New York and London: Psychology Press.
- Tajfel, H. & Turner, J. (2004) An Integrative Theory of Intergroup Conflict. Hatch, M. J., & Schultz, M. (Ed.), *Organizational Identity: A Reader içinde* (56-65. ss.). Oxford University Press.
- Tajfel, H. (1979). Individuals And Groups In Social Psychology. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(2), 183–190. doi:10.1111/j.2044-8260.1979.tb00324.x
- Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 33(1), 1-39.
- TDK. (tarih yok). Göç. 11. 06. 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- TDK. (tarih yok). Önyargı. 11. 06. 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.

- Toğral Koca, B. (2016). Syrian refugees in Turkey: From “Guests” to “Enemies”?. *New Perspectives on Turkey*, 54, pp 55-75 doi:10.1017/npt.2016.
- Topal, M. H. , Özer, U., & Dokuzlu, E., (2016). Public Attitudes Towards Syrian Refugees in Turkey: Shedding Light on Turkish People Opinions. 3rd International Conference ESPAnet-Poland, Social Investment and Development. Warsaw: Poland
- Toprak, B. (2020). *Din Arkeolojisi ve Göbekli Tepe -Disiplinlerarası Eleştirel Bir Yaklaşım*. İstanbul: Milet Nihal Yayınları.
- Sezen, İ., Turan, M., & Kaya, A. A. (2018). Türkiye’deki Suriyeli Misafirler Ve İlişkilendirilen Bulaşıcı Hastalıklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (4), 119-127. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumussagbil/issue/41325/461323>
- Turper, S. (2017). Fearing What? Vignette Experiments On Anti-immigrant Sentiments. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(11), 1792-1812.
- Tümtaş, M. S. (2020). *Nöbetleşe Dışlanma: Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. İstanbul: İletişim.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (t.y.). Coğrafi İstatistik Portalı. Erişim Tarihi: 24.10.2021 <https://cip.tuik.gov.tr/#>
- Türkiye’de Geçici Koruma. (tarih yok). 11 16, 2020 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma> adresinden alındı.
- Ulriksen, M. S. & Dadalauri, N. (2016) Single case studies and theory-testing: the knots and dots of the process-tracing method, *International Journal of Social Research Methodology*, 19:2, 223-239, DOI: 10.1080/13645579.2014.979718
- Uyan-Semerci, P. & Erdoğan, E. (2016). “Guests to Neighbours: the Difficulty of Naming Syrians in Turkey”, *Refugee Watch*, (48), 20-3.
- Uyan-Semerci, P. & Erdoğan, E. (2018). Attitudes towards Syrians in Turkey-2017. Ankara: German Marshall Fund Discussion on Turkish Perceptions of Syrian Refugees.
- Uyan-Semerci, P. & Erdoğan, E. (2021). *Toplumsal Araştırma Yöntemlerini Tartışmak: Gereklikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uyan-Semerci, P., Erdoğan, E., & Önal, E. S. (2017). "Biz"Liğin Aynasından Yansıyanlar: Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Volkan, V. (1999). *Kanbağı: Etnik Gururdan Etnik Teröre*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Volkan, V. (2019). *Göçmenler ve Mülteciler: Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Psikolojisi*. Ankara: Puula Yayıncılık.

- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi*. Ankara: Pharmakon.
- Yaman, F. (2017). Uyum ve Ötekileşme Bağlamında Suriyeli Sığınmacılar. *KADEM Dergisi*, 3(1) • 91-109. DOI: 10.21798/kadem.2017130143
- Yaokushko, O. (2018). *Modern-Day Xenophobia*. London: Macmillan.
- Yatırım Destek Ofisi. (t.y.). *Şanlıurfa*. Erişim Tarihi: 24.10.2021. <https://www.investsanliurfa.com/sanliurfa/genel-ekonomik-gorunum--410>
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/2, p. 1685-1704.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği*. Ankara: USAK.
- Yılmaz, F. (2009). *Rasyonalite: İktisat Özelinde Bir Tartışma*. İstanbul: Paradigma.
- Yılmaz, H., & Erdoğan, E. (2012). *"Bizi Yanlış Tanıyorlar...": Avrupalıların Türkiye Ve Türkler Hakkındaki Algıları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yurdakul, İ. (2016). Urfa'da Ermeni Olayları ve 29 Aralık Vakası (1845-1914). *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 136-144.

EKLER
EK A

Tablo A. Görüşmeci Bilgileri

Görüşmeci	Yaş	Meslek	Etnisite	Cinsiyet	Görüşme Tarihi
Görüşmeci 1	27	Öğrenci	Kürt	Erkek	02.01.2020
Görüşmeci 2	33	Esnaf	Kürt	Erkek	05.02.2020
Görüşmeci 3	35	Memur	Kürt	Erkek	15.10.2020
Görüşmeci 4	22	Öğrenci	Kürt	Kadın	28.09.2020
Görüşmeci 5	70	Ev Hanımı	Kürt	Kadın	26.12.2019
Görüşmeci 6	42	Ev Hanımı	Kürt	Kadın	10.03.2020
Görüşmeci 7	60	Memur	Türk	Erkek	01.10.2020
Görüşmeci 8	57	Esnaf	Türk	Erkek	07.10.2020
Görüşmeci 9	61	Gazeteci	Türk	Erkek	13.12.2019
Görüşmeci 10	53	Gazeteci	Türk	Kadın	04.01.2020
Görüşmeci 11	40	Dernek Çalışanı	Türk	Kadın	28.12.2019
Görüşmeci 12	42	Ev Hanımı	Türk	Kadın	23.12.2019
Görüşmeci 13	35	Mevsimlik İşçi Çavuşu	Arap	Erkek	13.01.2020
Görüşmeci 14	47	Memur	Arap	Erkek	09.10.2020
Görüşmeci 15	42	Esnaf	Arap	Erkek	02.01.2020
Görüşmeci 16	43	Vaize	Arap	Kadın	13.10.2020
Görüşmeci 17	40	Ev Hanımı	Arap	Kadın	24.12.2019
Görüşmeci 18	47	Memur	Arap	Kadın	16.10.2020

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad:

Merve Reyhan Ekinci

Eğitim:

2012 – 2017 İlahiyat Fakültesi Lisans, Harran Üniveristesi, Türkiye

2017 – 2021 Din Bilimleri Yüksek Lisans, İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye

